

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUSTAFA ŞEKİP TUNÇ VE DERGÂH DERGİSİ

Salih DEMİRHAN

**AĞUSTOS-2024
BATMAN**

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUSTAFA ŞEKİP TUNÇ VE DERGÂH DERGİSİ

Salih DEMİRHAN

**Danışman
Doç. Dr. Fahri ÖZTEKE**

**AĞUSTOS-2024
BATMAN**

TEZ KABUL VE ONAYI

..... tarafından hazırlanan “.....” adlı tez çalışması .../.../... tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliği ile Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan

Unvanı Adı SOYADI

.....

Danışman

Unvanı Adı SOYADI

.....

Üye

Unvanı Adı SOYADI

.....

Üye

Unvanı Adı SOYADI

.....

Üye

Unvanı Adı SOYADI

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all materials and results that are not original to this work.

Salih DEMİRHAN
Tarih: 29.08.2024

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUSTAFA ŞEKİP TUNÇ VE DERGÂH DERGİSİ

Salih DEMİRHAN

Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Tarih Ana Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Fahri ÖZTEKE

2024, 60 Sayfa

Jüri

Doç. Dr. Fahri ÖZTEKE
Prof. Dr. Selman YAŞAR
Dr. Serdar ERKAN

Mustafa Şekip Tunç (1886-1958), Türkiye’de felsefe ve psikoloji bilimlerinin kurumsal bir kimlik kazanmasında öncü isimlerden biri olmayı başarmıştır. Yaşamı boyunca hangi koşullar altında olursa olsun elinden kalemini hiç düşürmedi. Birçok telif eser ve çeviri çalışmasının altında imzası bulundu. Bu yolla felsefe ve psikoloji alanlarında dünyaca tanındı. İyi bir gözlemci ve çok dikkatli bir araştırmacı olan Tunç, sanata olan ilgisi ile de dikkatleri üzerine çekti. Onun yaşamındaki kırılma anlarından biri de vatansever entelektüellerin buluşma yeri olan Dergâh dergisi kadrosuna katılması oldu.

Tunç, Dergâha omuz vermesiyle Millî Mücadele yıllarında hem safını belli etmiş hem de o kaotik ortamda ülkedeki kültür faaliyetlerinin sürmesine katkıda sağlamıştır. Bu çalışmada, Tunç’un Dergâh ’ta yayımlanmış makalelerinden onun düşünce dünyasına dair ipuçları yakalayabilmemize doğrudan yardımcı olacak en temel yazılarının bir bölümü günümüz Türkçesine aktarılmıştır. Bu makalelerin kritiği yapılarak onun yeni toplumun inşasında nasıl bir yol haritası çizilmesi gerektiğine dair fikirleri ele alındı. Tunç’un modern değerlerle Türk-İslam kültürünü harmanlayarak ananeye dayalı kalkınma reçeteleri sunduğu vurgulandı.

Anahtar Kelimeler: Dergâh Dergisi, Milli Mücadele, Mustafa Şekip Tunç, Psikoloji, Türk Modernleşmesi.

ABSTRACT

MASTER’S DEGREE THESIS

MUSTAFA ŞEKİP TUNÇ AND DERGÂH MAGAZİNE

Salih DEMİRHAN

Batman University Graduate Education Institute

History Department of Science

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Fahri ÖZTEKE

2024, 60 Pages

Jury

Assoc. Prof. Dr. Fahri ÖZTEKE

Prof. Dr. Selman YAŞAR

Astt. Prof. Dr. Serdar ERKAN

Mustafa Şekip Tunç (1886-1958), accomplished in becoming one of the pioneers in gaining an institutional identity for philosophy and psychological sciences in Türkiye. Throughout his life, he never gave up his pen regardless of the circumstances. His signature was found under many copyrighted works and translation works. In this way, he became world-renowned in the realms of philosophy and psychology. Tunç, who was a good observer and a very careful researcher, also attracted attention with his interest in art. One of the breaking moments in his life was that he joined the staff of Dergah magazine which is the meeting place of patriotic intellectuals. By supporting the Dergah, Tunç both illustrated his support during the War of Independence and contributed to the continuation of cultural activities in the country in that chaotic environment. In this study, some of Tunç's most basic writings, which will directly help us to catch clues about his world of thought from his articles published in Dergah, have been translated into today's Turkish. His ideas on what sort of road map should be drawn in the construction of the new society were discussed by criticizing these articles. It was emphasized that Tunç offered development prescriptions based on tradition by blending modern values with Turkish-Islamic culture.

Key Words: Dergâh Magazine, Mustafa Şekip Tunç, Psychology, the War of Independence, Turkish Modernization.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
ÖNSÖZ	vii
1. GİRİŞ	1
1.1. Mustafa Şekip Tunç'un Yaşamı ve Düşünce Dünyası.....	1
1.1.1. Dergâh Dergisi.....	6
2. SEÇMELİ METİNLER	9
2.1. İlmîn Mebdei veya Umdeleri İtibariyle Kıymeti	9
2.2. Hislerimizin Mantığı	15
2.3. Müttefiklerimizin Seciyesi Nasıl Keşfedilir?.....	20
2.4. Spor İhtirasının Mahiyet ve Kıymeti Sporcularımıza	26
2.5. Siyasi İhtiras.....	31
2.6. Resim ve Metafizik	36
2.7. Üç Sınıf	44
2.8. İhtiyarlar Medeniyeti.....	49
2.9. Taklitten İbdaa	54
3. SONUÇ	57
KAYNAKÇA	61
EKLER	63
ÖZGEÇMİŞ	86

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın ana teması, Mustafa Şekip Tunç'un (1886-1958) zihin dünyası ekseninde Dergâh dergisinin (1921-1923) Millî Mücadele ve Türk modernleşmesindeki konumunun anlaşılmasına yardımcı olmaktır. Tunç, kaotik bir atmosferde Mütareke döneminin (1918-1922) olumsuzluklarına karşın Dergâh'ta ülke meselelerine dair çözüm önerileri sunan yazılar kaleme aldı. Türk aydınlanmasında Bergsoncu fikir yapısı ile tanınan Tunç, Cumhuriyet'e ve alt yapısı inşa edilen devrimlere ahlakçı ve spirüal yaklaşımlarla arka çıktı.

Çalışmada, Tunç'un dergide yayımlanmış yazılarından bazıları Osmanlı Türkçesinden günümüz Türkçesine transkript edildi. Tunç'un makalelerinde çağdaş bir perspektifle sosyo-kültürel konulara nasıl yaklaştığı göz önüne serildi. İrdelediğimiz yazılarında Tunç'un resim, spor hatta siyasetle ilintili meselelere dair yorumlamalarına yer verildi. Darülfünunda psikoloji ve felsefe derslerini yürütmekle görevlendirilen Tunç, Dergâhtaki yazılarında sadece yaşanan problemleri analiz etmekle kalmadı. Yeni Türkiye'nin selameti adına kurtuluş reçeteleri sundu.

Çalışma süresince süreli yayınlar, arşiv belgeleri ve dönem hakkında bilgi veren orijinal kaynaklardan istifade edilmiştir. Eserin ortaya çıkmasında büyük emek harcayan hocam Doçent Dr. Fahri ÖZTEKE'ye minnetlerimi belirtmeden geçemeyeceğim. Ayrıca akademik donanımını şahsımla paylaşan Prof. Dr. Selman YAŞAR, her zaman yönlendirmelerinden faydalandığım Dr. Öğretim Üyesi Serdar ERKAN'a teşekkürlerimi sunarım. Tunç'a ait makalelerin tasnif ve tashihinde büyük yardımlarını gördüğüm Aras Yavuz ARSLAN'a şükranlarımı arz ederim. Son olarak ise, akademik terbiye ve etik kurallar gereği imkânlarından faydalandığım Batman Üniversitesine teşekkür ederim. Bu küçük çaplı çalışmanın yeni ve daha kapsamlı araştırmalara öncülük etmesini temenni ederim.

1.GİRİŞ

Geç dönem Osmanlısı ve erken Cumhuriyet'in en önemli meselelerinden biri modernleşme sürecidir. Bu süreci Avrupa'da son 300 yılda gerçekleşmiş gelişmeler bağlamında anlamlandırmak bilimsel açıdan doğru bir tutumdur. Belirtilen süreçte yaşanan Aydınlanma Çağı, Endüstri Devrimi ve Fransız İhtilali tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de temel taşları yerinden oynattı. Osmanlı elitistleri, Batı uygarlığının gerisinde kalındığının anlaşılmasıyla jakoben karakterli bir reform süreci başlattı (Özteke, 2020: 13). Bu süreçlerle beraber boy gösteren "Türk Modernleşmesi" nin en sancılı ve hassas zamanlarına tanıklık ederek sorumluluk üstlenen aydınlardan birisi de Mustafa Şekip Tunç oldu. Bir eğitimci, akademisyen, düşünür ve yazar kimliğiyle ülke meseleleri hakkında kafa yorup çözümler üretti. Çalışmamızda Tunç'un zihin dünyasını, Dergâh Mecmuasında yazdığı bazı metinler istikametinde irdelemeye özen gösterdik. Bu perspektifle Tunç, modern dönemde insanların ilgi duyduğu çoğu konuya kayıtsız kalmadı. Psikoloji, felsefe, sosyoloji, din, siyaset, spor ile sanat alanlarında II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet döneminde yazılar yazmaya başladı.

1.1. Mustafa Şekip Tunç'un Yaşamı ve Düşünce Dünyası

Mustafa Şekip Tunç, 1886 yılında İstanbul'da dünyaya geldi. Sonradan yaşını büyütmüş olmasından dolayı bazı kaynaklar doğum tarihini 1883 olarak vermektedirler. Babası, Nevşehirli Hendekli oğlu ailesinden olup nüfus müdürlüğü yapmış Yusuf Besim Bey, annesi ise Bulgaristan göçmenlerinden Sabriye Hanım idi. Halep'te başlayan ilköğrenimini babasının tayini sebebiyle Manastır'da sürdürmüş ve bir sürede askeri rüştiyede öğrenim görmüştür. Akabinde İstanbul'a gelerek kaydolduğu Vefa İdadisinden 1905 yılında mezun olmuştur. Resim sanatındaki kabiliyeti nedeniyle resim akademisine gitmek istese de o yıllarda, İslam toplumunun resme olan rağbetsizliğinden dolayı bu arzusunu gerçekleştirememiştir. Babasının isteğiyle Mülkiye Mektebi sınavlarına girmiştir. Mülkiye Mektebinden, II. Meşrutiyet'in ilanından bir gün önce otuz yedincilikle mezun olmuş ve burada iyi derecede Fransızca öğrenmiştir.

Tunç, mezuniyetine kadar düşünce dünyasının gelişmesinde ve Fransızca öğrenmesinde en büyük etkinin babası olduğunu söylemektedir. Mezun olduktan sonra, Kosova vilayeti maiyet memurluğuna tayin edilmiş ve kısa bir süre sonra Palanga Kazası Kaymakam Vekilliği görevini yürütmüştür. Memurluk yaptığı sırada idari görevlerden daha çok

eğitim işleriyle uğraşmıştır. Üsküplü gençlerin kurduğu “Şübban-ı Vatan” adındaki kulübün açtığı modern özel ilkokulun öğretim heyetine katılmıştır.

Tunç, eğitimci olmak adına insan ruhu ile ilgilenip buna ilmî olarak nüfuz etmek gerektiğini düşünerek memuriyetten ayrıldı. Avrupa’ya gitmek isteğiyle İstanbul’a döndü. Ne var ki, bu teşebbüsünde başarılı olamayarak tekrar Üsküp’e geri dönmek zorunda kaldı. Tam o sırada Kaymakam olarak Firzovik’e atandı. Dört ay gibi kısa bir sürede burada görev yaptıktan sonra kaymakamlıktan istifa ederek, Üsküp Muallim Mektebi’nde öğretmenliğe başladı. Böylelikle çok istediği öğretmenlik mesleğine adım atmış oldu. Tunç’un o anki duyguları idarecilik ve eğitimcilik arasında yaptığı seçimin kendisi açısından önemini tüm açıklığıyla göstermektedir:

“Kaymakamlık teşkilatını dört ay zarfında kurduktan sonra mektepçilik arzularıma burada da mukavemet edemedim, idarecilikten ziyade mektep işleriyle uğraşmaya başladım. Bu halimi gören mutasarrıfım bana arkamdan ‘Hoca kaymakam’ diyordu. Artık idarecilikten ayrılmak, bütün hayatımı hocalığa bağlamak istiyordum. Bunun için Üsküp muallim mektebinde hocalık etmek üzere kaymakamlıktan telgrafla istifa ettim. Firzovik’ten trene binip de Üsküp’e 6 döndüğüm gün duyduğum sevinç ve ferahlığı ömrümde bir daha duymadım. Artık istemediğim bir meslekten kurtulmuş ve istediğim bir meslekte kalmak kararını kati olarak vermişim” (Türkmen, 1944: 15).

Balkan Savaşları’nın ağır yenilgisine kadar Edebiyat öğretmenliği yaptığı Üsküp Öğretmen Okulunda (Darülmuallim) çalışmış ve burada okul müdürü Sabri Cemil (Yalkut) ile birlikte “Yeni Mektep” adında bir dergi çıkarmıştır (Yalkut, 1944: 21-23). Tunç’un yazarlık hayatı bu dergide yayımlanan makalelerle başlamıştır (Fındıkoğlu, 1953: 1-2). 1912’de ise, Harput Sultanisine edebiyat öğretmeni olarak tayin edildi. Ancak görev yeri sonradan Yanya Sultanisi olarak değiştirildi. Ne yazık ki, savaş sebebi ile Yanya’ya gidemeyince Balıkesir Sultanisinde göreve başladı. Balıkesir’de birkaç ay çalıştıktan sonra Maarif Nezareti’nin Avrupa’ya göndermek amacıyla seçtiği 15 kişiden biri olarak, Lozan’a Fransız Edebiyatı tahsili için yollandı. Lozan’daki eğitimine o sırada yeni açılmış olan Jean Jacques Rousseau Enstitüsünde ruhiyat alanında ilerlemek için Maarif Nezareti’nden izin aldı. Bu isteğinin kabul edilmesiyle Tunç, İstanbul’a adı geçen Enstitüden mezun olarak döndü. Aynı anda Cenevre Üniversitesi’nden de psikoloji eğitimini tamamladı.

Tunç, Türkiye’ye döndükten sonra, 1916’da Çapa’daki Darülmuallimat-ı Âliye’ye (Yüksek Kız Öğretmen Okulu) terbiye ve ruhiyat (pedagoji ve psikoloji) öğretmeni olarak tayin oldu. Askerlik görevini bihakkın yerine getirmesinin ardından aynı göreve geri

döndü. Her daim kendini geliştirmeye özen gösteren Tunç, Maarif Nezareti Orta Tedrisat 1. Şube Müdürlüğünü de ifa etti. Bu dönemde bilimsel birikimini Nafi Atuf'un (Kansu) çıkardığı Terbiye mecmuasında ruhiyata ait yazılarıyla ortaya koymaya başladı. Gelineen noktada Tunç'un yaşamında yeni bir evre başladı:

“Nafi Atuf Bey'in idaresinde çıkan Terbiye mecmuasında terbiye ve ruhiyata dair neşrettiği yazılar bunlarla alakadar olan Darülfünun hocalarının ve bilhassa Ziya Gökalp'in dikkatini çekmiş, ondan terbiye müderris muavinliği kabul etmeyi arzu edip etmediğini sordurmuştu. Bu esnada aynı zamanda Maarif Nezareti orta tedrisat birinci şube müdürlüğünü yapıyordu. Umumi müdür müderris Baltacıoğlu İsmail Hakkı Beydi. Bu vazifeyi onun ve Maarif nazırının ısrarları üzerine kabul etmişti. Esasen onun ideali ilmi bir müessesede çalışmaktı. Teklif vaki olunca diğer bütün işlerini terk etti. Edebiyat Fakültesi Meclisi, Baltacıoğlu ve Mehmet Emin Beylerin kabulü için yaptıkları teklifi tasvip etmişti.

Darülfünuna müderris muavini olarak atanan Mustafa Şekip Tunç, 1919'da muallimliğe, 1924 yılında da müderrisliğe terfi etti. Edebiyat Fakültesi Ruhiyat kürsüsünde görev yapan Tunç, İlahiyat Fakültesinde Felsefe-i Din adlı dersi vermekle mükellef kılındı (Yıldız, 2010: 17). Üniversite Reformu (1933) sırasında görevinden uzaklaştırılmayan birkaç öğretim üyesinden biri olan Tunç, Psikoloji ve Terbiye Ordinaryüs Profesörlüğüne kadar yükseldi. Tunç 24 Eylül 1931-31 Temmuz 1933 tarihleri arasında Edebiyat Fakültesinde Ruhiyat Tarihi ve Tarih-i Felsefe dersleri, 1 Ağustos 1933-26 Kasım 1937 arasında da Psikoloji ve Terbiye dersini okuttu. İstanbul Üniversitesinde 1937'de “Tecrübi Ruhiyat” kürsüsü kurulunca “Umumi Ruhiyat” kürsüsüne geçen Tunç, 1950 yılına burada bilimsel çalışmalarını sürdürdü (Yıldız, 2010: 21).

Paris'te (1937) organize edilen Beynelmilel Felsefe Kongresi'ne Hilmi Ziya Ülken ile birlikte Türkiye'yi temsilen katıldı. 1939 yılında Bükreş'te toplanacak 16. Beynelmilel Sosyoloji Kongresi'ne İstanbul Üniversitesi adına Fahri Ziya Fındıkoğlu ile birlikte delege seçilmiş ise de, II. Dünya Savaşı (1939-1945) nedeniyle gidemedi. 1939 ve 1943 yıllarında Ankara'da toplanan Maarif Şuralarına ve 1951'deki Ahlak Kongresine katılmıştır (Derin, 1958a: 26). Mustafa Şekip Tunç, Türkiye Muallimler Birliği Başkanlığı, Türk Tarih Cemiyeti üyeliği, Türk Felsefe Cemiyeti Başkanlığı ve Belgrat'ta kurulan Milletlerarası Felsefe Cemiyeti üyeliğine seçildi. Eminönü Halkevinde öğrencileri ve yakın arkadaşları tarafından 1944'te şahsı adına jübile tertip edildi (Altıntaş, 1989: 7). Nihayet 1953 yılında 70 yaşını dolduran Tunç emekliye ayrıldı. Bu

büyük düşünce insanı 17 Ocak 1958 günü kalp yetmezliği nedeniyle İstanbul’da yaşama gözlerini kapattı.

Tunç, varlık ve bilgi görüşü olarak Henri Bergson’un (1859 - 1941) evrim düşüncesinden etkilenmiştir. Bergson’a göre, evrim canlı varlıkların geçirmiş olduğu “tekâmül” zinciridir. Hayat, başlangıçta birbiriyle kaynaşan birçok kabiliyetin oluşturduğu bir birlik durumudur. Bu kabiliyet kaynaşamayacak hale geldiğinde evrimleşmeye/başkalaşmaya başlamaktadır. Akabinde bitkiler, hayvanlar ve insanlarda yeni yönler ortaya çıkmaktadır. Tunç, tıpkı Bergson gibi hayatın en ilkel varlıklar olan amiplerden başlayarak insana kadar devam eden yaratıcı bir oluş zincirinin devamı olduğunu savunmuştur. Kesintisiz bir süreç olan evrimin insanda sona ermediğini aksine insanda son sınırına ulaştığını düşünmüştür. Tunç, varlık ve evren görüşü bakımından kendisini plüralist olarak nitelemiştir. Georg Wilhelm Friedrich Hegel’in monizmine şiddetle karşı çıkan Tunç, aynı zamanda Leibniz’in plüralisminden de kendisini ayırmıştır. Ona göre, dünya Hegel monizminde olduğu gibi dünya durağan değil, aksine hep devinim halindedir. Bu noktada Tunç, “müşahhas insan ruhuna yakın ve yatkın olan bir plüralizm” i doğru bulmuştur. Tunç’un bakış açısı her şeyin sürekli bir oluş halinde cereyan ettiğini ileri süren Bergson felsefesiyle birebir örtüşmüştür. Tunç, bilgiye dair aklın değişmez, mutlak, en güvenilir bilgi kaynağı olduğunu ileri süren Hegel rasyonalizmine karşı çıkmıştır. İnsan ruhunun tamamen belirlenmemiş olduğunu, onun iç dünyasının tam bir hürriyet ve oluş halinde tekâmülüne devam ettiğini savunmuştur. Akıl ve tecrübenin gerçek bilgiye erimede yetersiz kalınca sezilerin devreye girdiğini ileri sürmüştür. Buradan hareketle Bergsoncu ve Anadolu dünyaya görüşüne yakın bir konumda saf tutmuştur. Tunç’un felsefi görüşlerinin odağında insan ve insanın ruh dünyası yer almıştır. O, insanı ruh ve beden bütünlüğü içinde değerlendirdi. Dünyayı mekanik bir determinizm ile işleyen dev bir makine, insanı da bu işleyişin bir parçası sayan materyalizmi şiddetle tenkit etti. Materyalist felsefenin ruhu önemsemediği için insanı değersizleştirdiğini savundu. Oysa Tunç, insana bilinç ve şahsiyet sahibi bir varlık olarak diğer bütün varlıklar arasında özel bir önem atfetti. İnsanda şuur, duygu/sezgi ve psikolojiye son derece büyük önem verdi. Türk düşünce tarihinin kırılma anlarına tanıklık eden Tunç, doğal olarak yaşadığı ortam ve koşulların tesiri altında kaldı. Zihin dünyasında Millî Mücadele (1918-1923) ve Cumhuriyet dönemine dair şifreler taşıdı. Tunç bir tarafta modernleşme yanlısı görünürken, diğer yandan radikal devrimlere karşı ihtiyatlı bir tutum sergiledi. Milliyetçi ve muhafazakâr fikirleriyle öne çıktı. Milli kültür temelli bir kalkınma modeli benimsedi. Ancak yenileşme çabalarına tamamen kapalı gelenekçiliği eleştirdi. Entelektüel

çevrelerde “Şuurlu muhafazakâr” olarak tanındı. Cumhuriyet’i kuran iradenin “milli his” olduğu fikrini her ortamda dile getirerek duygu-akıl dengesinin önemine vurguda bulundu. Doğu milletleri arasında bir ilk olma özelliği taşıdığı için yeni Türk devletinin kurulma başarısını “Türk Rönesansı” diye adlandırdı. Atatürk devrimlerine çoğu vakit arka çıkarak manevi referanslarla meşruiyet sağlama gayreti içinde oldu. Nihai olarak Tunç’un fikir hayatı çeşitli bileşenlerden meydana geldi.

-Mustafa Şekip Tunç’un Yazdığı Eserler

Tunç’un doğrudan kaleme alarak bilim dünyasına kazandırdığı kitaplar aşağıda sıralanmıştır:

1- Gülmek Nedir ve Kime Gülüyoruz? 1337/1921. 2- Felsefe Dersleri: Ruhیات; 1340/1924; 2.baskı: 1926; 3. baskı 1929. 3- Felsefe-i Din; 1927. 4- Terakki Fikri: Menşei ve Tekâmülü 1928; (Yeni Harflerle Yay. Haz. Osman Bahadır), 2005. 5- Bugünkü Psikolojinin Verimleri, 1939. 6- Yeni Türk Kadını ve Ruhî Münasebetleri; 1939. 7- Çin Felsefesinin Kaynakları, ‘Türk Tarihinin Ana Hatları’ Eserinin Müsveddeleri, tarihsiz. 8- İptidai Mefhumu ve Üç Zihniyet, (Ayrıbasım), 1940. 9- İnsan Ruhı Üzerinde Gezintiler; 1943. 10- Ruh Yapımız ve Onun Tipleri Bakımından Ahlâk (1942-1943 Üniversite Konferanslarından Ayrıbasım); 1944. 11- Ruh Âleminde; 1945. 12- Fikir Sohbetleri: Yirmi İki Diyalog; 1948. 13- Psikolojiye Giriş; 1949. 14- Psikoloji Dersleri (Terbiye Bakımından); 1950. 15- Bir Din Felsefesine Doğru; 1959.

-Mustafa Şekip Tunç’un Türkçeye Çevirdiği Eserler

Bir ülkede tercüme faaliyetleri, düşünce dünyasının zenginleşmesi adına büyük ehemmiyet taşır. Tunç, bu alanda son derece üretken bir bilim insanı olarak aşağıda künyesi belirtilen eserleri dilimize kazandırmıştır:

1- Geçici (F. Coppée’den çeviri), 1326/1910. 2- Mülahhas Ruhیات (H. Ebinghaus’dan çeviri), 1335/1919. 3- Hissiyat Ruhiyatı (T. Ribot’tan çeviri), 1335/1919 (Kitap Ruhیات Dersleri adıyla Mustafa Şekip Tunç adına basılmıştır. Kitabın sonunda 32 sayfalık Ruhیات Derslerine Lahika bulunmaktadır.); 2. Baskı: 2 Cilt, 1927. Ruhیات Derslerine Lahika, 1335/1919, bu kitabın ekidir. 4- İhtiraslar Üzerine Bir Tecrübe-i Kalemîye: Ruhیات Bahislerinden (T. Ribot’tan çeviri), 1336/1920. 5- Bergson ve Kudret-i Ruhîyeye Dair Birkaç Konferansı (H. Bergson’dan çeviri), 1339/1923; 2. Baskı: Bergson ve ‘Manevi Kudret’e Dair Birkaç Konferans, 1934. 6- Terbiye Muhasebeleri (W. James’ten çeviri), 1339-1342/1926; 2. Baskı: 1931. 7- Froydizm: Psikanalize Dair Beş Ders (S. Freud’dan çeviri), 1926; 2. Baskı: 1931; 3. Baskı: 1948. 8- Yaratıcı Muhayyele

Hakkında Bir Kalem Tecrübesi (T. Ribot'tan çeviri) , 1932. **9-** Oyun ve Sanat (Delacroix'den çeviri), 1933. **10-** İtiyat Kanunları (Anlatan: Mustafa Şekip Tunç) (W. James'ten çeviri),1934. **11-** Yaratıcı Tekâmülden Hayatın Tekâmülü - Lise Felsefe Dersleri Yardımcı Kitapları: (H. Bergson'dan çeviri), 1934. (M. Şekip Tunç'un daha sonra Yaratıcı Tekâmül adıyla çevirdiği eserin ilk yarısıdır.) **12-** Yaratıcı Tekâmül (H. Bergson'dan çeviri), 1947; 2. Baskı: 1986. **13-** Psikoloji (G. Dwelshauvers'den çeviri), 1938. **14-** Muasır Fransız Psikolojisi (G. Dwelshauvers'den çeviri), 1940. **15-** Gülme (Komiğin Anlamı Üzerinde Deneme) (H. Bergson'dan çeviri),1945; 2. Baskı: 1989; 3.baskı: 1997. **16-** Şuurun Doğrudan Doğruya Verileri (H. Bergson'dan çeviri), 1950; 2. Baskı: 1990.

1.1.1.Dergâh Dergisi

Modern Türkiye tarihi dikkatli bir biçimde tahlil edildiği zaman, basın yayın kuruluşlarının adeta bir akademi işlevi gördüğü sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu yolla kitleler bilinçlendirilmiş ve aydınlar kendi düşüncelerini halka ulaştırmayı başarmışlardır. Özellikle Millî Mücadele yıllarında vatansever entelektüellerin buluşma yeri olarak Dergâh dergisi de büyük bir sorumluluk üstlendi. Dergâh, 28 Nisan 1921 ile 18 Ocak 1923 tarihleri arasında yayımlanan ilim ve sanat mecmuası olarak adından söz ettirdi. Her 15 günde bir basılmaya çalışılan dergi ancak 42 sayı çıkartılabildi. Mesul müdürlüğünü Mustafa Nihat Özön'ün yürüttüğü Dergâh 'ta büyük şair Yahya Kemal Beyatlı (1884-1958) ve onun düşünceleri hep bir adım önde oldu. Dergi en kritik süreçte dahi ülkede bilimsel faaliyetlerin yürütüldüğü imajını vererek, işgalci devletler üzerinden psikolojik bir yıkım havası meydana getirdi. Dergâh, Türk modernleşmesinin mihenk taşlarından biri olarak prestijli bilim insanlarının değerli araştırmalarına yer verdi (Karadişoğulları, 2005: 223). Bahse konu bilim insanlarından biri de Mustafa Şekip Tunç olmuştur.

Derginin yazar kadrosu milli ve manevi değerlerle yoğrulmuş bir sanat anlayışını savundu. Genellikle Yahya Kemal'in kaleme aldığı ve başmakale işlevi gören yazılar dışında şiir, başka yazarların makaleleri, çeviriler, tiyatro, musiki, biyografi, felsefe ile mimari üzerine yoğunlaşmış yazılar yayımlandı. Anadolu merkezli bir milliyetçilik algısına sahip dergide, Darülfünun Edebiyat Fakültesi hoca ve öğrencilerinin ciddi ağırlığı dikkat çekti. Dergâh, tüm Şark/İslam dünyasının ruh, duygu ve düşünce planında yeniden canlandırılmasını hedefledi. Bu doğrultuda Mustafa Şekip Tunç, İsmail Hakkı

Baltacıoğlu ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun kaleminden çıkan yazılara geniş yer ayrıldı. Dergâh, modernite ve mistizmin buluşma yeri olarak nam saldı.

Türkiye’de Meşrutiyet’in canlı kültür atmosferinde bir hayli taraftar bulan pozitivism ve materyalizm düşünceleri mütedeyyin çevrelerin yoğun eleştirisine uğradı. Dergâh dergisi de refikleri gibi maddeci fikirlerle mücadeleye girişti. Yazar kadrosu milli ve manevi değerleri merkeze konuşlandırarak özellikle pozitivism karşı hatırı sayılır bir direnç gösterdi. Bu süreçte Tunç’un dergide yayımlanmış makaleleri Türk düşünce hayatında kritik önem taşımıştır.

Millî Mücadele döneminin “aydın yüzü” nü temsil eden Dergâh’ta seksenin üzerinde şair, hikâyeci, bilim insanı, yazar ve mütercimın çalışmaları okurlarla buluşturuldu. Yazıları ile desteklerini esirgemeyen Yahya Kemal, Ahmet Haşım, Yakup Kadri, Falih Rıfkı Atay, Halide Edip Adıvar, Ruşen Eşref Ünaydın, Abdülhak Şinasi Hisar ve Mustafa Nihat derginin edebi yönünü güçlendirdiler. Ziya Gökalp, Mehmet Fuat Köprülü, Mehmet Halit Bayrı, Hüseyin Namık Orkun, Mustafa Şekip Tunç, Mehmet Emin Erişirgil ve İsmail Hakkı Baltacıoğlu gibi isimlerse Dergâha Türk basınında saygınlık kazandıran diğer düşünürler olarak öne çıktılar. Türk modernleşmesinin kilit isimlerinden Ahmet Kutsi Tecer, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ali Mümtaz Arolat, Necmettin Halil Onan, Kemalettin Kamu, Şukufe Nihal Başar, Halil Vedat Fıratlı, Hasan Ali Yücel, Nurullah Ataç, Semih Rıfat, Kilisli Muallim Rıfat Bilge ve pedagog Satı Bey derginin ilmi yönünün yükseltilmesi için hayli çaba sarf ettiler (TDV, İsam Yayıncılık).

Bu mütevazı çalışmanın ana teması Mustafa Şekip Tunç’un Dergâh’ta diğer düşünürlerle birlikte yayımlanan bazı yazıları doğrultusunda zihin dünyasının kotlarını ortaya çıkarmaktır. Aşağıda Tunç’un günümüz Türkçesine uyarlanan makaleleri yer almaktadır:

A-İlmin Mebdei veya Umdeleri İtibariyle Kıymeti: Zekâmızın en emin ve en ameli gıdası ilimdir. Bu makale de ilmin mebdei ve umdeleri itibarıyla olan kıymet ve ehemmiyetini tahkik eder. İlim hakikatlerin bilgisi neticesi olmayıp belki bütün hakikatleri idare eden kanunların yani umumi bilgilerin mahsulüdür. Tabiat hakikatlerinin ilmi, umumi bir kanunla intikal eden bir amele-i ruhiye ile mümkündür.

B-Hislerimizin Mantığı: Ruhun kökleri akılda değil hislerimizdedir. Hislerimizi teşkil eden şuur ve akıl değildir. Ancak tenvir edebilir. Hissiyatımız olmasaydı kendiliğimizden hareket etmemize imkan olmazdı. Bütün hareketlerin cevher ve kaynağı akıl ve şuurda

olmayıp hislerimizdedir. Akıl mantığının gayesi makul fikirlere vasıl olmak, hissiyat mantığının hedefi ameli gayelere irişmektir.

C-Müttefiklerimizin Seciyesi Nasıl Keşfedilir: Meşrutiyetimiz siyasi bir inkılap ile başladıktan sonra çok geçmeden milli bir inkılap olmaya yüz tuttu. Bu inkılaplarla beraber kuvvetli seciye ve şahsiyetlerin zuhur etmemesi mümkün olamazdı. Bu seciyelerin mahiyeti üzerinde durulmuştur.

D-Spor İhtirasının Mahiyet ve Kıymeti Sporcularımıza: Birçok spor dalı vardır ve her sporun kıymetleri ayrı ayrıdır. Hakiki spor, sporu spor için sever ve bununla iktifa eder. Spor spor içindir düsturu rehber edilirse fikir ve iradeye, zevk ve hissiyata karışmaktan vazgeçerler.

E- Siyasi İhtiras: Siyasi arzu, kudretli ve mahir bir zekâ ile vardır. Siyaset, menfaat ve gayesini idrak etmiş ve sevmiş cemiyetlerde görünür. Birçok ihtiraslar münferiden yaşayabildikleri halde siyasi ihtiras birçok insanlarla müştereken yapılabilir. Dolayısıyla ehli olanlar olmalıdır ki bu ihtirasın mevzu ve gayesiyle bütün bir memleket alakadardır. En büyük ihtiras ise vatanperverlik olmalıdır.

F-Resim ve Metafizik: Hiçbir sanatkâr tabiatı aynen kopya etmeyi kabul etmediğine göre fizik âlemden başka bir âlem arıyor demektir. Resminde metafizikle sıkı münasebeti vardır. Tabiat sanatkârın en muazzam bir şah eseridir. Yeni ressamalarda tabiatı tahlile koyuldular. Tabiata daha anlamlı bakmaya başlayıp, başka türlü görmeye başladılar.

G-Üç Sınıf: Türklerin İslam dünyasına dâhil olduktan sonra evliyalar, alimler ve gaziler altında tutulan rehber sınıflarının tarihinde bıraktıkları şan ve şöhretlerinin sebeplerini aramak olacaktır. Bilhassa gaziliğin manasını anlamak üzerinde durulmuştur.

H-İhtiyarlar Medeniyeti: Ahmet Haşim'in Mustafa Şekip Tunç ile hasbihalinden ihtiyarlık meselesine dair bir feryattır. Bütün terbiye ve irademiz ihtiyarlıkla yoğrulmuştur. Herkeste bir ihtiyar sakinliği, bir ihtiyar sükûnu var. Her şeyimizi ihtiyarlara göre yapmışız. İlmimizi, musikimizi, idaremizi, felsefemizi hatta dinimizi bile. Nereye bakarsak ihtiyarlar medeniyeti içinde mahsur olduğumuzu görürüz.

İ-Taklitten İbdaa: Taklit türleri milletlerin en renksiz ve tatsız zamanlarıdır. Nedim devri ümmet fikriyle yaşadığımız devrenin son neşesi olmuştu. Ondan sonraki eserlerimizin genelinde neşesizlik ve bir ruhsuzluk vardır. Taklitten ibdaa geçildiğinde yeni bir fikre ihtiyaç vardı. Milletimiz kabiliyetin ilk hamlesini gösterdi. Bugünkü gençliğe düşen vazife bu hamlenin ehemmiyet ve mahiyetine arif olmaktır.

2. SEÇMELİ METİNLER

Rengidir, ikisi de tabiatta olan bu renklerden nasıl ayrılabiliriz?

Meşrutiyetten biri Rum ili örnekleriyle Türkler arasında iki enmuzec türedi: komiteci ve propagandacı... Bu iki insan da esir cemaatlerin adımlarıdır ve esir cemaatlerde hürriyet ve intikam için çalışan bu iki adam; Müstakil milletlerde bilakis mutlakıyet ve zümre tahkimi denilen bin başlı istibdatlara peyşva oluyor. Öyle zamanlar oldu ki mısralarını devrek mevda hisleriyle yazmayan şairler, vatana hıyanet ediyor sanıldı. Çünkü her Türk, her zaman millet ve vatan namına fuzuli bir propagandacı idi. Lokantada yemek yerken ecnebilere ve Hristiyanlara Türklerin yemek yiyebildiğini gösteren bir medeni, mısrasını yazarken Türklerde vahdet olduğunu ispat eder bir numune, giyinirken Türklerin esvaptan haberdar bir millet olduğunu anlatır. Bir manken olmalıydı.

Geniş, serbest, zevkli ve yaygarasız vatanperverlik ve onun kadar serbest, o kadar geniş ve o kadar zevkli milletperverlik: (Tenkil eşkıya) çetelerinden doğan eski dar, boğucu millet ve vatan havası yerine, bu gönüllere ferah verici asıl rüzgarlı havayı (Darülfünunlu) başka kim ikame edebilir?

Ruhiyat

2.1. İlmîn Mebdei veya Umdeleri İtibariyle Kıymeti

Bugünkü mektepli münevverlerimizin bir kısmında bir vakaların (kara kitap) da nice akarsuların durması lazım geldiğine kani olan zihnietiyi yerine ne dese (ilim) nakaratı kaim olmaya başlamıştır. Bunlara göre ilim mevzuna dâhil olmuş bütün hadisat her türlü şek ve şüpheden azade ve her suretiyle kabil tahkik ve ispat bir takım hakikatlerdir. Binaen aleyh ilim namı altında ne görüp ne okumuşlarsa bunlarda son ve ebedi hakikatleri öğrenmiş olduklarına kanidirler. Bu sebepten ilmin temellerini bir kere olsun tahkik etmek ve gayesini anlamak akıllarına bile gelmemiştir. Bu tasasızlığı ilmin yalnız tatbikat ve ceht ameleyesini meslek edinmiş kimseler yapsa bir şey denmez... Fakat bunu darülfünunlardan çıktıktan sonra en yüksek ve muazzam ilimlerle uğraşan ve bu babdaki mesele helahiyettarlıkla atılmayı bir vazife edilen zevatta yapıyor ki asıl tehlike buradadır. Hâlbuki ilmin masuniyeti arzu etmek ne kadar kolaysa ne cihetlerden müteessir ve hangi ceryanlara mütezarrır olacağını tayin ve takdir etmek o nispette müşküldür. Hele bu kendilerine vazife ad edenler mektep kitaplarının bir derece fevkinde

asar ile iktifa etmek suretiyle ortaya atılırlarsa hem ilme, hem de kendilerine kıymış olurlar ki yazık ve gûnahtır...

Artık mektep görmüş her biliyor ki zekâmızın en emin ve en ameli gıdası ilim olduğu gibi dün yakını malumatımız yine ilimlerde mevcuttur. Bunu ne kadar tekrar etsek yeni ve fazla bir şey öğrenmiş olmayız. Fazla olarak ilmin mevzuu meşhudat ve mahsusat olduğu için inanmak ve inandırmak hususunda taasupkâr ve hararetli müdafaalarda lüzum yoktur. Yalnız bir memlekette baş gösteren herhangi bir fikir veya felsefe cereyanının kıymetini anlayabilmek için ilmin istinatgâhı olan umdelere kadar inerek bina-i ilmin temellerini tahkik eylemek ve ondan sonra mütalaa yürütmek icap eder ki bu yapılmadıkça fikir ve felsefe cereyanları münakaşa ve tenkit edilmiş değil; ancak dedikoduya kurban gitmiş olur. İşte bu makalede ilimin mebdei ve umdeleri itibarıyla olan kıymet ve ehemmiyetini tahkik edeceğiz ta ki bu sekim ve adi müşâtemelü ilim namına yapılmasın.

Malumdur ki heves ve zekâmızın alel-itlak itlaa ve idrakârına (ilim) denemez. Perakende ve hususi bir mahiyette bildiğimiz bütün vakıalar henüz hakikaten ilmi bir kıymet ihraz etmemişlerdir. Hatta bir vakıayı ne kadar iyi tarassud ve ne derece sahîh bir surette tahkik ve tecrübe etsek yine hakiki manada ilim yapmış olmayız. Tam manasıyla ilim, vakıaları yalnız iyi tarassud ve iyi tecrübe ve tahkik ile olmayıp belki bunlardan bütün müşâbih vakıaları taht-ı inkıyadına alacak kanunlar istihraç etmekle mümkün olur. Mesela bir kap suyunun hararetin taht tesirinde kaynadığını bilmek alelade insanlar için bir ilim olabilirse de hikmetşinas için asla bir ilim değildir. Hikmetşinas, bütün suların aynı şeraitte ve aynı derece-i hararete aynı tarzda kaynadıklarını istihraç edebilecek bir hale gelmeden suyun galeyanı hakkında ilmim var diyemez. Keza garizyatçı bir fertteki teneffüs mekanizmasını bilmekle teneffüs hakkında ilim sahibi olmuş değildir. Belki bu teneffüs mekanizmasının bütün fertlerde aynı suretle vaki olduğu tahkik ve istihraç edildikten sonra derke teneffüs vakıasının ilmi elde edilmiştir. Şu halde ilim, ne kadar çok olursa olsun, hususi vakıaların bilgisi neticesi olmayıp belki bütün vakıaları cem' ve idare eden kanunların yani umumi bilgilerin mahsulüdür.

Demek ki doğrudan doğruya havasımıza çarpan ve zekâmız vasıtasıyla kontrol edilebilen tabiat vakıalarının ilmi, hususi bir vakıadan umumi bir kanuna intikal eden bir ameleyi ruhiye ile mümkündür ki biz buna (istikra) diyoruz. Malumdur ki bir demir parçasının tesir hararetle inbisat ettiğini bir kere gördükten sonra istikra vasıtasına demirin hararetin taht tesirinde daima inbisat edeceğini istinsac ediyoruz. İşte ulum-i tabii'ye istikra denilen bu mantık altıyla inşa olunuyor. Bu alet kullanılmadıkça kâinat hakkındaki bütün

bilgilerimiz rabıtasız ve gayrı kabil idrak bir takım eşya ve hadisat harç ve merci halinde kalır.

Hususi bir vakıadan umumi bir kanun çıkaran bir âlemin istidlalinde daima şu şekilde bir tertip mantıki mündemiçtir: hararet şu demiri inbisat ettirdi; binaen aleyh daima herhangi bir demir parçasını inbisat ettirecektir. Fakat dikkat etmeli ki bütün bu istikrarların tahtında müsattar ve daima aynı şekilde mevcut bir kaziye-i akliye vardır; o da şu: aynı esbap, netacimi tevlit eder, tabi diğerle aynı esbabın aynı neticeleri mantık şeklini alıyor: aynı esbap, aynı netacime maliktir; mademki hararet bu demir parçasını inbisat ettirdi; o halde hararet daima bir demir parçasını inbisat ettirecektir. Bu kıyasta birinci kaziye-i illiyet umdesi, ikincisi: tarassud edilen vakıa; neticede: kanun

Görülüyor ki istikrarın kıymeti illiyet umdesine müstenit bulunuyor. Acaba bu biz bu umdeyi nasıl bulduk ve ne derece tahkik ve ispat ederek kabul ettik?

İllyet umdesine ilk vukuumuz hadisatı tabiyenin tevali manzumesinden aldığımız telkinlerle olmuştur. Mesela birkaç defa aynı tertipte zuhur ve tekerrürünü gördüğümüz...

Dergâh Sahife: 68

Bir sıra hadislerin yine aynı suretle hudus edeceklerini düşünmek bütün insanlarda ve hatta hayvanlarda bile müşterek bir temayül zihnidir.

Mesela bu suyun ısınmaya başladığını görülünce biraz sonra içinde hava habbeleri hâsıl olacağı ve daha sonra köpürüp taşacağı istidlal olunur.

Hatta hadisattaki bu tevali muntazameyi taammüm etmek kabiliyetinin hayvanlardaki mevcudiyetinden istifade edilerek tedripler yine bu temayül zihni vasıtasıyla çalışıldığı herkesin malumdur. Mesela ayının def çalınca ayağa kalkması, burnuna geçirilen halkanın çekilmesinden mütevellit ıstıraba def ve kumandasının muntazaman ve kararen tevali ve tedami ettirilmesiyle temin edilmiştir. Bu üç hadisenin muntazaman tevali ve tekrar eritilmesi ayının zihninde kumanda ve def sesini müteakip şahlanmak lazım geleceğini ve bunların arasında bir rabıta olduğunu itiyadı bir surette istidlal ettirmiştir. Tedrip vasıtasıyla hayvanların iktisap ettiği bu itiyatlar hafızanın muavenetiyle öyle kökleşir ki artık bu itiyatları tevellüt eden hadisatın takibine meydan vermeden daha ilk hadisede netice keşif olunur.

Nitekim mevrus sevki tabiyelerin tekini dahi bu meyhanekitiyle izah edilmiştir. Mesela mutedil iklimlere yazın gelip kışın cenuba hicret eden kırlangıç, leylek ve turna kuşları ve hatta yavruları mevsim değişmeye başlayınca hiç bilmedikleri iklimlere yollanırlar, işte bunu izah etmek için dahi aynı meyhanetiketiyle düşünülüyor. Ve denir ki: bu

hayvanlar kendilerinde henüz muhaceret insiyakı kökleşmeden evvel dahi tahammül edemedikleri soğuk iklimlerden er geç kaçmaya mecbur oluyorlardı. Fakat daha henüz kaçmadan soğuğun şedidine günlerin kısalması, yaprakların sararması, buraların sıklaşması, gibi alametler takdim ediyordu.

Binaen aleyh bu alametlerin kararen şedid hava ile tevali etmesi bu kuşlarda kışı vaktinden evvel tahmin ettirecek tedailer temin etti ve bunlar nihayet kökleşerek murut insiyaklar oldu. Demek ki tedrip ile bu sevk tabilerin teşkili aynı mihaniketiyle kabil izahtırlar. Burada tabiatın yaptığı tedrip artık fertikten çıkararak insiyakı ve nevi' olmuştur. Hayvanlarda insiyak halinde bulunan bu istidlal hakiki illiyet umdesi yani ilimdeki illiyet idraki olmayıp bir sıra hadisatın muntazaman ve kararen tevalisinden hâsıl olmuş mihaneki birtakım tedavilerin taammümü temayülüdür. Hâlbuki hâkim illiyet idraki yekdiğerini tevali eden iki hadiseden birinin yekdiğerine fil-hakika yani bil-tecrübe ve bil-ispat sebep teşkil ettiğini tayin ve tahkik etmekle temin edilir.

Görülüyor ki hayvanların insiyakı, illiyet mefhumeyi ancak hadisatın muntazam ve mükerrer tevalisi suretinde idrak ediyor ve bu seviyeden yukarı çıkamıyor. Yalnız insanlardır ki müşahede edilen hadisat metvaliye arasındaki münasebeti hakiki bir illiyet gibi kabul etmenin ne kadar yanıltıcı ve hatalı bir görüş olduğunu mülahaza edebilmişlerdir. Fakat bu mülahaza akulame için tabii olmaktan ziyade iktisabı ve cehdi bir ameleyi zihniye olduğu için kuvvetli bir terbiye-i ilmiye alınmadıkça illiyet hadisenin mükerrer takiplerinde veya bütün hadisatı tesadüf yahut bir kudret-i meçhulenin cilvelerinde aramak temayülü daima galebe eder. İşte bu temayülün önüne müessir bir surette geçmek üzere kevaidi (beken) tarafından tespit edilen tecrübe ve tecrib esvalleri vaz' olunduğu gibi bu sayede bu hadiseye takdim eden ahval ve avamlar arasında şe'ni ve fil-hakika müessir sebeplerle hiçbir ehemmiyeti olmayan sebepler tefrik olunabildi. Artık iki vakıanın birbirine merbut olarak zamanda yekdiğerini veli etmeleri birinin diğeri alet olmasını iktiza ettirmeyip tam manasıyla illiyet vukufu, birinci vakıa husul bulunca ikinci vâkıanın husul bulması zaruri olan başka türlü olmasına imkân bulunmayan bir raba'lada görüldü.

Şimdi illiyet sahasının nerelere kadar uzanabildiğini ve âlemde maniyetçilik denilen şeyin ne derece umumi olduğunu tayin etmek iktiza eder.

Hiç şüphe yok ki illiyet ve muayyenet bütün (hükmü) ve (kimyevi) hadiselerde balfen mabliğ umumileşmiş ve bunlardan illiyeti tayin etmemiş hiçbir hadise kalmamış gibidir. Mesela şu yüz derece-i hararete behemehâl ve daima kaynar. Binaen aleyh sebebi teşkil eden mezkûr hararetle neticeyi teşkil eden tahaccür arasında sabit bir münasebet tesis

ettiği gibi galeyanın şeraiti dahi arzu olunabilen tayin ile tespit edilmiştir. Her kim şüphe ederse aynı şeraiti tatbik ederek suyun mayı' halinden gaz haline geçmeye başladığını bizzat ve bil müşahede tahkik edebilir.

Hayatiyet hadislerine gelince mesele güçleşmeye başlar. Çünkü hayatı bir hadise üzerine filhakika tesir icra eden bütün sebepleri bilmek hikmet ve kimya hadiselerine nispetle çok müşküldür. Mesela muvelledun arz bir mikrobun bir hayvan üzerine tarzı tesirini bilmek istediğimizi farz edelim. Mikrobu hayvana telkih ve bil netice zuhur eden hastalığı müşahede ettik. Fakat ikinci bir tecrübe de aynı neticenin tevellüt edeceğine hükmedebilmek için bu tecrübeyi aynen tekrar ederek meseleyi bir de tecrübe ile tahkik etmek lazımdır bu ikinci tecrübeye aynı neticenin elde edilebilmesi behemehâl aynı esbabın bir tekrar kuvveden faale çıkarılmasıyla mümkündür. Hâlbuki tecrübeye nazaran telkih neticesi bir taraftan mikrobun derece-i tasmimine, diğer taraftan dahi telkih olunan hayvanın bu zehri derece-i kabulüne tabi' oluyor. Mesela mikrobun zehirlemek kudreti yaşına ve yetiştiği muhitin hararet ve terkibine göre tehalûf ediyoruz. Keza telkih edilen hayvanın bu zehirde tesiri senene, derece-i sıhhatine, garezi ahval mukaddimesine tabi oluyor. Binaen aleyh bir tecrübeyi tamamen aynı sıhhatteki şerait dairesinde tekrar etmek bir-fiil mümkün değildir. O halde hayatı hadiseler mainiyetin hikmet ve kimyada olduğu gibi tayin ve tespitle tayini iş bu hadiselerde ayniyet bulunmaması ve her birisinin diğerinden az çok tehalif etmesi dolayısıyla mustahlidir. Bunun için hayatiyet kanunları maddiyat kanunları gibi kati ve yakını olmayıp takribi ve ihtimalidir. İşte bu sebeptendir ki hayat hadislerinin akılcılık ve sistemciliğe tahammülü yoktur ve yine bunun içindir ki hayat mevzuları yalnız ilmi mücerretle idare edilemez. Behemehâl bir sanatkâr duygusu ve bir (hadis) idraki dahi ister buna binaen madde gibi istikrarlı ve layetegayir olmayan ve bilakis daima dinamik ve mütehavvil bulunan hayat hadiselerine yakından temas edilmedikçe ihtimali olan kanunlar ile hiçbir zaman nüfuz edilemiyor. Hele hayatın daha pek çok müteessir olan ruhu ve içtimai hadiselerine çıkıldıkça aynı tecrübeleri aynı şerait dairesinde tekrar edip ilmi yakının usulü yegânesi olan (tecrib usulü)nü tatbik etmek büsbütün daire-i imkânından çıkıyor. Bunun için gerek ruhiyat ve gerek içtimaiyat yalnız müşahede edilebilen ve tecrübi mümkün olmayan birer (ilm-i tavsifi) mahiyette kalmışlardır. Fil-vaki' (tecrübe) ile (tecrib) tefrik edilmeyince (tecrübi ruhiyat) dan (tecrübeyi ruhiyattan) manasını da çıkarılır ki bundan yanlış bir şey olmaz. Ruhiyatın mevzuu' yani hadisleri harici ve dâhili olmak itibariyle (şeyi') ve (nefsi) iki türlü müşahede ve tecrübeye tabiidir. Bunun için yalnız (afaki) bir ruhiyat iddiasında bulunmak bu ilmin mevzundaki hususiyeti anlamamaktır.

Ruhiyat ve içtimâiyenin henüz izahı bir âlem olamadıkları şöyle dursun elyevm öyle garezi hadiseler var ki hakiki sebepleri alan bulunamamıştır. Mesela rahimi maderde bulunan bir ceninin cinsiyetini tayin eden esbap hakkında henüz hiçbir fikir yoktur. Yalnız istatistik ianesiyle muin bir muhitte ve muin bir zamanda doğacak erkek ve dişilerin azami ve asgari hudutları tayin edilebiliyor.

Görülüyor ki mayiniyetçilik hayatiyet sahasında bile henüz bil-fiil ve müdellel olarak sabit olmamıştır. Bunun içindir ki alan birçok müttetikler kâinatın heyet-i umumiyesinde bir kanun ve ahenk-i umumi olup olmadığında bihakkın şüphe etmekte ve bir kısmı bunu tamamen inkâr etmektedirler. Zaten henüz bil-fiil ispatı mümkün olmayan umumi muiniyetçiliği kabul edebilmek için tabiattaki bütün hadislerin gayrı kabil içtinap ve inkâr esbap ve netayic ile birbirine merbut olarak bir kanun umumi dâhilinde cereyan ettiklerini ve elyevm birçok esbabı göremiyorsak bunun sebebi Âdem mevcudiyetleri olmayıp henüz görüşümüzün kötü ve cehlimizin çok olduğu kanaatini iktisap ile mükellefimiz lazım geldiğini ve binaen aleyh gayrı muiniyetçilik hakikat halde mevcut olmayıp ancak bizim cehaletimize nispetle mevcut olabileceğini söylemektedirler. İşte ilim adamlarında bile illiyet vukufunun en mütekâmil münthesası bu tarzda bir kanaatin kabil-il tecrübe iktisap ve teslim edilmesi lazım geldiğini tavsiyeye müncer olmaktadır.

Vakıa bazı kavanın tabiyeden artık kimse şüphe etmemektedir. Mesela güneşin sabah doğup akşam batacağından ve bütün escam-ı sekilenin merkez-i arzda doğru sükût edeceklerinden herkes emindir. Fakat bunlar tabiatın umumi kanunları olmayıp hususi kanunlarıdır. Bunun için bu tarzda bir ve hatta birçok kanunları kabul etmek bütün hadiselerin mutlak bir muiniyete tabi' olduğuna kani' olmalı behemehâl hiçte istilzam etmez. Görülüyor ki illiyet umdesi bütün ukul-u beşer için henüz ne bedihi, ne de bi-tecrübe tamamen müspet bir kazayı müslimdir. Vakıa birçok tecrübeler bu umdeyi tasdik ediyorsa da aynı umde bütün hadislerde bil-fiil mücerrep olmak üzere ispat ve irade edilememiştir.

Bunun için biz ameli gayelerimizi temin edecek kadar tecrübeler yaptıktan sonra (aynı esbap) aynı netayici tevlit eder, umdesini telkin hadisatla kabul ve bunu bütün hadisatta varit görmekteki ameli bir fayda buluyoruz. Zaten illiyet umdesinin bütün tarih tekâmülü bu umdenin netice-i ispat ve tahkik mahsulü olmaktan ziyade müşahede-i tabiattan mütevellit bir telkin veya hadis mahsulü olduğunu göstermektedir. İptida tevali hadisat suretinde idrak edilen bu umde bil-ahire tekâmül ede ede nihayet şimdi izah ettiğimiz şekli hazırını almıştır.

İşte ilmin bir mevzua halinde kabul etmeye mecbur olduğunu bu illiyet umdesindeki aynı esbap, aynı netayıcı tevlit eder cekmi (ayniyet) ve (şeniyet) meselelerini tevlit ettiğinden mümasıl görülen hadisat arasında ne dereceye kadar illiyet olduğu felsefe de bitmez tükenmez münakaşalara sebebiyet vermektedir.

Hülasa: illiyet umdesi ne bedihi, ne bil-tecrübe müspet, ne de bil-istidlal muhakkak bir kaziyedir; ancak takribi ve mahdud bir surette kabil tecrübe ve tahkiktir. Fakat bu umde kabul edildikçe ulum tabiyenin yegâne altı olan (istikra)da bulunmak mümkün değildir. Binaen aleyh istikra yapabilmek için bu umdenin hendesedeki mevzualar gibi bedahet halinde kabul edilmesi zaruri olmuştur. Bu yapılmadıkça ilmin yapılmasına imkân olmaz. Hâlbuki felsefe bu mecburiyetten azadedir. Bunun için felsefi nokta-i nazar ve görüşler, ilmin nokta-i nazar ve görüşlerinden daima birçok cihetlerde ayrılmıştır. Elhasıl ilmimiz elyevm tam manasıyla sahih ve kati' olmayıp hadisatın şe'ni seyri hakkında takribi bir tasavvurdur.

9 Haziran Darülfünun Ruhiyat Muallimi

20 Temmuz 337 Numara: 7 Birinci sene: birinci cilt

Musahebe

2.2. Hislerimizin Mantiğı

Ruhumuzun kökleri aklımızda değil hislerimizdedir. Geçen asrın sonlarına kadar galip bir kanaatçe hisler fikirlerimizin, bir anda değişen renkleri ya da müphem şekilleri zannedilirdi. Mesela bir şeyin iyilik veya kötülüğü hakkında bir fikrimiz olmadan o şeye iyi veya kötü diyemeyiz zan olunurdu. Hâlbuki daha rahmi maderde bulunan bir çocuk henüz hiçbir fikre sahip olmadığı halde birçok ihtiyaç ve iştahlarla yaşamaktadır. (Arzu) dediğimiz şey ise bu ihtiyaçların şuuru-l şems hallerinden başka bir şey değildir. Arzuların tatmin veya âdem tatmininden doğan hisleri fikirlerin birer gölgesi ad edebilmek için bütün ihtiyaç ve iştahlarımızı unutmak lazım gelir. Fil-vaki yüksek hissiyatımıza fikirlerimizin muavenet ve iştiraki oluyorsa da bu hislerin bile kökleri ve anasırı ihtiyaçlarımızdadır. Fikirler âlem-i hariciden gelir; hisler ise manzume-i azuynamızın intibalarıdır. Birinde ne kadar müşterek ve bitaraf isek diğerinde o kadar gayr-ı müşterek taraf fikiriz; hislerimizi teşkil eden şuur ve akıl değildir. Ancak tenvir edebilir. Hissiyatımız olmasaydı kendiliğimizden hareket etmemize imkân olmazdı. Bütün hayatı hareketlerin cevher ve menbii' akıl ve şuurda olmayıp hislerimizdedir. Zaten hareket etmeseydik ne şuurumuz, ne de aklımız teşekkül edebilirdi. Şuursuz bir hassasiyet

zanda bir imayı andırırsa hissiz bir şuur ma'luc birbirini harlatır. Hissiyat, fikirlerin renkleri olmasaydı çok fikirlerin aynı zamanda çok hisli olmaları lazım gelirdi. Hâlbuki nice büyük zekâların orta bir hassasiyete ve nice büyük hassasların zayıf bir zekâyâ malik oldukları görülmüştür. Nitekim milyonlarca insanı iradesine ram eden büyük muhterislerin çoğu en yüksek fikirliler değildir, bununla beraber hayatın destanı olan tarihe daima büyük muhterisler hâkim olmuştur. Bana kalırsa bunda hiç şaşılacak bir şey yok. Çünkü pek muallak olan hayat, aklın mahdud metnini bildikleriyle idare olunmayı bekleyecek kadar, sabır ve sakin değildir. O daima hareket ve tahavvül halinde bulunduğu için kendisi de aynı sürat-ı hayatiye ile takip edebilecek faal vahdeti ruhlara muhtaçtır; işte bu ruhların ancak büyük muhterislarda görüyor. Hayata yalnız akli hâkim etmek isteyenler mefkûrelerinin muhakkak ki daha çok bekleyecekler be belki de hiçbir zaman göremeyeceklerdir. Hele ki bediiyat, din, ahlak ve siyaset gibi en muğlak batını ve hayati sahalarda hissiyatın mantığı dışında başka bir membâa ve rabıta bulunamamıştır. Fırka, tarikat ve tefrike şimeleri kuvvetlerini hep hissiyattan almaktadırlar. (Yalnız zekâ müşâbehetlerine istinat eden dostluklarla kalbe dayanan uhuvvetler bir kere mukayese edilsin. Bütün dinlerin mükâfatı uhreviyeyi zekâ Muhiplerine bahş etmeyip evsaf-ı ahlakiyeye ihsan etmesi hayatının kavam ve mebnayı beşeriyet olduğunu pek güzel göstermektedir.) Fil-vaki' hissiyatın dahi fikirler gibi safсата ve hezeyanları yok değildir. Fakat asıl ve yüksek hislerimiz sayesinde ki ruhlarımız tefessüh ermekten kurtulmaktadır. Dini, ahlaki, bedimi hislerimizi ruhumuzun bir mel'abe veya hurafesi gibi düşünenler şahsiyetimizin muhallerinden hiç haberdar değillerdir. Hele bu hissiyat-ı Aliye'yi bir hastalığın eseri gibi gören ameli ve mahdudu-ı nazar bazı garizyancılar hayatı içtimâiyenin binlerce ihtiras ve rekabetleriyle zamanlarının ruhların hissini hıfzül-saha ile masum kalabileceği hiçte düşünemiyorlar mı?

Fikirler kabil irca' olmayan ve nevi' şahsına münhasır olmak üzere başlı başına bir âlimi muharrik teşkil eden hissiyatımızın dahi kendine mahsus bir mantığı vardır. Bu ister iyi ister kötü telakki edilsin, hislerimiz gibi kali' olunamayacak bir mantıktır. Akıl mantık buna ne kadar mukim verse de o yine bildiğini okumuştur. Bizim vazifemiz evvel emirde her iki mantığı olduğu gibi tanımaktır: akıl mantığının gayesi makul ve cezri fikirlere vasıl olmak, hissiyat mantığının hedefi ameli gayelere irişmektir.

Biri ne kadar bitarafsâ diğeri o kadar iltizamkârdır. Mesela bir mühendisin hendesedeki gayesi davalarını sahih bir surette ispat etmektir. Hâlbuki bir diplomatik gayesi menfaat-i siyasiye temin etmektir. Fil-vaki' gayelerine vusul için her ikisi de hemen aynı tarzda muhakeme yürütürlerse de hedefleri bir değildir. Diplomat, muhakemelerinde umumi bir

hakikati değil hususi bir menfaati istihdaf eder. Hissiyatın ahlakıyat, siyaset, diniyat, bediiyat, iktisadiyat, gibi sahalarını bilmeyenler bu vadiye yazılmış ve söylenmiş şeyleri akıl mantıkla muhakeme ve telif etmeye beyhude uğraşıyorlar. Hâlbuki bu sahalarda matlup olan hakikatler olmayıp arzular ve itikatlardır. Hissiyat mantığının bu sahalarda hükümrân olması fikir mantığının ilim ve amelin bütün sahalarına kadar uzanamamasından neşet ediyor. Hâlbuki insan, aklın irişemediği veya anlamadığı şeyleri dahi bilmek ve bunlara karşı müessir olmak hususunda gayrı kabil mukavemet bir ihtiyaca maruzdur. Bütün hükümet şekilleri ile ahlak, din ve bediiyat müesseseleri hep kendilerine merbut hislerin kuvvetiyle yaşamışlar ve bunlar ölünce onlarda sükût etmekten kurtulamamışlardır.

(İnsanların birbiriyle anlaşılamamaları kelimelerin manalarında itilaf edememelerinden değil, belki bunlara muhtelif hissiyat-ı izafe etmelerindendir.) velhasıl ilim, ancak akıl mantığıyla hareket edebilir. Ameli hayat ise icaba göre her ikisini de kullanır akli mantık gayesine daha ziyade tahlil ve teni ile vasil olur; hissi mantık ise muhakemelerini tenasüp veya tenafür, itimat veya âdem itimat gibi onu bir hadis yoluyla yapar. Hissiyat mantığında tezat yoktur. İki itikat ya da iki arzu akıl için müstezat olabilirse de hissiyat için pek tabii' görülebilir. Hissiyatımızın mantığı her şeyden evvel hayatın revişine ve mevzunun mahiyetine tabiidir. Siyasi, dini, bedii', ahlaki eserleri okurken bunlarda yalnız akıl mantığını aramak abes ve manasızdır. Hele siyasi muharrerlerin muhakematını arzu-i siyasilerine göre istimal etmekten başka bir şey yapmadıklarını artık bilmeliyiz. Siyaset hikmet ve kimya gibi müspet bir ilim olmadığı için muin ve sabit hakikatlere sahip değildir. Siyasi muharrer mensup olduğu haz pek içtihat siyasiyesiyle kendi mizacına dellallık etmekle mükelleftir; bir siyaseti mümkün mertebeye tarafane takdir edebilmek için muin bir arzu siyasinin dellalı olmamak lazım gelir. Emin olmalı ki hissiyat sahasındaki münakaşa ve mücadelelerde temin ve muvaffakiyet, yalnız izhar hakikatle değil ancak tahavvül hissiyatla mümkün olabilir.

Velhasıl hissiyat hayatın kendisidir. Bunu beyhude yere inkâr etmek ve itham etmektense anlamaya çalışmak çok daha hayırlıdır.

20 Haziran 337 Darülfünun Ruhiyat Muallimi

Mustafa Şekip

Tarih

Bir Vesika

Bundan birkaç sene evvel müsteşrik, Kont Henri de Kastri Fransız hazine-i evrakında şayan dikkat bir vesika-i tarihiye buldu: Fas hâkimi molla İsmail zarfında 1109 sene-i Hicriyesi Şaban'ında (Miladi 1698) o zaman mülteci Müftüyle Fransa'da bulunan İngiliz kralı ikinci (Jack) a yazılmış Arapça bir mektup.

Vesikanın en şayan dikkat ciheti Katolik olan ikinci (Jack) ı İslam'a davet için yazılmış olmasıdır. İkinci (Jack) ın Katolik olması İngiltere'de efkâr-ı umumiye aleyhine çevirmişti. Bilhassa yüksek memuriyetlere Katolikleri getirmesi ve şurada burada yükselen isyan seslerini gaddarane bir tarzda susturması halkı büsbütün ağzab etmişti. Bundan (Kayyum Duran) istifade etti. Havaalanından hareket büyük bir donanma ile İngiltere'ye geldi. Ve İngiliz tahtını Stuart hanedanının son evladını naz' etti. Kral ikinci Jack, Fransa kralı on dördüncü Lui nezdine iltica etmeye mecbur oldu. (1688) işte Molla İsmail tarafından mektup yazılması (ikinci Jack) ın Fransa'da misafir bulunduğu zamana tesadüf ediyor.

(Molla İsmail)'in ikinci Jack ile münasebeti (Jack) ın henüz veliaht bulunduğu zamanda başlar. O tarihte İngiliz donanması meşhur korsanlardan (Abdullah bin Ayşe) yi esir etmiş, İngiltere'ye götürmüştü. İngiliz baş amirali olan veliaht korsan reisinin sergüzeştiyle alakadar olmuş ve (Abdullah) ın bela kayıt ve şart memlekete iadesini tevessüt eylemişti. Abdullah bin Ayşe, mola İsmail nezdinde büyük bir nüfuza haizdi. İngiliz veliahdından gördüğü Hüsnü muamele efendisini pek mütehassıs etti. Mola İsmail ikinci Jack'ın biraderi kral ikinci Şarl nezdine bir heyet sefaret gönderdiği gibi muahharen ikinci Jack tahta geçtiği zamanda Abdullah bin Ayşe'yi sefaretle Azam etti. İki hükümdar arasındaki münasebet, ikinci Jack'ın Fransa'ya ilticasıyla hitam bulan 1688 inkılabından sonrada devam etti.

Molla İsmail, mektubunun başlangıcında ikinci Jack'ın biraderi zamanında başlayan münasebeti hatırlattıktan sonra mülteci kralın nazar-ı dikkatini biri dini diğeri dünyevi iki meseleye celp etmek istediğini söyleyerek dini meseleye şöyle başlıyor:

(Evvela bil ki Allah'ı Teâlâ “Celle Celaluhu ve takdisat sıfata ve ismavi”) bu halkı kendisine ibadet etsinler, tevhitte ayrılmaları ve hiçbir hususta zatı-l vahiyyetine şirk-i isnat etmesinler diye halka buyurmuştu.

Molla İsmail ba'da Cenab-ı Hakkın kullarına Kemal-ı rahim ve refetinden dolayı onlara emir buyurduğu şeyleri peygamberler vasıtasıyla tebliğ buyurduğunu, peygamberlerin hatimi hazreti Muhammed (s.a.v) Efendimiz olup dini dinlerin en hayırlısı, şeriatı şeriatların efdali ve milleti milletlerin en mümtazı olduğunu, hazreti İsa (a.s.) nında hazreti Fahri âlemin bi'set-i Celilelerini tebşir buyurmuş olduğunu be peygamberlerin

cümlesine iman etmemiz icap ettiğini izah ederek hazreti İsa hakkında Kuran-ı Kerim’de mevcut olan ayet-i celileyi zikrediyor. Ve Yahudilerin hazreti İsa’yı güya asmış oldukları hakkındaki Hristiyan itikadının butlanını o hususta şerefe nazil olan ayeti kerime ile ispat ediyor. Molla İsmail, daha sonra Hazreti peygamber zamanında yaşayan ecnebi hükümdarların bazılarının da dini mübinin ulviyetini tasdik ve takdir etmiş olduğunu, ezcümle Habeş Necaşi’yesinin İslam’a geldiğini, kral Jack’ın nezdinde mülteci olarak mukim bulunduğu(kısır-ı l mülkül Rum)un (1) Ceddi dahi hazreti peygamber tarafından irsal buyrulan heyeti sefaretin telkiyatıyla din-i İslam’ı kabul kabule temayül etmiş ise de imparatorluk sevdasıyla İslam olmadığını yazıyor. Molla İsmail Mehdi ve deccalın nasıl huruç edeceklerine ve hazreti İsa’nın nasıl yeryüzüne avdet ederek şeriat-ı Muhammediye ahkâmını icra edeceğine dair izahat verdikten sonra Cenab-ı hakkın İslam dinini din-i hakiki olarak ihtiyar buyurmuş olduğunu, Kuran-ı Kerim’de (Ene-l din.....) buyrulduğunu ve kim imanı nazar ve i’malı fikir eder ve bütün dinleri hak ve akıl terazisiyle vezin eylerse...

(1) Molla İsmail burada Bizans imparatoruyla Fransız kralını birbirine karıştırıyor. Asıl dinin İslam olduğunu tasdik edeceğini beyan ediyor ve krala hitaben Kemal safvetle: işte biz sana bu din-i kavmin efdali hakkındaki ayeti Kur’aniye ve ahdet-i Nebeviye ile delail-i akliyenin bir nebdesini bildirdik. Sende acaba düşünerek dar-ı ahireti dünyaya ve cenneti cehenneme tercih etmek istersen bunun yolu ne olduğunu işte öğrenmiş oldun. Binaen aleyh bu dini aliyiye ittiba ve kelime-i şهادeti söyle bir kimse evvelki ömründe bir defa (La ilâhe illallah Muhammedün Resulullah) derse cennete dâhil olur ve peygamberimiz efendimiz hazretlerinin şefaatine mazhar olur. Diyerek İslam’ı kabul etmesini teklif ediyor. Molla İsmail mutakit ve dindar bir Müslümana yakışan bir hulus ile kralı din-i hakka davet ettikten sonra sözü dünyevi meseleyi naklederek diyor ki: sen küfre dininden kalmak istiyorsan kavmin olan İngilizlerin dini elbette saliba tapanlara ve – rahiplerin çoluk çocuk sahip olmalarına mani’ oldukları halde- ilahlarının çocuğu olduğunu iddia edenlere (yani Katoliklere) mutaba’t etmekten daha ahlak ve daha esirdir. Mektubun bundan aşamasında mola İsmail, milletini ve memleketini terk ederek ecnebi toprağında hakk-ı müsaferet arayan (İkinci Jack)ı bakınız ne samimi bir lisanla doğru yola davet ediyor:

(Vatanından gaybubet ve memleketinden tebaüt ederek ab ve ceddinin milletinden çıkmaya ve kavmin dininden gayrı bir dine salık olmaya sebep ne? Hepimiz delalette olmakla beraber siz İngilizlerin dini küfür ile meşgul olan diğerlerinin (yani Katoliklerin) dininden daha kolaydır. Seni kendi dinine ittiba teşvik eden Fransız zevcenden de

mademki ayrıldın(2) neden hala Fransa da oturarak milletini terk ediyor ve pederinin ve biraderinin mülkünü başkasına bırakıyorsun. Henüz hayatta olduğun halde bir Hollandalının veya bir gayrısının hüküm ve nüfuzu altında kalmasına gönlümüz razı olmuyor. Kavmin ile senin aranızın açılması onların dininden başka bir dine temessük ettiğinden dolayı olduğundan kendilerini terziye ver ve onlara avdet ve rücu' ile yemin bilginiz noksan olmasa ve bahre sevk edecek ordumuz ve ricalimiz olsa idi biz İngilizlerle muhabere eder ve sana memleketine dönmen için yardım etmek üzere asker gönderirdik. Nazar-ı dikkatini bir meseleye daha celp ederiz: Fransız memleketlerinden kurtulmaya bak Portekiz payitahtına git. Biraderinin haremi oradadır. İngiltere'de büyük bir nüfuzu olduğu için o vasıta ile senin ile kavmin arasındaki mesafe kısalmış ve onlarla müdavele-i efkâra yol açılmış olur. Yalnız dikkat et ki...

(2) Molla İsmail, ikinci Jack'ın zevcesini Fransız zannetmekte yanılmıştır.

5 Eylül 337 Numara: 10 Birinci sene: birinci cilt, Dergâh Sahife: 146

Ruhiyat

2.3. Müttefiklerimizin Seciyesi Nasıl Keşfedilir?

Burada hepimizin bildiğimiz en dar-u sathı mahiyetteki seciyesi asla kastettiğim gibi mukak ve zamanda hiç değişmeyen ve daima ayniyetini muhafaza eden mefkûrevi bir seciyei dahi tasvir etmiyorum. En son tahkikat göstermiştir ki her şeyi gibi seciyede ahval ve şeraitin tesiratıyla tahavvül etmekten hali kalmamaktadır. Şu kadar var ki bu tahavvül silik paralar gibi kendine has hiçbir şahsiyeti olmayan renksizlik ve af'al ve hareketlerinde vahdet ve istikrardan eser olmayan (Tavn) ile karıştırılmamalıdır. Kısmen maddi hayatın galebesinden hâsıl olan ve bilhassa büyük şehirlerin uygarlık merkezlerinde mebdulen görülen bu renksiz metavün haluklar arasından gelen bir kuvvete tabi' ve iradelerine sahip olmayıp ya başkaları veya muhit içtimaiyeleri tarafından idare olunurlar. Bunlara tam manasıyla (şahsiyetsizler ordusu) diyebiliriz. Zira renksizlerin kendilerine mahsus hiçbir reyleri ve buna manzum hiçbir iradeleri yoktur. Bunlara isterseniz (İdare-i maslahatçılar)da diyebiliriz ki yegâne gayeleri, ne şartla olursa olsun yaşamaktır. Bilhassa müstebit bir hâkimiyetle idare edilen ve aynı zamanda cahil ve mefkûresiz yaşayan monarşi devirlerinde hâkim olan bir irade olduğundan münevver denilen zümre ya da halkın renksizlikle itsaf etmesi adeta zaruri olur. Hala bu devir devamlı ve uzun bir hayata mazhar olursa renksizlik hemen hemen içtimai bir terbiye

anuzcu halini iktisap eder. Meşrutiyetten evvelki hali bilenler bu çekimi tekzip edemezler zannederim. Sabitlenmiş örf ve adet koyu bir kürenin içinde canlanan cemiyetler dahi herhangi ferd-i seciyeyi (Bidat) ad ettiklerinden umumiyetle bir renge sahip olmak isterler. Nitekim kim bu seviyede cemiyetlerin terbiye ve şahsiyet gayeleri herkesin birbirine benzemesi, yeni hiçbir seciye ve teceddüde meydan verilmesidir. Daha umumi bir görüşle diyebiliriz ki sakit ve rakit bir hayat geçiren mefkûremiz türlü daima seciye fikrine şahit olmuşlardır. Hâlbuki Roma cumhuriyetinin ilk asırlarıyla İslamiyet'in zuhuru, Osmanlı imparatorluğunun tesisi (intibah) gibi intikal devreleri, Fransız ihtilali kebir ve el yevm şahidi olduğumuz Rusya ihtilali daimen yüksek ve kuvvetli seciyelere en müsait devirler olmuşlardır.

Bu şهادetlere kıyasen diyebiliriz ki dâhil bulunduğumuz asır, bilhassa bu hizb-i umumiyenin cihanşümül sarsıntısından sonra, behemehâl yeni bir dönem devresine, pek azim bir inkılabı er geç girecek ve gelecek zamanda bütün mustarip ve bedbaht milletlerde çelik gibi sert ve kati kaynaşmaya başlayacaktır. Bunun ilk alameti Rusya'da ve âlemi şarkta görüldüğü gibi yorgunluk ve sersemlik devirlerini zail olduktan sonra belki bütün cihanı dolaşacaktır. Hele İstanbul gibi cihan siyasetinin muhavveri ve bütün âlemi İslamiyet'in kalbi-kami olan mukaddes bir şehrin mukadderatıyla uyandığı bu zamanlar emin olalım ki binlerce ihtilalciyi seciyeleştirecek ve bu kuvvetli şahsiyetlerin arkasından yek dal ve yek zaban milyonlarca insanlar dirileceklerdir. Bu, öyle bir mahşer olacak ki maddiyatçılığın muayyeniyet ve kuvveti siyasetine güvenerek Atiye sahip olduklarından emin bulunanlar mefkûrelerin hayatın üzerindeki mahiri-l ukul i'cimazını bir daha görecektir.

Meşrutiyetimiz siyasi bir inkılap ile başladıktan sonra ahval ve ilcaatın tesiriyle çok geçmeden milli bir inkılap olmaya yüz tuttu. Yukarıda söylediğimiz kaideyi umumiye burada tatbik edersek bu inkılaplarla beraber kuvvetli seciye ve şahsiyetlerin zuhur etmemesi mümkün olamazdı. Tefrik ve tayinleri tarihe ait olan bu şahsiyetleri göstermek bana düşmez; yalnız on üç seneden beri kuvvetli olduklarını halk ve cemiyet üzerindeki hissi, fikri, iradi tesirleriyle bil-fiil isabet etmiş seciyelere şahit olduğumuz artık kabulü inkâr değildir. Hattı mefkûremiz, hiç olmazsa asgari bir surette tatmin edildikçe müessir vuku-i şahsiyetlerin gittikçe çoğalmasa bu zamanın zaruret hayatiyesi cümlesindendir. Şu halde seciyelilerin çoğaldığı ve çoğalmaya mecbur olduğu bir devir içinde yaşadığımızı düşünerek bu seciyelerin mahiyet asliye ve hususiyet mahallîlerini teşrih eylemek lazım gelmez mi? Fil-vaki' meselenin tam manasıyla bir iki makaleye sığamayacağını takdir

etmekle beraber kendi hesabıma bu husustaki mütalaa ve kanaati mühimma imkân arz etmek lüzumu hissediyorum

Eski sükûn görenek devirlerinin adaletine alışmış olanlar ne kadar hiddet ve hayret gösterirlerse gösterebilirler mefkûre ve hürriyetin zevkini duymuş olan bu günkü hakiki mütefekkir ve mürşitlerimiz seciyelerinin icap ettiği müessir ve faal bir hayattan vazgeçmezler. Binaen aleyh vazifemiz, (aman ki aman, ihtiras bizi mahveder. Bu adamlardan ne zaman kurtulacağız?) gibi vahi ve manasız telkinlerde bulunmak değil belki her hürriyet ve her milletin iktisadisini olan bu kabil muin? en derin hüviyetlerini teşhis ederek gerek onlara ve gerek kendimize karşı bir şuura sahip olmaktır. Bana kalırsa bütün bir cemiyet ve dolayısıyla bütün tarih ve beşeriyete müessir olan ve büyük şahsiyetler ve hatta orta mütefekkir münevverler seciyesinin yalnız his ve irade gibi kuvve-i muharekelerini aramak veya bunları malum olan seciye tasdiklerinden bir yine ithal ederek göstermek bize seciyelerinin bünye ve efalleri hakkında asla malumat vermiş olmaz. Kuvvetli şahsiyetler ister faali, ister hassas, ister mütefekkir ve durgun sınıfa dâhil olsunlar hepsinin efal ve hareketinde nizam olması iktiza eden birer manzume-i ruhiyesi olacaktır ki işte benim aradığım derin ve mahrum seciye bu manzumelerdir. Çünkü erkin ve mütekâmil seciyelerin bünye ve ahvalleri ancak bu manzume-i ruhiyelerde görebilir.

Seciye, sabit bir faaliyet yada bir hissiyat ise bunun etrafında teşkil olmuş ahenktar bir bünye-i ruhiye vardır ki biz buna (şahsiyet) diyoruz. Tabir değerle seciye, ruhun viladî bir kuvve-i müşkülesi ise şahsiyet, bu yaratıcı ve yapımcı kuvvetin bütün kâinat karşısında aldığı tesirlerin aksi-l amelinden vücuda gelmiş tam bir uzviyet ruhiyedir. Seciyelerimizin bütün tecelliyat ve tahavvülatı ancak bu uzviyet ruhiyenin mahiyetiyle kabul izahtır. Hassas ve mütefekkir insanın içinde yüzdüğü âlemden aldığı tesirlere mukabil tedafü ve tahaffuzu bir takım aks tesirleri vardır ki hareketimizin, muharrem ve samimi nazimleri bu aksül amellerdir. Kâinatın ahenk ve imtizacını ne suretle his ve idrak ediyorsak bu hüviyet bâtinimizde öyle teşekkül ediyor. El hâsıl şahsiyetimizin ruhu kökleri kâinatla aramızdaki münasebetlerdedir. Bu itibarla hepimizin a'mak ruhunda bir felsefe raşimi mevcuttur. Yalnız bu borşım her ferde sayedar cesim bir ağaç haline gelebilecek kadar kuvvetli değildir. Bu sebepten herkesin bir felsefesi olduğu halde hepimiz filozof değiliz. Kâinatın heyet-i umumiyesine karşı müktesip bir ilmimiz mevcut olmadığına nazaran bu kül muazzam karşısında hisseden ve düşünen ruhların kendi arzu ve itikatlarına ram olmaktan başka çareleri olmadığı aşikârdır. Bunun için hiçbir filozof gelmemiştir ki kâinatla arasındaki münasebette kendi seciyesini hâkim kılmasın.

Malumdur ki alelade bir ferдин rüyet-i batıniyesi ile filozof rüyet-i batıniyesi arasında iki cihetten fark vardır: filozofların rüyetlerinde şuurlu ve umumi bir fehim ve idrak ile bu idrak ile bu idraki bir manzume haline kalp edecek tür gibi bir kudret ibdai kari olduğu halde alelade fertlerde ne bu derece vazih bir şuurlu, ne de bu şuurdan mükemmel mükemmel bir sistem yapılacak bir kudret terkip vardır. Fakat ne beis var! Aralarındaki fark birinin bil-faal ve izahen mevcudiyeti ise diğerinin bil-kuvve müphemine mevcudiyettir. Binaen aleyh tam manasıyla filozof olmasak da bir felsefe ile yaşadığımız muhakkaktır. Bu hakikat bilhassa münevver ve mütefekkir tabakanın bütün hareketlerinde mevcut ve hatta mahsustur. Kökleri tesiri hayatımızda olan seciyenin vukuat ve ilcaat tesiriyle tahavvül etmediğini iddia etmek hislerdeki hayatiliği bilmemektir...

Sahife:147 Dergâh

Fakat bu zaruri hayati tahavvülleri renksizlerdeki kasti ve tasavvuru idaresizliği ve mütelevvinlerdeki hercai meşrepliği tefrik etmelidir. Bunlarda ne hâkim bir his varda, ne de muin bir şahsiyet vardır. Hâlbuki seçili kimselerde hissiyatın renkleri değişmede mahiyetine asla helal gelmez. Mükerrere cennet veya hastalık gibi afete maruz kala. Fazla olarak seciyelerde tayin etmiş hâkim bir his veya faaliyetin idaresine geçmiş öyle bir şahsiyet vardır ki bu en umumi bir tasnifle ya (maddeci) veya (ruhçu). Seciyesi Bergson'un ilhamlı ve de canlı bir tabiriyle (hayat hamlesi) dersin bu hamlenin tasarruf ettiği bünye-i ruhiye maddeci ya da ruhçu olan şahsiyetimizdir. Buradaki (ruhçu) tabirinden bir vakitlerin nakıs ve iptidai olan ruhçuluklarını kastettiğimiz asla anlaşılmasın. Meseleyi bugün ki şahsiyet ruhlarımıza nakletmek suretiyle bir tasnif yapmak lazım gelirse menbur müttefiklerimizi (mekûrecilerin) ve (mekûresizler) diye ikiye ayırabiliriz. Yalnız muhterem bir kısmımız henüz dini mefkûreden başka bir mefkûre tanımadıklarına nazaran bu zümreye mefkûresizler değil elyevm son kararını vermemiş müteredditler sınıfına ithal edebiliriz. İşte bu istinattan sonra renksizler ve metlulanlarımızdan maa'dasının manzume-i ruhiyeleri elyevm birbirlerinin tamamen zıttı bir mahiyettedir ki bana kalırsa bu hal hiçte istiğrab edilecek bir şey değildir. Çünkü insanlar ezelden beri bu iki büyük sınıfa ayrılmışlar ve yekdiğeriyle daima çarpışmışlardır. Bizim vazifemiz bunların hüviyet-i şahsiyetlerine muhayyer olan ahval ve ilcaat karşısında nasıl hareket edebileceklerini anlamak ve bu sayede her iki tarafa karşı şuursuz kalmamaktır. Çünkü bu yapılmadıkça seciyenin zahiri tahavvülatına maruz

kaldığımız zaman şahsiyetlerin dahi değiştiğine hükmederek seciyelerimizin hüviyet-i hakikilerini yanlış tefsirlere uğrattıyor ve neticede aldanan ve aldatan zehaplarla bu yüklerimizi tahrif ediyor ve muhitimizin itimat ve maneviyat kuvvetlerini zehirliyoruz. Hâlbuki mefkûrecilerdeki ruhaniyet ile mefkûresizlerdeki maddiyatçılığın bünye-i ruhiyeleri tahlil ve bunlardaki evsaf-ı umumiye tayin edilince seciye ve şahsiyetin kalpgâhına girilmiş olur ki artık burada ne yanlış görmek, ne de yanlış anlamak vardır. Bunu yapmadan, hangi sınıfa dâhil olursa olsun, seciyelilerimizin içinde yaşamak ve bütün hareketlerinin umumi sebeplerini bularak müstakbeldeki muhtemel şerait dairesinde ne suretle hareket edeceklerini keşfetmek mümkün değildir.

İşbu şahsiyetlerin tafsilatına girmezden evvel uzviyenin mahsulü olan mizacın tahavvülatıyla şahsiyetin tahavvülatı arasında bir ayniyet tasavvur etmek zehabından kurtulmak lazım gelir. Çünkü uzviyetle halet-i ruhiye arasında müspet olarak ancak bir zaman münasebeti vardır. (Dekart) tan beri malum olan muvazat nazariyesinin hakiki kıymeti ilmin müspet mesaisine hadim bir alet olmaktır. Yoksa ruh ile beden arasında ayniyet veya muadeletimesin mevcudiyeti ispat edilmiş bir iddia olmaktan henüz çok uzaktır. İşte ruh ile beden arasında ilmi olarak zaman-ı münasebetten başka bir münasebet bilinemediği içindir ki ruh ile beden tesirat-ı mütekailesin hakkında bi-l zaruri zat iki vicdan felsefi hâsıl olmuştur. Bunlardan birine göre; madde yani beden ruha hâkimdir ve kâinatta maddenin dışında hiçbir kuvvet ve mevcut yoktur. Her şeyin mekayis ve mebnayı madde olduğundan dolayı ruh heyulası fuzuli bir yabancı ve hakkı şayan istihfaf ve istihza bir korkuluktur. Hâlbuki ruhçular maddenin tesiratını inkâr etmemekle beraber mefkûreleriyle bütün kâinatı durağuş eylemek ve maddeyi ruhun bir manevi ad etmekte mısradırlar. Biri ancak gözüyle görünen, elle tutulan şeye inanırsa diğeri hissiyatıyla kavradığı, mefkûresiyle bağlandığı şeylere de inanır. Maddecilerin mefhumlarına nazaran her şeyi kemiyettir. Dünya, madde vahdetinde toplanmıştır. Dünya, bir defa yapılmış ve olmuş bitmiş bir şey olduğu için esas istikrar ve adalettir. Madde gayr-ı kabil imha ve ebedidir. Zaman daima aynıyla tekrar ettiği için tarihte tekerrürden ibarettir. Her şeyin husulü zaruri ve kati muinete tabidir. El-hatta haza mevcut olandan başka hiçbir şey yoktur. Bütün âlim sabit ve müstakar bir namütenahi, tabir diğerle mekândan başka bir şey değildir. Ruh ve ana yok yalnız madde vardır.

Ruhçuların görüşüne nazaran mevcudat yalnız ayniyeti değil gayretleri de muhtevidir. Hayatın esas kemiyet değil keyfiyettir. Âlem bir vahdet değil bir kesrettir. Cihanda hâkim olan laitezlilik ve itaat olmayıp tahavvül ve harekettir. Kâinat olan ve biten bir şey değil sürekli olmak üzere bulunduğu tekevvün-ü daimidir. Âlem bir âlem vücut değil

bir âlem imkândır. Muayyenet yalnız hammadde âleminde cari olup hayat, ruh ve cemiyet şeniyetlerinde hürriyet vardır. Vücut yalnız el-halet haza mevcutlara münhasır olmayıp bil-kuvve mevcudiyetler dahi vardır. Cihanın esası istikrar değil dünya makiyedir. Kabir diğerle esas âlem-i itaat olmayıp faal bir kuvvettir. Maddeden başka birde buna hâkim bir (ana) vardır.

Şimdi bu malumattan sonra seciyelerimizin kalpgâhına yaraşacak olursak en umumi bir görüşle bu iki zıt manzume-i ruhiyenin yekdiğeriyle çarpıştığına şahit olacağız. Artık seciyesini anlamak istediğiniz muin bir şahsiyetin ne olduğunu ve ahval ve ilcaat tekiriyle ne olabileceğini içine girmiş gibi keşfetmek mümkün olabilir zannediyorum.

Darülfünun Ruhiyat Muallimi

Mustafa Şekip

Yahya'ya Göre İncil

Sözün Tecessümü

İbtidâh söz vardı ve söz rable beraberdi. Ve söz rab idi. O, İbtidâh rable beraberdi. Her şey onunla oldu ve olan şeylerin hiç biri onsuz olmadı. Hayat onda idi ve hayat insanların nuru idi. Nur karanlıklarda parlar ve karanlıklar onu almadı.

Rabbın gönderdiği bir adam vardı: adı Yahya idi. O şahitliğe geldi, nura şehadete geldi, ta ki herkes onun sözüyle inansın diye o, nur değildi, fakat nur-u şahadet için göründü. Bu nur hakiki nur idi ki dünyaya gelip insanları tenvir eder. O dünyada idi ve dünya onunla yapıldı ve dünya onu kabul edenlere, onun adına inananlara, o, rabbın evlatları olmak kudretini verdi; onlar ki ne kandan, ne etten, ne etin arzusundan ne de insanın arzusundan doğdular, ancak rabden doğdular.

Ve söz tecessüm etti ve rahmet ve hakikatle dolu, bizim aramızda kaldı. Ve biz onun ulviyetini temaşa ettik. Bu ulviyet pederin yegâne oğluna has ulviyetin eşiydi. Yahya ona şahit oldu ve nida etti: benim söylediğim işte budur. Benden sonra gelen bana takaddüs etti, zira o, benden evvel mevcuttu. Ve biz ne aldıkça onun ekmeliyetinden, rahmet ve hakikat İsa ile geldi. Rabbi kimseler görmedi; pederin kucağındaki yegâne oğludur ki onu herkese bildirdi.

İşte Yahya'nın şehadeti; vakteğah Yahudiler, Yahya'ya-sen kimsin? Diye sormak için Kudüs'ten murahhaslar gönderdiler. Yahya ikrar etti, asla inkâr etmedi, Yahya İsa olmadığını ikrar etti. Ve onlar ona sordular. – öyle ise, nesin, kimsin? İlyas mısın? – ve o dedi: asla o değilim – peygamber misin? – o cevap verdi: hayır. Bunun üstüne, onlar ona

dediler: kimsin? Bize söyle. Ta ki bizi gönderenlere bir cevap verelim. Kendine ait fikrin nedir? Ben, dedi; çölde bağırının sesiyim.

(Efendimizin yolunu düzelttiniz)

İdris peygamber böyle dedi. Murahhaslar birtakım farizelerdi. Şöyle bir soru daha sordular: o halde neden vaftiz ediyorsun? Mademki ne İsa'sın, ne İlyas'sın, ne de peygambersin? Yahya onlara cevap verdi: ben, yalnız su ile vaftiz ediyorum....

20 Teşrin-i sani 337 numara: 15 birinci sene: ikinci cilt, Sahife: 35 Dergâh

Ruhiyat

2.4. Spor İhtirasının Mahiyet ve Kıymeti Sporcularımıza

İhtirasın hissiyat ve heyecanlardan farklı bir hayat-ı tesiriye olduğunu geçen iki makalede (dergâh: numara 11,12) görmüştük. Bugün ihtirasta bence artık on yedinci asırda, Dekart, Spinozza, Malberanş ve Bossonenin anlattıkları gibi hissiyat ve heyecanlar değil belki bütün hayat-ı ruhiyeyi istila eden ve ona çok bariz ve müyemmil bir hedef gösteren kuvvetli temayüller hakla gelir. Ahlakçılarla ruhiyatçılardan bir kısmının ihtiraslara lehtar, bir kısmının aleyhtar olması iki sebepten neşet edebilir. İhtirasa alel-itlak hasım olanlar hayatı akıl ve itidalden ibaret gören ve bunun fevkinde her türlü şedid temayülleri lüzumsuz ad eden kimselerdir. Hayat bu mahiyette görülünce ihtirasın hangi nevi' olursa olsun artık mazmun görülür. Birde ihtirasların menşeleriyle envai' tefrik ve temyiz edilmek veya biri diğerini karıştırarak suretiyle vaki olan görüşlerin verdiği bir takım hükümler vardır ki bu kabil müelliflerin kıymet fikirlerini anlamak için ihtirasların hangi nev'inden bahsettiklerini ve ihtirastan ne anladıklarını bilmek lazım gelir. Çünkü bugün ki mülemmi manasıyla ihtiras: ulvi, süfli, mutavassıt bütün temayüllerden yalnız birinin ruha hâkimiyetiyle ve tefekkür etmemizi kendi umdeleri dairesinde tahvil ederek muin bir hedefe tevciye etmesidir. Yani ihtirasa tutulan bir adamın nefesine ve başkalarına verdiği kıymetler hâkim olan temayüle taban baştan aşağı değişmemiştir. Her ihtiras beraberinde alelade adamlarda bulunmayan yeni berre kitabe-i kayyım getirir ve her şey bu kıymetlerin zaviyesinden görülür. Gıdasını en süfli ihtiyaçlarımızdan en ulvi temayüllerimize kadar alan ihtiraslar olduğuna nazaran mesela ayyaşlık, esrar kişilik, sefahat oburluk gibi süfli ihtiraslarla aşk, haset, kıskançlık gibi mutavassıt, bedii, ilmi, dini, felsefi, sanayi, ticari, vatani, milli, beşeri gibi ulvi ihtirasların kıymetleri tabiatıyla bir olmayacağından her ihtiras hakkında verilecek kıymet-i hikmeti mevzu' bahis olan ihtirasın kıymet-i mahsuslarıyla ölçülmek iktifa eder.

Sefil ihtiraslardan bil-farz ayyaşlık veya oburluğu tetkik edelim: bu iki ihtiras ruhtan gelmeyip münhasıran uzviyetten neşet' ettikleri için iradeye asla iftihar etmeyen behimi ihtiraslardan madundurlar. Hıffî lisanımız zevk-i selimiyle bunlara ihtiras demeğe bile nünezzil etmeyerek ibtilaler tesmiye etmiştir. Bunların tahripten başka hiçbir rolleri yoktur. Elcalleri tamamen hodkâm ve basittir. Ekle denilen maada muhtarısırları elyevm azalmışsa da iptidai muhitlerde halleri sayılacak kadar çoktur. Bir rivayete göre (ziyafetler) oburluk iptilasının içtimaı müesseseleridir. Listesini oburlara göre tertip etmeyen ziyafetlerin makbul olmaması bu sebeptendir. Ziyafet düşkünlerinin başında oburları görememek ender tesadüf edilen bir neşr izadır. Oburluk müsabakası geçirmeyen bir çocukluk hayatına güç tesadüf edilmesi çocukların edvar-ı iptidaiyeyi bir müddet olsun yaşamlarından ileri geliyor. Basit muhitlerde oburluk menkıbeleri lezzetle tekrar edilen bir muhasebe zeminidir. Beş okka bozayı defaten içenler, koca kuzuyu bir oturuşta yiyenler bey nü-l avam müşahirde sayılırlar. Bu ibtilallerin ruha incili ve küşayış vermesine imkân yoktur. Gün geçtikçe hayatı tahrip ve ruhu taksir eden ibtilalere fikir ve sanat cereyanları, aile ve memleket muhabbetleriyle meşgul olan mahiyetlerde hiçbir kıymet verilmez.

Dindarlık, vatanperverlik, bedayeperestlik, ilim aşkı gibi ulvi ihtiraslar daimi bir ceht ve gayretle geniş bir zekâ ve buna bunsam ve yüksek hissiyatı istilzam ederler. Mesela en büyük bir âlim vasıl olduğu şahikalara cehaletten başlamıştır. Hâlbuki iyaşla öbür sıhhat-i fikrîye ve bedeniye ile başladığı iptilayı her ikisini söndürmekle nihayetlendirmekten bir başka bir şey yapacak değildir. Birisi kötünden başlayarak kötülüklerin müntehasına koşuyor. Bir ressam bir musikişinas seneler süren mesaiyesinin mükâfatını kazanabilmek için usanmaz ve bilmez bir iradenin bütün renç ve meşakkatlerine tahammül ediyor. Burada istidat asıl olsa da bunu kemaline isal edinceye kadar maruz kalınacak maddi manevi ve müşkülata göğüs germek icap etmektedir. Bunun için büyük ihtirasları yalnız bir muhabbeti Huda veya tabiat ad edip geçirmek madde ile münasebetlerinden bi-haber olmaktır. Madde, hayatın müttefiki olabilmesi için evvel bavul hayat tarafından mağlup edilmelidir. Bunun için yüksek hayat ve yüksek menfaati behemehâl kendileriyle mütenasip azim ve cihetlerle temin olunabilir. Ulvi ihtiraslar hem ferde, hem de cemiyete azamı bir hizmette bulunuyorlar. Sefil ihtirasların ise gerek fert ve gerek cemiyete mazeretlerinden başka bir hayırları olmuyor.

Şimdi (spor ihtirası) nı düşünüyorum. Alelade jimnastiğin hayati muin bir hıfzül-l saha âlemine istinat eden bir takviye-i beden gayesi takip etmek itibariyle mutavassıt bir hayattır. Bu müfit ve muteadil hayatın ihtirasla hiçbir Alakası yoktur. Fakat her ihtiyaç

gibi sıhhati temayülü de bir iptila, bir ihtiras ve hatta bir hastalığa munkalip olabilir. İngilizce bir kelime olan (spor) tabiri bedenin teknilinden maada birde ruhun terbiyesini istihdaf eden bedeni mümareselerin ihtisası kısımlarına âlim olmuş bir tabir-i umumiye'dir. Mesela at koşuları, avcılık, balıkçılık, kayak yarışçılığı, boks, eskrim, nişan ve jimnastiklerin envai spor nam umumiyesi altında toplanmaktadırlar. Şu halde bir spor yok, birçok sporlar vardır ve her sporun istidat ve kıymetleri ayrı ayrıdır. Bil-tab' ben bunlardan ben bunlardan bahsedecek değilim.

Spor mücerret ve umumi bir tabir olduğuna nazaran müşahhas olarak ancak sporcular vardır. Bunların tarihte mazbut en büyük kahramanları eski Yunanilerin esatirinden olan mevhum (Herkül) dır. Denilebilir ki sporun en mahirü-l akıl maharet ve harikaları Yunan hayalatının ianesiyle (Jüpiter)'in bu gayrı meşru oğlunda toplanmıştır. Sporun mefkûr-i timsali olan (Herkül) efsanesi ile bugünkü spor muharrerlerinden bir kısmının spor methiyeleri arasında çok müşabehet var. Türk, esatirin mantığına tahammül edemeyecek kadar ayrı bir terbiye-i Fikriye'ye sahipken bugün ki spor destancıları sözde daha makul ve hayalat ile bizi sporun ekser-i bahş-i meziyet ve faziletlerine inandırmak istiyorlar. Mahur âlemi (Herkül) ün bazılarında geçirmek isteyen bu muharrerlerin (hıfzül saha) ve fennî terbiye lisanlarına bürünmüş hayyide spor kasideleri artık çok mezc oldu. Bu vazife-i sanatkârların zevk takdirlerine bırakmak lütfunda bulunurlarsa hem başımız rahat edecek hem de hakiki güzelliklerinin ne olduğunu görmeye vaktimiz kalacak.

Spor ihtirasın mebnası ne ilmi, ne bedeni, ne terbiyeyi, ne de sıhhi bir tecessüs olmayıp olsa olsa fert kuvvetten gelen bir iptilayı cismaniyedir. Bana kalırsa hakiki spor muhtarları sporu spor için sever ve bununla iktifa eder. Sporcularımız aralarında meşhur sporcular görmek istiyorlarsa spor, spor içindir düsturunu rehber ittihaz ederek sıhhate fikir ve iradeye, zevk ve hissiyata karışmaktan vazgeçerler. Kara Ahmet, Kurt dereli gibi eski sporcularımız yanlış kuvvetleriyle mağrur ve pehlivanlıklarıyla iftihar ederlerdi. Her türlü terbiye ve terkinin esasını sporda göstermek sporcular için bir alamet zammedir bu son muharrişleri gibi sporcu dahi ihtirası haricinde alelade bir insandır. Maddi ve manevi güzelliği, kuvvet ve kudreti ancak mevzu ihtirası üzerinde görünür. İhtirasına taalluk etmeyen hususlarda bir sporcu dahi ihtirası üzerinde görünür. İhtirasına taalluk etmeyen hususlarda bir sporcu senden benden ne fazla cesur, ne fazla zeki, ne de fazla iradelidir. En büyük filozofu pek basit bir zekâ aldatabileceği gibi en kavi bir sporcuyu dahi hiç umulmadık bir adam titretebilir! İhtiras, yalnız kendi sahasında kahramandır. Bunun için herhangi bir ihtiras nemcu ve muahizeden müteessir olur, ne de müdafaaya muhtaç kalır.

Evliya Çelebi Seyahatnamesine Dair...

Kayisli Doktor Rıfat Bey dergâhın bu nüshası güzel olduğu kadar umum kararların meraklı cezbeden makaleleriyle tezyin ettiler. Yirmi sene evvelki İstanbul matbuatının en iyi muharriri iken tamamıyla tebaiyet mesleğine vakıf hayat eden bu maruf Türk âlimi henüz tıbbiye talebesinden olduğu senelerde, şimdi ellerimizde gezip merakla okuttuğumuz (Evliya Çelebi Seyahatnamesi) ni Üsküdar kütüphanesinde el yazması olan asıl cildinden istinsah etmişti. Muhalled seyahatnamenin o zaman nasıl istinsah edildiğini ve tabine, sansür edilmeyişine, bil-ahirde imhasına dair olan hatıraları naklediyor.

(Hayat-ı Tahririye)

Hırs ve irfan tarihimizin ebedinde bir siması olan Evliya Çelebiyi ara sıra hayalen uzun ömrünün uzun geşt-u güzergâhları arasında bir yüzünün üç büyük Kıta'sına yapılan Osmanlı memleketleri ile Garp ve şarkın en mühim memaliğinde kala'dan kala 'ya, şehirden şehre, seferden sefere, akından akına koşar görürüm...

Dördüncü Sultan Muradın muazzam sarayında pek nadir şahsiyetlere nasip olan parlak ve çok yüksek bir terbiye gördükten sonra, Osmanlı siyaset ve askerlik tarihinde harikalar göstermiş olan en büyük simaların, malik Ahmed Paşaların, hemen bütün köprülülerin ve o Dordakoşa da bu Cavda yaşamış diğer yüzlerce gayur ve hamiyet kâr Osmanlı serdar ve kumandanlarının teveccüh ve muhabbetlerine mazhar olarak ekseriya büyük bir ihtişam varda, ara sıra dayanılmaz bir sıkıntı ve üzüntü içinde her tarafı gezip dolaşan bu meşhur seyyahın milli tarihimizde...

Bilen ve bildiğini seven ve bunun haricindeki şeylere en az alakadar olan bir şuurdur.

Şiirler peçe-i kahrımda ölürken lerzan

Yeni bir gözleri ahuya Zebun etti felek

Din Yavuz Sultan Selim ihtiras fetihnemesi haricindeki ruhunun zaafını ne güzel ve ne samimi ifade ediyor.

Beni dinlemeye alakaları pek müsait olmayan sporcular en kıymetsiz bir vakitlerinde bu satırları okuyarak biraz düşünmek arzu ederlercesine burada ifade edemediğim pek çok fikirlere kendi tekmilleriyle intikal edeceklerdir. Ümidindeyim.

17 Teşrin-i evvel 337, Darülfünun Ruhiyat Muallimi Mustafa Şekip

Ve bizimle muhaberat ve münasebatı olan cesur milletlerin tarihlerinde karanlık kalmış ne kadar noktaları tenvir ettiği ve medeniyetimizin, evet o zamana göre başlı başına mühim bir gel teşkil eden (medeniyetimiz) in ve terkiyat ve içtima iyemizin en ince ve en parlak iz ve eserlerini ne kadar çok samimi ve renkli bir lisan ile hikâye ve tespit edildiği, çok yazık ki, daha iyice anlaşılmadı...

Evliya Çelebinin gezip gördüğü yerler ve geçirdiği vakıalar hakkındaki meşhudat ve ifadatı evlerinde ve hücrelerinde muin ve malum metinlere istinaden (tasvid sahaf) eden müverrihlerimizin ve kanunnamelerindeki tafsilata kıyas etmemeliyiz... Mühlet eserinin istifadeli sahifeleri arasında tahsil hayatımın altı kıymetli senesi geçirdiğim bu büyük Türkün ne suret neşet ve terbiyesindeki itina ve himmet, ne de telif-i asar hususunda ibda' eylediği yeni ve velut tarz ve usul seyahat tarih ve müelliflerimizin hiç birinde görülemeyeceğine kanığım...

Zamanın en Mümtaz ilim adamlarından tekmil etmiş, edebiyattan, eduvar ve musikiden, bize birçok şen ve derin çehreler ihdas eden tasavvuftan pek ince ve zarif bir tıynet almış ve göğsünde daima milleti ve evliyayı nimeti uğurunda en derin tesirler ebleh çarpmaya hazır nezze veya gize bir yürek taşımış olan bu büyük adamı, ben bundan tam yirmi beş sene evvel, Üsküdar'ın Anadolu'ya doğru uzanan تنها bir bucağında Karaca Ahmed'in siyah sürüleri ile Marmara'nın köpüklü dalgaları arasında sıkışmış harap ve asude bir tekenin lahdeleri karşısında, rutubetli bir kütüphane odasına tanıdım. O zamana kadar benimde, Evliya Çelebi ve asarı hakkında bütün bildiklerim Beyazıt'daki eski taş basmacıların tabi' ettikleri yüz yüz elli sayfalık hurafe nameye müstenit idi, O perişan sahifeleri kim bilir hangi zalim bundan belki yetmiş seksen sene evvel Evliyanın ilk cildinde çok kere kerhen o zamanında cari efkâra yem dökmek kabilinden olmak üzere zikir eylediği Bizans ve tabir menkul at ve hurufatından hulâsa suretiyle iktibas etmiş. Ve adına (müntahabat Evliya Çelebi) demiş idi...

Hatta her cildi beş yüzer sahifelik bir matbua-i mühlete takil edebilen on ciltlik Evliya Çelebi seyahatnamesinin Akdam sahibi Ahmet Cevdet Bey tarafından tabiine tespit edildiği sırada birçok salahiyettar kalemlerin bu büyük eser hakkındaki tavsiye ve sitayişlerine rağmen o hurafe namenin hatıra-i nahvastası (Akdam) ın cesur ve mebrur teşebbüsünü kerki gibi tehdit etmiş idi.

Bundan yirmi sene evvel Evliya Çelebi seyahatnamesinin (Akdam) matbaası için taraftan istinsah edilmiş olması büsbütün tesadüf değildir. Hocam ve pek muhterem hemşerim Darülfünun medreselerinden Kamil Necip Asım Bey, Cevdet beyin (Akdam) ını iletirmek ve (mevzua tül-ulum) un tabi' ve neşrinden mutehasıl muvaffakiyeti ve teveccühe umumiye idame etmek ve milli tarihimizin esaslarını teşkil edecek asar ve vesaike cem ve tabi ettirebilmek için Evliya Çelebi seyahatnamesi hakkında (Akdam) da mühim bir bibliyografya makalesi neşr etmiş idi. Ahmed Mithat efendi merhumda işe karıştı, Necip Asım beyle aynı mevzua dair karşılıklı birkaç makale yazdılar, bu makaleler Evliya Çelebi seyahatnamesi hakkında halkın merak ve teveccühünü celp etti

ve o teveccühün sevkiyle (Akdam) matbaası bu on cildi ceste ve cilt başına birer meci diyeye ab üne kaydetmek suretiyle taba karar verdi.

O zaman Evliya Çelebi seyahatnamesinin yalnız bir nüshası malum idi. O da Üsküdar'da Selimiye'de harap bir tekkenin bahçesinde mülkiye nazır-ı esbakı Per tu paşa merhumun kendi namına izafetle inşa ve milletine ihda eylediği küçük kütüphanende idi. (Akdam) için eserin oradan istinsahı coğrafya meraklısı bir zabıt der ahde etmiş idi. Her ne sebepten ise, o zabıttın bu istinsahı başa çıkaramayacağı anlaşılmış. Necip Asım Bey benim talebesinden olduğum leyli asker mektebinden mezun bulunacağım hafta başlarında kütüphaneye kaydederek Evliya Çelebiyi istinsah etmeliğimi teklif etti. Hemşerilerimden ve Darül-âlemin talebesinden Kilisli Abdünnasih Efendi (1) ile birlikte bu müşkül işi deruhte ettik ve 1312 senesinden itibaren her sene bir cildini istinsah ve teslim etmek üzere altı cildini altı senede yazıp yetiştirdik.

Tıbbiye-i askeriye ait debbesindeki tahsilimin üçüncü senesinden itibaren tababet tahsilimin son senesine kadar altı sene mütemadiyen bütün cimalarını Üsküdar'ın sönük evleri ile yıkmak mezarları arasındaki tozlu ve harap bir kütüphanenin rutubetleri içinde geçirdim. (Akdam) matbaasının bu zahmete mukabil verdiği ücret ağza alınmayacak ve hiçbir ihtiyaca tekabül edemeyecek kadar naçiz idi. Büyük sahife tutan bir cilt için yazı defterleri teslim edildikçe ceste tasfiye edilmek üzere yalnız altı lira verebiliyor idi.

Hiç şüphe yok ki bu ücret bütün bir senenin bütün cimalarımı ile iki aylık tatil günlerini Üsküdar'dan Selimiye'ye gidip gelmek ve büyük bir isticlal ile on saat kadar çetrefil ve ince bir yazının satırları arasında göz nuru dökmek ve Çetin bir meslek tahsilinin haftada bir gün boş bıraktığı istirahat ve teneffüs zamanını feda etmek için cazibeli bir sevk ve şevk vesilesi olamazdı. Bir taraftan kimsesizlikse geçirilmiş güç bir tahsilin mazi ihtiyaçları, diğer taraftan yüksek azim ve himmetin parlak müessirine meftun olduğum büyük Türkün, Evliya Çelebinin eserlerini matbu.

5 Mart 338 numara: 22 birinci sene: ikinci cilt

Dergâh Sahife:146

Ruhiyat

2.5. Siyasi İhtiras

Siyaset ihtirasının bir kanları inkılap ve ihtilal devirlerinde görülür. On dört seneden beri bu ihtirasın sert havası içinde yaşıyoruz da hala politikacılarla mefkûreleri, ikbal

Pereselerle vatanperverleri tefrik eden evsaf ve seciyeleri aramadık. Bugün vatanperver dediğimizi yarın hain-i vatan çıkarıyor, dün mefkûreci dediğimize bugün alelade bir fırkacı diyoruz. Aşiret halinde olsaydık birbirimizi içli dışlı bilecek ve sevk tabiiyle tesis etmiş bir tesanütü içtimai içinde yaşayacaktık. Bugün ki cemiyetlerde ise tesanüt, fikir ve hislerin işti rakını, daha doğrusu bir mefkûreyi iktiza ettirmiyor. Mefkûresiz cemiyetlerde el-siyakı bir sürü tesanütü vardır. Hâlbuki kuvvetli bir sevk tabii ile beraber kudretli ve mahir bir zekâ olmazsa siyasi ihtirasta yoktur. Bu ihtirasın, gerek fert ve gerek cemiyetlerin tarihinde erken husule gelmemesi bu sebeptendir. Hemşerilik muhabbetiyle vatanperverlik aşkı arasındaki fark çok büyüktür. Birincisinden ikincisine geçebilmek için tefekkür ve tasavvur kudreti lazımdır. Siyaset, menfaat ve gayesini idrak etmiş ve sevmiş cemiyetlerde görünür. Siyasi muhtar ıslarda ancak böyle cemiyetlerde zuhur edebilir. Bunların alelade vatandaşlardan farkı sarsılmaz bir azim ve metanete istinat eden muin ve vazıh bir maksada, ince bir maharete, ahval ve icabına intibaka...

Şiir sevebilmek ki, dua etmek, sevmek, ağlamak veya gülmek nev'inden ruhumuzun ta kökünde nazlı hususu ve tabii bir cevherin tecellisidir. Bunu zevk ve hevese göre istenilen tarza sokmak acaba nasıl mümkündür? Aşk değişti mi ki şiir değişsin? Son Türk şairleri arasında fuzuliden biri aşk neşidesine yeni bir ses, yeni bir harf ilave edebilmiş bahtiyar kimdir? Geçen gün, meşhur İtalyan şairi (Petarkî) nin garami şiirlerini okurken son Frenk şairlerinin Sevdavi teraneleri bana o kadar yavan o kadar adi geldi ki, içimden bir kere daha güzellik ve iyilik gibi şiirin de hiç değişmediğine, şiirinde tabii' tecelli yat gibi ezeli vilayet gir kanunlara tabi bulunduğuna bir kere daha kanaat ettim. Bu esrarlı bir meseledir ki elden ele geçer ve her elin tutumuna göre aydınlığı ya pek aşağıdan, ya pek yukarıdan veriyor; alevinin rengi her iklime göre değişiyor, fakat bu daima aynı meşale, aynı ateştir, çünkü daima aynı anasırdan yanıyor.

Müstait bir mülkiyeye sahip olmalarıdır. Yoksa herkes vatanını sever ve herkes müessir ve kudretli bir şahsiyet olarak memleketine hizmet etmek ister. Fakat bu arzuyu besleyecek Kuvayı-ı ruhiye olmadıkça vatanperverliğimiz meflûçtur. Bunun için büyük şairlerimizi nasıl seviyor ve hürmet ediyorsak kudretli siyasilerimize de layık oldukları muhabbeti göstermeliyiz. Çünkü bunlar meflûç olmak nedir bilmeyen bir his ve zekâ timsalidir. İcabına göre kudret melamet, sabrı-u şiddet, cüret ve basiret göstermek siyaset hatıralarının en umumi evsaf iradeleridir. Her şeyin enva' ve ednası olduğu gibi siyaset ihtirasının da (Realist) ve (İdealist) şekilleri vardır.

1-Realist ihtiras siyasi idealiste nispetle daha çoktur. Bunlarda cemiyet ve vatan muhabbetinden başka mensup olmadığı milleti muhafaza, tahlis veya ıslah etmek imkânı

mevcuttur. Bu sebepten hırs-ı iktidar yani iş başına geçmek bu nevi siyaset muhtarılarının en atşın ve en mukavemetsiz arzularını, siyasi mefkûrelerini müdafaa veya elzem ettirmek dahi fikir sabitlerini teşkil eder. Bunlar ruhlarını yükledikleri zaman vatanperverlikleriyle ikbalperestliklerini yekdiğerinin lazım gayr-ı mefariki gibi görülür. O derece ki kendi ikballerini takip ve takviye ettikleri nispette menfaat-ı umumiye ye hizmet ettiklerine kanidirler. Bu ihtiras, İttihat ve Terakki, Taşnakyun, Etnik-i Eterya cemiyetlerinde olduğu gibi siyasi cemiyetlerinde hattı ruhi yeleri olabilir. Bunlarda hasımlarına karşı bir rahmana berkin ve adavet, aralarında sabık-i birahut, nefislerine karşı somut, fakat şaşmaz bir gurur ve nahvet vardır. Asla değişmeyen bir sabit, yıkılmaz bir azim ve sebat; fart-ı kudret en bariz evsaf-ı ruhiyelerdir.

2-Siyasi şahısların idealist olanlarını realistlerden ayıran alamet-i farka ruhlarını açık ve çıplak göstermeleri ve tefekkürlerinde (Serilik) bulunmasıdır. Yoksa mefkûrelerine gözü bağlı merbut kalmak ve her türlü hücumlara mukavemet etmek hususunda birbirlerinden tamamen farksızdırlar. Yalnız ülküler ne kadar gizli kapaklı ise bunlar o kadar açıktır. Onlar mefkûre ile hırs cenahı ne kadar tavam ad ederlerse bunlar ikinci cihete o kadar lakayttırlar. İş başında bulunmayı sevmedikleri için ikbal perestlikleri ve gururları yoktur. Riya ve desiseler ile de müteallik değildirler. Her türlü hodkâm gayelerden münezzeh olan bu mefkûresi muhtarız siyasilerde bir kudret-i mütalaadan mülhem oldukları kanaati vardır. Binaen aleyh bütün hayatlarını bu kudret-i mütalaa teslim ve kurban etmekten büyük bir zevk alırlar. Ekseriya zahideler gibi yaşamaya ve mefkûrelerinin zaferi uğrunda her türlü fedakârlığı ihtiyar etmeye amadedirler. İşte ihtiras-i siyasi bu dereceye geldikten sonra artık gayr-ı kabil bir mukavemet bir cazibe olmadıkça kalmayarak vacibi-l itaat bir emri ahlaki ve dini haline gelir. Aşkta behemehâl Behime ti galip gören basit ruhlar münhasıran hususi ve mefkûre olan bu yüksek ihtiras siyasiyi bir türlü anlayamazlar. Her şeyi menfaat-i maddiye ve hususat-ı hissiye ile ölçen bu meflûç ve miskin ruhlar büyük siyaset âşıklarını da behemehâl amal-ı hasise ile taviz etmezlerse ahat edemezler. Hâlbuki bunlar her türlü hırs cahdan münezzeh mefkûre bir ihtiras-i siyasinin tabileridirler.

Her ateşin iman gibi bu nurun da siyasi akidelerinde fevkalade asabiyet var. Bu itibarla mefkûrelerine hizmet hususunda icabında pek katı yürekli de olabilirler ve hatta her türlü cebre ve tazyik bir emri adalet olarak tatbik olunmasına muvafakat ederler. Çünkü iman ettikleri mefkûre-i siyasiyenin bir hakikat mutlaka olduğuna bütün mevcudatlarıyla inanmışlardır.

Siyaset ihtirasını aşk, hasislik, ilim ve sanat ihtiraslarından ayıran hususiyet bu ihtirasın infiradı olmayıp içtimai olmasıdır. Diğer ihtiraslar münferiden yaşayabildikleri halde

siyasi ihtiras behemehâl hempaya birçok insanlarla müştereken yapılabilir; yani mahir bir propagandasız, talkinsiz adama ettirilmeyecek bir ihtirastır. Düşünmeli ki bu ihtirasın mevzu ve gayesiyle bütün bir memleket, milyonlarca insanlar alakadardır. Binaen aleyh dâhili ve harici propaganda yapılmadıkça, yani bir milletin ekseriyet-i azimesiyle alakadar olduğu menafî hayatiye ve içtimaiye her tarafa anlatılmadıkça siyasetin matlubu olan kuvvet ve müzaheret temin edilemez. Bunun için en akil ve durediş siyasiler evvela dâhilden ve sonra hariçten esaslı müzaheretle beslenmeyi asla ihmal etmezler.

Siyasi ihtirasların bilhassa ihlal ve inkılap zamanlarındaki Saffet Kâşiflerinden biri de şiddet ve sürat harekettir. Hatta bu sürat bil-inkıta gittikçe o kadar artar ki muhteris nihayet efradının kurbanı olur. En büyük siyaset muhterisleri inkılap zamanlarında yetişir. Hemen bütün inkılap tarihleri ilk ihtilalcilerin kısa bir müddet zarfında mefkûrelerine kurban gittiklerini kaydeder. Zaten inkılap, hayatın baş döndürücü bir sürati demektir. Bunun için ihtilal nesli az zaman zarfında eriyip gider. Yeni adetler, yeni zevkler, yeni düşünceler muhayyirülukul bir süratle yekdiğerini veli iptidai gibi az zaman zarfında da fevkalade meluf ve cazibedar olmaya müstait bulunurlar.

Gıdasını Münhasıran Milli Zevkten Alan ve İnsan

Sahife: 147 Dergâh

Mutlak bir fedakârlığa, şehadete koşturan büyük ihtiraslardan biri de (Vatanperverlik) dir. Tarihin şehadetine bakılırsa vatan fikri ve vatanperverlik hayali uzun tekâmül-ü siyasi ve içtima iyeden sonra zuhur edebiliyor. Mesela iptidai kalilelerle Yunan'ı kadimin küçük siteleri, kurun-i vüsatının İtalyan kavminler bir zevk-i tesanüt ve arzuyu tahaffuz ve inkişafı yaşamışlarsa da vatanperverlik seviyesine vasıl olamamışlardır. Çünkü henüz millet ve onun sakin olduğu vatan mefhumeleri tam manasıyla idrak edilmemişti.

Vatanperverlik halet-i ruh iyesi ihtiras siyasiye nispetle çok daha basit ve temiz milli bir hamle-i ruhtur. Siyaset muhtarılarında görülen hırs cah ve menfaat şahsiye alakası vatanperverlikte olmadığı için siyaset muhtarılarının en cesurları ve en salim kalabilenleri ancak vatanperverdirler. Realist siyaset muhtarıları şahıslarının veya fırkalarının hırs cahile bazen memleketinin düşmanlarıyla itilaf ve teşrik mesai edebilecek bir sarhoşluğa düşebilirler. Hâlbuki vatanperverler, politika muhtarılarının bu bedmesenliklerine karşı kahraman göğüslerini yükselterek meydan-ı siyasete atıldılar. Bunlarda Hüsnü Milliye hastalanacak mikroplara karşı kuvvetli bir muafiyet-i ruhiye vardır. Bunun için halis vatanperverlik her türlü şahsi hırslardan tenezzüh edebilen milli bir ruhun timsalidir.

26 Şubat 338 Darülfünun Edebiyat Muallimi

Mustafa Şekip

TARİH

Türk Hâkimiyetinde Museviler-2

Umum Musevi tarihinin, üçüncü büyük felaket olmak üzere, kaydettiği mühim bir vakıa vardır: 1492 senesi Martının 31. günü ıstar edilmiş bir emirname ile kral Ferdinand Katolik ile kraliçe İsabelle bütün Musevilerin İspanya'yı terkini emrediyordu. Böylelikle iki yüz bine yakın Musevi Bahr-ı sefid babındaki memleketlere yayıldılar. Bu meyanda Türk hakanı sultan Bayezid saniyeden bir melce rica ve istirham ettiler. Türk padişahı bunların ricalarını Hüsnü kabul ile taht hâkimiyetinde bulunan bütün vilayetlerin valilerine bir ferman gönderdi ve Musevilerin güzel kabul edilerek terfihini, aksi takdirde ufacık bir tesamühi görülecek valinin idam ile tecziye edileceğini ilave etti.

İspanya Musevileri, bilhassa, Katalonya, Aragon, Navar, Lenon ve hatta Portekiz Musevileri diğer Musevilere, bilhassa işken azlara, karşı kendilerini Naki ediyorlar ve doğrudan doğruya hazreti Davud sülalesinden olduklarını iddia ediyorlardı. Ve fil-hakikat yeryüzüne dağılmış bütün Musevilerde ispanyadaki hem dinlerine Halisi-l Eldem asil gözüyle bakmakta hemen hemen müttefiktiler.

İstanbul Musevileri Türkiye'ye yerleşirlerse şems matbualarının emniyet ve itimadını ve yeni vatanlarının selametini düşünmeye ve bu gayrete kabuldüler. Bütün yerleştikleri şehirlerde halkım sanatkâr ve tüccar kısmını teşkil ettiler. Bilhassa marangozların barut ve döküm hususunda Türklere çok menfaatleri dokundu.

Aynı zamanda doktorluk da hemen hemen Musevilere münhasırdı. Hamon ailesi asırlarca saray doktorluğunu muhafaza ettiler. Salamanın mektebinden yetişme Musevi doktorlar Hristiyan ve Müslüman diğer meslektaşlarından daha ziyade ikbaldeydiler. Sarayda, padişah nezdinde, vezirler ve paşalar yanında makbuldüler. Aynı zamanda tercümanlık da onlarda idi. Muhtelif memleketlerden hicret, onlara bazen nimet yerine geçir ve bu sayede ekmeklerini kazanıyorlardı. Bu İspanya Musevileriyle eşkin az, Asya Musevileri beyanında çok ayrılık vardı. Bütün yerleştikleri şehirlerde ayrı cemaat halinde bulunuyorlardı. Bu hal yalnız onlarla değil hatta kendi aralarında duvardı.

Dergâh Numara: 21

Bir Argonlu Bir (Kordova) veya Bir (Lizbon) Cemaati Havarisine Giderdi.

İspanyol mültecileri İstanbul'la, Selanik, Kudüs-ü şerif, Safed, Edirne, Niğbolu, Bursa, Tokat, Amasya, Şam ve Mısır'a yerleşmişlerdi. İstanbul'da evvelden Museviler vardı, İspanyol Musevilerinin vürudu üzerine tahminen otuz bin kişi olmuşlardı ki o zamana

göre Avrupa da Musevi'si en çok olan şehir demekti. Kırık dört sinagog, yani birbirinden ayrı kırık dört küçük cemaat vardı. Ve her biri diğerine nazaran asıl memleketlerinin adet ve taba yani sicillerini ibadet ve tarz hareketlerini muhafaza ederlerdi. İstanbul'da birçok cemaatler vardı ki yekdiğerinden ahlak ve tebaa içe bil-küllîye ayırdı: Kordoba, Toled, Barselona, Lizbon cemaatleri gibi. Bunlar kendi aralarında hasta haneleri, hayrat haneleri, mektepleri ve müesses at-ı diniye için şahsın saa'y-ı maliyesine göre iane toplarlardı ki buna umum cemaatler bil-istisna iştirak ederlerdi. Museviler Bizans'lar zamanında yeni cami havalisinde oturuyorlardı, Fatih Sultan Mehmet'in davetiyle gelenler Hasköy'e, Bayezid zamanında İspanya'dan gelenlerde balata yerleştiler. Ve buradan Boğaziçi köylerine doğru yayıldılar.

İstanbul'dan sonra Selanik geliyordu. Selanik'te muhitin müsadessizliğine rağmen, muhtelif otuz altı Musevi cemaati vardı. O kadar çok Musevi vardı ki hakiki bir Musevi şehri denilebilirdi. Hatta bir Yahudi şairi, Samuel Üsküda, (Madar İsrail) diye tevsiim etmişti. Çünkü yine kendi ifadesince, Selanik'te, tıpkı Kudüs-u Şerif de olduğu gibi Museviler için emin bir melce idi.

Hatta Selanik Musevileri, bir İspanyol hazine nazariyenin oğlu olan (Donyodasine Oraban Baneska)nın ki peder zamanında servetinin mühim bir kısmını kurtarabilmişti. Sayesinde umumi zengin bir kütüphaneye sahip oldu. Böylelikle Museviler talvud tahkikatına koyuldular. Ve çok mühim dürül-ilim de Yusuf Pasisi, Salamon Kadayru, Samuel Evzeyk, Samuel-Bahri- Yusuf bin Maçya, Salamon Mitrani, Salamon Hazan, İbrahim Seydalvu gibi meşhur, âlim Hahamlar göze çarpıyordu. Felsefe ve ilim niçin bu dürül-ilim de en parlak bir devre yaşadı.

1495 de Haham başı Moşa Kapsalının vefatı üzerine bu makamı Elya Mizrahi (1455-1526) işgal etti. Bizanslılar devrinden kalan bir Musevi ailesinden yetişmiş Elya Mizrahi gayet mütevazı, adil ve tarafgirlikten azade bir kimseydi. (Pado) li...

20 Eylül 338 Numara: 35 İkinci sene: Üçüncü cilt

Dergâh Sahife:162

Ruhiyat

2.6. Resim ve Metafizik

Metafizikğin resimle bağı ve münasebeti olacağı, hele evvelide asla akla gelmez. Hele ki sanatçıların bir kısmı mütefekkir olduklarını bilmek istemezler. Bunların yapıtlarını arının bal yapması gibi ilahi bir selika ile vücuda getirdikleri için asla düşünmeyip yalnız

mülhem olduklarını zannederler. Oysa ki doğa karşısında mütefekkirlerin düşünmelerine ve sanatçıların ilhamları sonuç itibarıyla bir türden olup aralarında yalnızca bir tek farkı vardır. Birinde tefekküre heyecan ve heves yolu ile geçilir. Kâinat karşısındaki filozof mülhaza ve düşünce vaziyetinde ise sanatkâr murakabe ve ilham halinde bulunur. Hayatın en muharrem ve en samimi bir ilmi olan sanatın, felsefeden uzak olan ilim bir yana dursun bilakis felsefenin en ruhhusudur. Zaten hiçbir sanatçı yaşamı aynen kopya etmeyi kabul etmediğine göre fizik âlemden başka bir âlem arıyor demektir. Bu âlem hiç kuşkusuz ki sanatkârın mizaç ve mefkûresi veya bir telakki mahsusası arasından görülmüş manidar bir âlem-i müntahaptır. Asarı sanat yaşayan eserler demek olduğuna nazaran her canlı şeni gibi eser sanatında sistemli bir uzviyeti olması lazımdır. Bu idrak edilmedikçe sanatçıya yaratıcılık payesi vermek manasız bir tevcihe olur. Fil-vaki yaratmanın da dereceleri vardır. Fakat asgari yaratmak bile yine doğaya hiç olmazsa yeni bir şive, küçücük bir anlam ilavesini istilzam ettirir.

Doğanın aynen taklidinin sanatta kabul olmaması o büyük eserin bir eser-i sanat olmadığına bazı heveskârları inandırmış gibidir. Lakin doğayı bu suret ile anlamak sanat, resim, heykeltıraş ve edebiyat gibi sanatlar için en tehlikeli bir delalettir. Çünkü doğayı olduğu gibi kopya ettirmekten men eden hikmet, canlı şeylerin yalnız bir defa yaratılabileceği sebebiyle bunu aynı heyecan ve aynı vezin-i tahsile bir daha tekrar etmenin imkânı olmadığındandır. Vakıa fotoğraflar tabiatın aynen kopya edilebildiği zehabını verirse de burada kopya edilen tabiatın ruhu, cümlesi, vezni hakikisini değil ancak suret-i camdasıdır.

Birde tabiat en büyük sanatkârın en görkemli bir şah eseridir. Onun hakiki ve tam bediiliği heyeti umumiye sindendir. Gözle ihata edebildiğimiz aksamında ise bu bediliğin ancak bir cüz malûmatı görebiliriz. Hakikat halde nazariyesiz üstat sanat halkı tabiattır. Sanatkârlar bu üstadın eserlerinden mülhem olarak kendi küçük âlimlerini yaratmaya uğraşan küçük mebdâ'lardır. Tabiatın bediliğinden şüphelenmek eser üstadın gayrı bedii olduğunu değil olsa olsa şakirdin kendini bulmaya başladığını gösterir. Mücerret mefkûrecilerin ibda vasıl olmak için tamamen gayrı şe'ni bir âlim aramaları ve hem mutlaktan başka bir şey değildir. Ulum-u tabiye'nin müşahade ve tecrübe felsefesinden mülhem olan ilk natüralistler dahi tabiattaki bediliğin gayrı kabil teczi tek bir hüsün olduğunu ve bunun bir köşesini yapmakla ancak malul ve nakıs bir güzellik vücuda getirilebileceğini bir türlü anlayamamışlardır. Tam anlamıyla Natüralizm ancak halıkı azamın afak-ı rüyet vebî yapan kudretine irişmekle mümkün olabilir ki buna takat-ı beşer mütehammil değildir, bu sebepten Natüralizm katriyat-ı sanatçıya ne kadar vasi' güzellik

kaynakları arz ederse o nispette den süflileşmek tehlikeleri getirir. Çünkü şeniyetin o mahdut hevesimizle kapısı bizi yavaş yavaş sanattan uzaklaştırır. Tabiat ressam için bir model değil belki özgür telakkilerine ve şahsi heyecanlarına alet olacak bir payan bir hazine-i anasır olabilir. Bu aracı tamamen ihmal etmek isteyen bir ressam tutunabilecek hiçbir nokta bulamadığı gibi kendisini anlatmaya müsaade ve imkân verecek bir vasıtada bulamaz. Şu halde tabiat âleminden delalet edecek sarsılmaz bir rehber ve yapansız istinatgâhı behemehâl tabiinde arayacaktır. Tabiattan hariç bir ayda alizem mevhum bir yokluktur. Zaten âdem kabil tasviriyle değildir. Her şeyi yok tasavvur ederken bile bu tasviri yapan bir şuur vardır.

İlim daha doğru tabirle madde felsefesine istinat eden ilk natüralizmin az bedii olduğu anlaşıldığından üzerine tabiatıyla yeni bir aksül amel olacaktı. Fakat idealizm, romantizm ve rasyonalizmden bıkmış olan resmin artık geçmişe irtica etmesine olanak yoktu. Çünkü tabiat müşahedesinin ne kadar fiyas olduğunu her gün yeni bir muvaffakiyetle ispatlayan ilim hayatı yavaş yavaş ressamı da teshir etti. Bu sebeple şeniyetlerden tamamen ayrılmanın teşkil etmiş olan yeni zihniyetine aykırı geleceği aşikârdı. Nasıl olursa olsun yine en hayırlı umut doğayla kaynaşmaktı. Fazla olarak ilim esrar tabiatı gittikçe derinleşen ve incelen bir tahlil ile her gün bir parça daha fethediyordu. Şu halde bu yeni ressamı Natüralistlerin tahlilsiz olarak meşk-i ittihaz ettikleri tabiatı haberleri olmadan tahlile koyuldular. Şeniyetlerde ki ziya, renk ve şekillerin namütenahi tevillerine şahit ola ola bela ihtiyar bu tenevvülerde hâkim olan müessiri temyiz etmeye ve bunun neticesinde gözlerindeki perde yırtılmış gibi tabiatı başka türlü görmeye başladılar. Evvelce...

Sahife: 163 Dergâh

Akıllarına sabit mefhumelerine göre her şeyin muin ve hâkim bir şekli vardı. Hal buna ziyanın cilvelerine teveccüh eden bu nüfuzlu bir dikkat rasyonalizmin şekle verdiği önemin esaslı bir şeyi olmadığını gösteriyordu. Mesela sabah saatlerinde yapılan bir Süleymaniye tablosuyla akşam karanlığında veya ay ışığında tersim edilen bir tablonun renk, şekil ve hatta muini itibariyle birbirlerinden ne kadar farklı şeyler olduğu tezahür etti. İşte bu tecrübe karşısında kalan ressam, şekillerle renk ve bilhassa ziyanın felsefesine düşerek sözle olmasa da fırçasıyla dedi ki: eşya, ziya, hizmetlerine kul haklarına tabi neticelerden başka bir şey değil bunlar bir anda nasıl talahhük ediyorlarsa şekillerde ona göre değişiyor. Şu halde şekiller firari ve muvakkat bir takım tezahürlerden ibaret. Asıl olan yalnız ziya bu kadar fazla taşarsa eşyada da o kadar kesret, muadelet, ihtiraz, faaliyet, şevk ve bereket baş gösteriyor. Ziya kısılinca eşyayı besatet, hüznün, hiffet ve kasvet

kaplıyor. Demek ki zekânın ve aklın bildiği münazır ile ziyanın gösterdiği tabiat arasında çok farklar var. Ziya altında sağlam, metin, mukavemet, görünen eşya karakafta metanetsiz, hafif ve mukavemetsiz kalır. Binaen aleyh şeniyet eşya değil ancak ziyanın uyanlarıdır ressam, aklın kabul ettiği şekiller yerine her an titreyen, layanketi değişen, hiçbir zaman muin bir kalbe girmeyen bir nevi renkleri hayaletler karşısındadır. Bu hayalinler kâh pembe, kâh sarı, kâh mavi, kâh kırmızı ve kâh bunların yüz binlerce kanaatinden ibaret bir takım muallak ziya uyanlarıdır. Öyle uyanlar ki mevsimden mevsime havadan havaya, saatten saate değişiyor. Binaen aleyh resmin mevzuu tabiat ve eşya değil muhtelif ziyaların gayrı kabil tehdit ve tayin imtizaç der gibidirler. Gözlerimizin önünde duran ve muin zannettiğim şekiller ziyanın bin bir cilvesi içinde ara sıra titreşen ve zaman zaman değişen hayaletlerdir. Bu sebepten resim edileceğinin bir Süleymaniye yerine ya yüzlerce Süleymaniye veya hiçbir Süleymaniye yok ta yalnız asla kuvveden faale getirilememiş ideal bir şekil etrafında raks eden intiya'lar var. Artık ziyanın tesirlerini bu tarzda metafizik bir nazariyede gören ve dersin ruhunu tabiat karşısında alınan intibalarda bulan bir ressamın gayesi ziyanın fani ve firari cilvelerini tablolarında tespit etmek olacaktır. Bunun için de bir sıra tablolarla bu hakikati teyit etmek icap eder. Nitekim Fransız ressamlarından (M. Klodomone) ziyanın felsefesini resimde göstermek üzere evvelince gayret ve kudretini sarf etmiş ve intibacılar, (empresyonistler) denilen bu mektep bu esaslar dairesinde teşekkül etmiştir.

Rasyonalist ressamlar gözün bir tevessüümü demek olan aklın prensiplerine istinat ederken Natüralistler çıplak müşahedeye empresyonistler ise Basri bir idealizme sarılmışlardır. Vakıa bu mektep, ziyanın bir nevi metafiziğine istinat ettiği halde hiçbir iddiayı felsefede bulunmuş değildir. Fakat dünyayı bir sistem dairesinde görmek ve sonrada bu görgüyü teyit edecek numuneler, misaller göstermek metafizikten başka bir şey midir? Bu felsefi görüş itiraf edilmesine rağmen empresyonistler tablolarında mükemmelen mündemiçtir. Muhtemeldir ki bunların aruzları sadece bazı tesir at-i ziya iyeyi göstermek ve bu tesir at altındaki eşyayı aks ettirmeleri tabiine kendilerinden evvel gelen natüralistlerden daha sıhhatle yaklaşmaktır. Zaten sanattaki teceddüt ve inkılaplar ekser ya hep böyle tabiata yaklaşmak namına yapılmıyor mu? Zaman ve bil-netice ruhlar değişince eski âlim sanattan usananlar öyle bir âlem-i sanatı özlerler ki burada tabiat artık başka türlü tadil ve başka türlü terkip ve ifade edilmiş olsun. Resim, Natüralizm ve Rasyonalizm sahalarında kaldıkça bütün inkılaplarını evvel ba-evvel gözün ve aklın değişen itiyatlarında bulacaktır. Her itiyat bir tabiat-ı saniye olduğuna göre bir itiyattan diğerini geçmek yeni bir tabiata şahit olmaktır. Zaten bütün hayatı inkılapların müspet

gayesi itiyatlarını değiştirmek değil midir? Yemek, içmek gibi vezaif-i zaruriye-i hayattan başka değişmeyen hangi itiyadımız vardır? Hiç korkmayarak diyebilir ki orijinal bir ressam behemehâl yeni bir görüş, yeni bir duyuş ve yeni bir yapış itiyadı halk eder.

Bununla beraber hakikati söylemek icap ederse hiçbir mektep sanat bütün tabiatı bir hamlede ve tamamıyla his ve idrak ederek onun bütün güzelliklerini cem edemez. Her yeni nesil ruh ve tabiatın namütenahi güzellik münbi'lerden inkişaf eden his ve fikirleri nispetinde bir bedi ilik yaranabilir. Nitekim empresyonistler realistlere nispetle özendikleri tabiat daha ziyadar, daha berrak, daha renkli, daha imtiyazlı ve daha havadar bir âlemdir. Görüş ve duyuş tarzları değişince bunları ifadeye vasıta olan yapış tarzları da bil-ta' tahavvüle uğrayacaktır. Bunun için empresyonistler yapış tarzı demek olan tekniklerinin telakki ettikleri âleme hayli sık bir münasebeti vardır. Bunlar renkleri açık, serbest ve çıplak kullanırlar. Natüralistler gibi levanın şiddet ve revnakını tahrif veya izaleye uğraşmazlar. Fırça darbelerini birbiriyle kaynaştırmaya lüzum görmeyip parça parça bırakırlar. şekillerin çevrelerini kuru ve sert çizgilerle habis ve tehdit etmekten hazmetmezler. Eşyanın zati ve mahalli renklerine ehemmiyet vermeyip bu şeyler üzerine civardan aks eden zıyaları düşürürler ve gölgeleri renklendirirler. Tablolarıyla bir fikir ifade etmeyi hiç düşünmezler; Sani ve celali kompozisyonlardan nakarat ederler. Esasen Natüralist olduklarından yine tabiat karşısında çalışırlar. Hakkı ekseriyetinin gayesi celp heyecan bile değildir çünkü tabiatı telfileri beşeri olmayıp zıyayı ve levnidir.

Bununla beraber teknikle ruh ve mananın birbirlerinden suret-i kati 'yede layena'ın oldukları anlaşılmasın. Muhtelif teknikler ile pek ala bir his ve bir fikir ifade olunabilir. Yalnız aynı tarzda ifade edildiklerinden aralarında ayniyet olmaz. Mesela tabiatın hilavetini ifade etmek için muhtelif iki teknikle yapılan iki tablodan hilavetlerin çeşnileri yekdiğerinin aynı olmayıp başka başkadır. Birde tek bir teknik ile muhalif hattı mutat his ve fikirler tebliğ olunabilir fakat burada da hissiyatın ihtilafı aynı tekniğe hususi manalar aks ettirir. Tıpkı gözümüzle ruhumuzun münasebetleri gibi. Mesela bir insandaki aynı göz ruhun muhtelif hissiyatına göre başka başka cazibeler aldığı ki ruh değişmediği halde göz birinin düşmesi veya gözlük takılması üzerine eski mana kalmamaktadır. Bu teşbihten istihraç edilecek netice şudur ki sanatta ve bilhassa resimde tekniği ihmal etmek eserin kıymet bediisini rahne dar edecek sebeplerin en mühimlerinden olmasa da pek mühimlerinden biridir. Çünkü hemen bütün büyük resamlarda kuvvetli ve vukuflu bir teknik müşahede edilir. Hatta sanattaki kemalin birinci şartı manevi kudret ise ikinci şartı maddi hirfettir denilebilir.

Empresyonistler tabiatın unutulmuş veya görülmemiş bazı keyfiyetlerini ihya ederken yalnız bir cihete yüklenmeleri dolayısıyla aynı zamanda gerek sanattan ve gerek tabiattan bazı evsafi refi etmişlerdir. İşine bu kusur kendilerinden sonra gelen ressamaların şikâyetini davete vesile olmuştur. Evet, vesile diyorum çünkü her yeni nesil yeni bir ihtiyaç, yeni bir temayül ve hatta yeni bir telakki getireceğinden eski nesilde kusurlar bulması doğru olmasa da zaruridir. Çünkü hayat yürüyor ve yürüdükçe değişiyor. Natüralistler empresyonistler istihale ettikten sonra bu nerde (nevi-empresyonist) denilen bir mektebe istihale ediyorlar. Bu mektebin ressamaları yalnız tabiat karşısında çalışmakla iktifa etmiyorlar. Kısmen idealizm ve kısmen romantizmin verasetlerini de izhar ederek daha ziyade ahenkler aramaya veya suni kompozisyonlara doğru gitmeye mütemayil birer natüralist oluyorlar. Bunlarda ziya aynı büsbütün vücut ve huruşa geliyor ve artık resimde şiir gibi söyletmek ve huruf ve kelimatını tespit etmek lazım geliyor. Bunun için de şimdiye kadar istimal olunmuş tarz tersimleri mezc ve tadil ederek sistemleştirmeye ve bu suretle ilham yerine âlemi tersim ve usul tersimi ikame etmeye azim olunuyor. Nevi-empresyonistlerin...

Dergâh Sahife:164

Bunlara (mümkün olan revnak ve şef afiyeti vermek) oluyor. Bu gayeye erişmek için de vasıta, şeniyetlerdeki renklere gayeleri yani bulanık ve kirli renkleri kullanmayıp güneşin hakiki ve temiz renkleri olan tayf-i şemsi renklerine yakın olan sürfeyi gölgelerin tavrıyla kullanmak yani renklerin terkip maddesi yerine terkip basarisini ikame etmek oluyor. Birde resmin tekniği artık şahsiliikten çıkıp usulü ve umumi yani ilmini olsun deniyor. Ta ki bu ziya abideleri ayinlerine mukim ve kanunini bir şekil verebilsinler.

El-hâsıl bu mektepte ziyade ibadet ediyor ve gözün şehvetinden kurtulamıyor. Yalnız kendilerinden evvel gelen mektepten daha ileri giderek ziyayı maddeden ayırıp büsbütün mücerret ve mesna görmek istiyor. Ecsamın haremine çöken sakbel ve dönük renkler yerine rakabak ve şeffaf renkler tercih olunuyorlar. Siz isterseniz bu yaptıklarınız resim değil süs veya fantezi oluyor deyiniz. Evet, belki de öyle fakat ala im-i semanın inikâsları altında kalmış bir manzaraya şahit olsak dünya böyle görünmeyecek mi? Hem de bu ressamaların tasavvur ve telakki ettikleri âlemde ne imkânsızlık ne de ihtimalsizlik var. Mümkün olan bu âlemi bize bir heyecan bedii verilebilecek surette ifade etmeye muvaffak olurlarsa artık ne denilebilir, bu âlemi beğenmiyorsak başımızı çevirip uslu uslu gidebiliriz. Yaratılmış bir şeyi inkâr etmek için beyhude yere çırpınacağımıza o âlemi de başka bir zevk ve rüyet ehline bırakarak kendi bediimizi tatmin edecek resamlara koşabiliriz. Takdirimde aldanma ressam Avni lifi menin (Nefi'mi devrinden bir sahife)si

yeni enperenisizim mesleğinde yapılmış müstesna bir eserdir. Fil-vaki bazı münakıdlara göre bu mektebin ressamaları tablolarına daha fazla şuur vermek istemelerine rağmen daha çok fantezi ve daha serbest bir hayal ilave etmekten fazla bir şey yapmıyorlar. Bir de kompozisyona ve tablonun vereceği umumi fikre bilhassa çok itina ediyorlar. Bu mektebin ziya şef afiyetinden maada resmi manidar kılmak ve en serbest bir muhayyile ile kompozisyonlar yapmak başlıca mefkûresi olduğuna nazaran resimde fazla rehihane cülub değildir. Onların arasında da mutediller, muvazeneliler ve hatta vurdumduymazlar bulunabilir. Sanatta bu tenevvüler olmasa idi onun devamlı bir surette yasaması mümkün olur muydu? Her eserde heyecan bediinin behemehâl şiddet ve harareti şart değil sadık ve ihlâsı lazımdır. Mesela Süleyman çelebinin (Mevlut) ü Fuzulinin yanık ve ateşin heyecan bediisinden mahrum olduğu halde sadak ve ihlâsının serin bediiliğiyle şah eserler arasında mevkiini muhafaza etmektedir.

Elhasıl (nevi-empresyonistler) yani yeni intibaa tecillerin birde teknik gayeleri vardır. Bunlar renklerle hatalardan bütün his ve heyecanlarımızı ifade edebilecek bir resim lisanını vücuda getirmek ve bunu tespit etmek isteyerek diyorlar ki: Bir tabloda sükûnu yaşamak için afakı, süruru terennüm için Saîd, hüznü ifade için nazil hataların hâkim olması lazımdır. Diğer bütün hisleri olunca inayette ifade içinde diğer mutavassıt hataları mezc ve terkip etmelidir. Görülüyor ki bu mektepler ressamaları mütenevvi ve manidar elvan o yönünü hatların o yönüyle tasrif etmek istiyorlar. Bil-farz Saîd çizgiler sıcak renkli ve açık gölgelerle, nazil çizgiler soğuk renkler ve koyu gölgelerle tasrif olunacak, ufak çizgilerin sükûnuna da soğuk ve sıcak renklerle soluk ve koyu gölgelerin az çok mükemmel bir muvazenesi inzıam edecek. Bu suretle manalanmış renkleri çizgileri tercüman olmak istedikleri heyecana münkad etmek sayesinde şairler gibi istedikleri heyecanları müşahhas bir hale getirmek bu resimlerin teknik gayelerini teşkil ediyoruz. Şimdilik bu sanatkârların eserlerinde donukluktan ziyade şef afiyet, maddeden ziyade ziya, loşluktan ziyade ab dinlik, durgunluktan ziyade ihtiraz, harabiyetten ziyade şaşa hâkimdir.

Bana kalırsa her sanat gibi resimde başlı başına müstakil bir hayata sahiptir. Hayatın içten dışı doğru nasıl mütemadi bir hamle ve tekâmülü varsa resimde kendi hamlesi olan heyecan bediisini nesilden nesile temadi ettirerek sır ve tekâmülünde devam etmektedir. Henüz ne şiir, ne musiki, ne mimarı, heykeltıraşı tekâmülünü bitirmediği gibi resimde bitirmiş değildir. Bunun için hiçbir sanatın ne ilhamları, ne şekli, ne fikirleri ne de tekniği bitmemiştir. Veraseti ne azam, ne de ihmal etmek. Doğru olmadığını gibi yeni mekteplerde de her şeyi görmek veya hiçbir şey görmemek yanlışır. Çünkü bunlar hayatı

sanatın tabii istihalelerinden başka bir şey değillerdir. Verasette olduğu gibi her yeni mektepte ne mutlak bir tahavvüle gelmiş büsbütün yeni ne de eski mektebinde aynı vardır. Yalnız bunlar arasında da hiç ve tauna doğanlar olduğu gibi maruz ve malul olarak gelenlerde vardır. Fakat hamt olsun ki bu klişeler umumi sanat hayatının sıhhat ve muzafferiyeti için lazımdır. Nitekim Sanayi Nefise'nin cılızlaşmaya başladığını gören cemiyetler derhal ekzoviyetin sanayile çiftleşmeye ve bu suretle milli dehayı sanatlarının sıhhati kurtarmaya çalışan sanatkârlar yetiştiriyor.

Darülfünun Ruhiyat Muallimi

Mustafa Şekip

Musiki

Süleyman Cevat Bey'in Mülakatlarından

Vipilonist Zeki Beyle

Mükellef abartmanın geniş ve biraz loş müdahilinde gözlerim hemen anafor aradı. Merdivenler ne kadar beyaz ve yatık olsa yine uzvunu çıkmak hoş olmuyor. Na çare buna katlanmak lazım geldi. Üstadın vaktinin dar olduğunu düşünerek hızla çıktım zaten kendisi de beni bekliyormuş.

Her görüşümde aynı hattı duyarım, hürmet edilen karşısında kalbe gelen o korku ve muhabbetle karışık his, geniş ve asi elini sıkarken beyazlanmış saçların çerçevelediği yüksek alnın önünde hürmetler eğildim. Beni, ılık sonbahar güneşinin ısıttığı bir odaya aldı ve ortadaki masanın yanına karşısına oturdu. (O kısım az. Modaya geçeceğim.) diyordu. Ellerini kavuşturup sert nazarlarını gözlerime dikerek sualimi bekleyince nereden başlayacağını bilemedim. Aramızda bir dakika sükût oldu. Oda bayağı bir kış odası kadar ılıktı, pencerenin camında sinekler vızıldıyordu. Zihnimde sualleri topladım büsbütün başka bir şekilde olan bu ziyaretimin sebep ve gayesini anlatınca mülakat tarzı cereyanını kendi kendine buluyordu.

İlk cevaplarından anladım ki üstadın içi pek dolu. Önümde, dolmak için sıralarını bekleyen kâğıtlara baktım ve kadı kösüne müttehit hareket vapuru düşünerek mülakat saatini fena intihap ettiğime hüküm eyledim. Sonra her çaba-ı avaz bugün başlamış olmak için suallerime devam ettim.

Nazarlarını hiç üzerimden ayırmadan, ellerinin sert ve asi hareketlerini sözlerine terdif ederek mu 'adi vecihle çabuk çabuk konuşuyordu. Kısa ve vazıh cümleler, seri telaffuzuyla keskinleşen kelimeler konu şevşine çok şahsi bir eda veriyordu. Sözlerini kaçırmamak için kelimeleri yarım yamalak yazarken nehte noğraki bilmediğime rağmen

sifler ettim. Her ne valma cevabi yeti verdikten (Başka? Başka?) diyor acele ediyordu. En mühim sualimi soracağım anda kalktı dışarıya çıktı. İçimden ah şu menhus vapur! Dedim ve duvarlara göz gezdirdiğim süslü kafasının içinde sevimli kanarya çıtırdatıyordu. Zeki Beyin (her akşam kalemi elime alınca o da ötmeye başlar) dediğini hatırladım. Ben kanaryaya bakarken üstatta gelip yerine oturmuştu. Fakat artık fazla işgal etmek istemedim başka bir gün için rica ettim. Pekiyi tanıdığım tavırla...

5 Teşrin-i sani 338 numara: 38 ikinci sene: dördüncü cilt

Musahebe

2.7. Üç Sınıf

Musahabenin mevzuu Türklerin İslam dünyasına katıldıktan sonra evliyalar ve gaziler ile alim nameleri altında tutulan rehber olan üç sınıfın tarihinde bıraktıkları şöhret ve şanlarının sebeplerini aramak olacaktır. Bursa ve İstanbul'u dolaşan bir seyyah, gözüne çarpacak en büyük mezarların gazilere, daha küçük olanlarının evliyalara ve sonra ulemaya ayrıldığını görecektir. Bu mezarlarda bulunanların dünyadan göçüp gittikleri yıllar geçmesine rağmen diriler gibi her gün ziyaret edilmeleri öldüklerine en net bir delildir. Badel-Mevt yaşayan bu mezardakiler ne yapmış olmalı ki hala bu derece zinde ve müessirdirler? İnsanın ölmesine rağmen yaşayabilmek için kalanların ruhuna sürekli bir hayat akıtabilmesi lazımdır. Acaba bu yaşayan ölüler bize bunu nasıl yaptılar? İşte bir soru ki cevabı bulunabilirse tarihimiz daha aydın bir şekilde görülebilecektir.

Gazilik anlamını anlamak için kaynağı olan devre kadar irca nazar etmek lazımdır. Malumdur ki İslamiyet ülküsü onurlu kâinata kalbi yarılmak suretiyle Cebrail tarafından men taraf ah-u ilham olunmuştur. Bu dakikadan itibaren bütün varlığını hakikat ve hak ile dolu gören Seyyidül Enbiya Alay-ı hak için evvela arafta ilahi coşku ve aşk saatleri geçirmek suretiyle nefesine karşı mücadelesini yendikten sonra kavlin müşahedelere kifayet etmemiştir. Yeni bir hayatın meçhul ihtimallerini gözlerine kestiremeyen hemşerileri azim bir kararlılıkla bu büyük mücahidi alay ve küçük düşürme ile bir müddet de baştan çıkarmaya teşebbüs ettikten sonra yolundan ayıramayacaklarını görünce ölüm tehdidi ile doğup büyüdüğü sevgili Mekke'sinde yaşatmaya testi ettiler. Fesat ve cahilin bu akur soleti karşısında artık sözden fiile geçmekten başka çare kalmamıştı. Tanrıları ile birbirlerini yemekte bir zevk-i vahşet bulanlar hazreti Muhammedin gösterdiği asayiş, adalet ve vahdet şahikalarına bakarak yollarını bulacaklarına nifak ve şikârın girdaplarına

düştüler. Onlar bu havasız ve zehirli girdapta cüretkârından haberdar değildiler. Böyle bir çevrede ülküyü yalnız enfesi bir şekilde ekmek ile yetinmek çok nazarı bir hareket olurdu. Yeni ilmin ve milli mefkûrenin şuurlu hamlesiyle bin bir tehlike ve ıstırap neticesinde doğan yeni Türkiye'nin kurtuluş zaferini tesidi için Darülfünun heyetiyle birlikte Bursa'yı ziyaretimizde gerçekleşen davet üzerine 12 teşrini evvel pazartesi gecesı mektebi sultani de yapılan bir muhasebedir.

Peygamberlerin içinde eşyanın mahiyetine ve ruhiyeye en iyi hâkim olması dolayısıyla onursal kâinat, İslamiyet ülküsü faal ve harekete geçirmeden rahat edemezdi. Bunun için İslamiyet ülküsünün faaliyet devri cehl ve inada karşı bil-fiil (gaza) etmek olmuştur. Nitekim kendine has ve hilekâr bir adam olmaktan çok uzak bulunan Hazreti Muhammed'in gösterdiği ilk sahabeler hep kendisi gibi sarıldığı ülkelere faalen çalışabilecek kimselerdi. İşte bu imanlı faaliyet lüzumdur ki İslamiyet'te en yüksek payeyi gazilere vermiştir. İlk gaziler ülkülerini kazanıp muzaffer kılmakla en önce yaptıkları toplumsal inkılap müttehit bir Arap milletiyle müstakbel ve emin bir (Darülislam) vücuda getirmek olmuştur. Kan ve can pahasına kadar gidilmeden ülkülerinin kendiliğinden zafer olacağına inanmak saflığına İslamiyet hiçbir vakit inanmamıştır. Ülkü düşmanı olan (deccal) hortlağı insanların arasında bir dakika bile eksik olmadıkça bu canavarı sözle ve nasihatle yetiştirilmek hiç kimsenin yed kudretinde değildir.

İslamiyet ülküsü evliyalari ile şeytanın en azı dişlerini kırdıktan ve emin bir darül-islam vücuda getirdikten sonra vicdanları fethedecek evliyalar yetiştirmeye başlamıştır.

Ruhun en ince kuyuntularına hâkim olan eski evliyalar gazilerin fethettikleri diyari İslam'ı en hücre köşelerine varıncaya kadar temiz ve hür vicdanlarıyla pakladılar. Bunların gösterdikleri maddeden feragat varıncaya itibar yavaş yavaş diyari İslam'ın her köşesinde birer çırağ erdemi yaktı. İşte bu erdem çırağları alan evliya türbeleri namıyla evlerimiz arasındaki ve mahallelerimizde içinde yaşıyorlar. Bunların yüreklerde bıraktıkları anılar ne kadar derin olmuş ki en güzel ve en içten temenniler hala Cenabı Haktan yine bunların istekleriyle üretilmek isteniliyor. Darül-İslam'ı yayan gazilerden sonra (darü-vicdan) ı yayan bu evliyalar hizmetlerinin ulviyetleri sayesinde ikinci derecede ziyaret edilen türbelere mazhar olmuşlardır.

İslam'ın vicdanı ve vatani kurulduktan sonra ümmet arasında birlikte bütünlük temin edecek bir mütefekkir zümreye ihtiyaç vardı. İşte bu ihtiyacı da (ulema) yerine getirdi. Evliyanın, akıl mantığından ziyade hislerin mantığına istinat eden terbiyeyi ruhlari muhtelif zaman ve çevrelerde muhtelif akımlara tabi olmak zorunluluğunda bulunduğu

için bunların arasında tazelmülk edecek birlik ve umumi bir Şiraze-i itikat ve düşünce elbet lazım olacaktı. Özellikle arta kalan itikattı kadime ile rakip dinlerin muhtelif maskeler altında vicdan İslamiyet’i kemirmek hususundaki etki ve tesirleri nazar-ı dikkate alınınca İslamiyet’in ülküsü mantık ve akıl alanında dahi muzaffer olması lazımdı.

İşte İslamiyet’i mantık ve akıl alanında muzaffer kılmak için müşahade edenlere (ulema) şanı verildi. İslamiyet ülküsü bu üç derece cihadını bitirdiği zaman üç yüz elli milyonluk bir insan kitlesi kendisine bent etmiş bulunuyordu.

Bu azim-i müşahadenin tabii’ bir aksü-l ameli bir yorgunluğu behemehâl gelecekti. Öyle ki bu yorgunluk üç dört yüzyıl önceden başlamış ve bugüne kadar devam etmiştir. Ne var ki İslamiyet’in bu yorgunluğu esnasında akıl yerine tecrübeye ve gözlemlemeye müstenit müsebbip ve ameli bir zekâ beşeriyetin bir köşesinde yanmaya ve bu yeni hareket-i Fikriye’den beşerde yeni kuvvetler dönmeye başlamıştır.

Büyük dinlerin terbiyesiyle büyük ülkülerinin zevkini alan beşeriyet müsebbit bir zekâ ile de mücehhez olmaya yüz tutunca bu sefer zekânın ülküsüne yani medeniyet ihtirasına tutuldu. Dini ülkünün hedefi medeniyeti tabiata hâkim bir medeniyet olmaktan ziyade ruhları birleştirip kuvvetlendiren bir medeniyetti. Sırf dini medeniyet İslamiyet’te olsun Hristiyanlık ve Musevilikte olsun artık haddi kemalini bulmuştur. Bunun için evyem gazilerden maada ne evliyalara ne de ulemaya karşı önemli bir ihtiyaç kalmamıştır. Bugün İslamiyet’in münhasıran dini hiçbir faikiyetten çekincesi yoktur. Çünkü bu sınavı muvaffakiyetle çoktan atlatmıştır. Gerek mantık gerek akıl gerek ilim ve felsefe karşısında İslamiyet’e karşı rekabet edebilecek bir din yoktur. Öyle ki en uzak koşullarda nerstiyaz yeşerenlerin Kenan itikatlarıyla sabitlenen muvaffakiyetsizlikleri meydandadır. Bundan başka herhangi bir dini medeniyetin asarıyla münhasır İslami medeniyetin asarı mukayese edilince sönengilerin geri kalması şöyle dursun aksine birçok yönlerde daha orijinal ve daha zengindirler. Son asırlara gelince beşeriyetin sarıldığı yeni bir ülkü doğmuştur ki bu ülkü dini ülküyü ihmal etmek şöyle dursun aksine onu en şerefli ve en kıymetli bir hatıra-i mazi ve en kutsi bir ümidi gelecek olarak kalplerde koruma altına alarak bir zevk Cavidan’ı duyar. Gazilerin vazifesi bir vatan meselesi olduğu için milliyetçilik devrinde dahi beynül-mal desatir-i hukukiyede mevcut ve meri olmadıkça bunlar eski kıymetlerini tamamen muhafaza edeceklerdir.

Millet ve medeniyet mefkûreleri hayat ve tabiata karşı azami derecede muzaffer olmayı icap ettirecek bir gaye olduğundan artık akıl ve nakil ilimlerinden ziyade tecrübe ve müşahedeye müstenit yeni ilmin saltanatına tabiat etmek bu saltanatı yaşamak ve

yaşatmak zarureti hâsıl olmuştur. Bu temin edildikçe millet mefkûresi değil olsa olsa millet politikası ihtikârı vardır. İşte gençler dâhil olduğumuz yeni hayatta çok muhtaç olduğumuz şeyin ihtisas olduğunu hiç unutmayalım. Artık kırkambar âlimliği gevezelikten başka bir şey değildir. Milli medeniyetin evliyalı iptidai muallimlerdir. Bunlar en ücra köşelerde hür ve mabut yaşamak için tabiata zebun olmanın hazırlıklarını yapmakla mükelleftirler. Bu devrin uleması da artık ilahiyat uleması değildir. Bugünün hakiki âlimleri yeni ilmin esasatına göre yetişmiş mütehassıslardır. İyi bir doktor, iyi bir hukukçu, iyi bir mühendis, iyi bir hikmetşinas, iyi bir kimyager iyi bir filozof gibi...

Kim ne derse desin ihtiyacına çaresiz olacak hakiki dallar bunlardır. Nitekim hakikat el yevm kendiliğinden tezahür etmiş olduğu halde yalnız dikkat etmiyoruz. Değil yalnız Türkiye de bütün cihan-ı İslam'da bugün kaç ilahiyat uleması vardır? Bu Nedret bakımsızlıktan veya ihmalden hâsıl olmuş bir netice değildir. Bilakis yeni hayatın tabii' ve gayr-ı kabil içtinap bir neticesidir. Bu hususta ne kadar sinai gayret sarf edilse eskisi gibi ilahiyat âlimlerini çoğaltmaya artık imkân yoktur. Çünkü ihtiyaç yoktur.

Gaziler grubuna gelince: bunlara olan ihtiyaç hala şiddetle mevcuttur. Gaziler ta selim salisten biri dahi oldukları yeni medeniyet dolayısıyla mevzularına hâkim olmadıkları gibi diğer bütün âlimlerimizden daha evvel yeni hayata dâhil olmuşlar ve fazla olarak harplerin tevalisi ile nazariyatlarını sık sık ve bil-fiil harp sahalarında tecrübe etmiş olmaları dolayısıyla da bugünkü kumandanlarımız âlimler zümresi arasında en müspet bir zihniyete sahip olmuşlar ve liyakatlerini son imtihanlarda bihakkin göstermişlerdir.

Bu muvaffakiyetin diğer Âlim sahalarında da tahakkuk için şimdiye kadar ilim harbe tahsis ettiğimiz emek ve parayı diğer ilimlerde ihtiyaç nispetinde sarf etmeye ve bunlara tatbikat sahaları açmayı azim edersek muvazenesizlikten kurtulur ve millette mütecanis rehberlerle izriatlı bir inkişafa mazhar olur.

Darülfünun Ruhیات Muallimi

Mustafa Şekip

Rauf Yekta Beyle Mülakat

Milli tekbir bestekârı Rauf Yekta beyle görüşmek bütün arzuma ve gayretlerime rağmen mümkün olmadı. Şakirdi Lütfi Bey kardaşımıza dört beş defa telefon etmek, kendisiyle bizzat görüşmek imkânını bulmasını rica etmek falan faydasız kaldı. Rauf Yekta Bey, galiba tahriri olarak suallerimize daha vâsi ve müdlil cevaplar vereceğini düşünerek, sualleri yazıp vermemizi istemişler. Kendisiyle görüşmek mazhariyetine eren Fevzi şöyle anlatıyor:

Rauf Yekta Beyin ilk nayini ilk defa yeni kabumluyahanesinde dinledim. Sesini ilk defa bir ayin hitamında dergâhın şeyhine iade-i selam ederken duydum ve çehresini de arkadaşımız Lütfü Beyle beraber tekyenin aydınlık ve geniş bir çehresinde gördüm. Duvarları çıplak bir öteki penceresinden surlar ve bir lahana tarlası görünüyor. Bir tekke penceresinden bu lahanaları görünce derviş çınarı hatırlamamak kalmıştır? Kulaklarım ihtiyardır (...)

Baş nazırın çehresinde kemerli bir yerden geçtikten sonra bir gül bahçesinin içinde gidiliyor. Sonbahar çiçeklerinin yarı hazin, yarı ürpertili âlemi içinden geçip te insan kendini böyle bir odada bulunca rahatlanıyor. Kapıdan içeri gireceğimiz sırada arkadaşına ne yapacağım elimi öpeceğim, selamımı vereceğim? Diye sordum. Zira ayin meydanından bu odaya kadar giden yolda hep birbirlerinin ellerini öpenleri gördüm.

Rauf Yekta Bey bir Erkan minderinin köşesinde diz üstü oturuyor. Ayinden sonra yüzü solmuş gibi güzel ve bol konuşuyor konuşmamız hep musikiye dair idi. Ağzında şekere, kurabiyeye benzer bir şeyi çiğniyor ve hem söylüyor. Konuşmamı ruhun heyecanını ifade etmekten ziyade fikrin buluşlarını, damağın eserlerini anlatıyor. Karşıdan görünce Rauf Yekta Bey kâtip kıyafetli tünderset, uslu ve çok mahcup bir zattır. Bilmiyoruz, fakat kendisini tanıyanlar alınganlığından da bahsediyorlar.

Mukabele esnasında zaten bütün merakım meyusiyete sebebiyet verecek neşeyi kaçırarak bir şey yapmamaktı. Çok şükür buna muvaffak olduk. Ve üstadı selamlayarak yine o uhrevi yollardan, çiçekler arasından geçtik. Şimdi karşımızda, Fevzi'nin söylediklerinin aksine, hadid şedit ve hatta müstehzi bir Rauf Yekta bey buluyoruz:

-Eski musikimiz teceddüt edebilir mi? Ve etmeli midir?

-Bu suale cevap vermezden evvel (eski musikimiz) tabirinden maksadına olabileceğini tayin edeyim:

Türk musikisinin en eski eserleri (Haşim bey) mecmuasını dolduran bir birkaç yüz parçalar, nakıs, murabbaa, semai, şarkı gibi nefistir ki bunların içinde (Abdülkadir Meraği) ye aidiyeti iddia olunan malum el kadar kar vesaire ile (Hindiler) ve (Acemler) namı altındaki asar-ı kadime ve Kanuni Sultan Süleyman'ın veziri (Damat İbrahim Paşa)nın (Hümayun) kari istisna edilince mütebaki asar, en eskileri (Murad Rabi) ve (Ahmed Salis) devirleri mahsulatından olmak üzere sırasıyla edvar müteakibede ve bilhassa (Selim Salis) ve (Mahmud Evvel) devirlerinde ve bu devirlerden sonra (Zekayi Dede) merhuma kadar kezran olan senelerde iştihar etmiş esatizeye ait gezide parçalardan ibarettir. Bu meyanda aynı devirlere mensup birkaç yüz parça (pişru) ve (saz semaisi) de mevcuttur.

Şimdi asarı Nefise teceddüt edebilir mi? Sualinden maksat, Gani Zeki Beyin anlattığı vecihle- tekrar revaç bulur mu? Demek ise, mir mumaiylehin düşündüğü gibi bunun için (büyük eserler lazım, insan lazım) olduğu pek te doğru olmasa gerek. Benim fikrimce eski musiyetimizin revaç bulması için nesli hazırın sadece (derşinas) olması. Milli üstatlarımızın eserlerine hakaretle bakmaması kâfidir. Hem (Dede Efendi)nin vesairenin eserleri tekrar revaç bulmak için Zeki Beyin iddia ettiği gibi – dedeler, delalzadeler derecesinde karlar, murabbaalar yapmak iktidarını haiz zevatın yetişmemesine neden muhtaç olalım? Acaba Avrupa’da mesela (Mozar)ın eserlerinin daima mevki rağbet ve revaçta kalmasını temin için her asırda (Mozar) üslubunda yazan bir bestekâr mı zuhur ediyor? Eğer (dede efendi)de bizim (Mozar)ımız ise onun eserlerini (eski musikidendir) diye köşe-i nisyana atmamamız lazım gelir. Avrupa’da (Mozar)ın eserleri nasıl eskimiyor ise bizim (Dede Efendi) nin eserleri de öylece eskimiş ad olunmamalı, musiki muhiplerimiz ve bilhassa Zeki bey gibi muktedir musikarlarımız (Virtuoses) tarafından halka dinletilmelidir. O zaman (halkın zevki de bozulmuştur, eski eserler dinlenmiyor, anlayanlar gittikçe azalıyor) şikâyetler yine de mahal kalmaz. Dinleten yok ki halk dinlesin. Dinleyecekler azaldıkça anlayanlarında azalacağı ve bu suretle halkın zevki bozularak büsbütün anlamaz olacağı ve el-nihayet yalnız kendisine dinletilen adi ve müptezel eserlerden zevk almaya başlaması tabii değildir? El hâsıl biz Türkler, Umur ve hususat sairde göstermeye başladığımız (Milletperverlik) haslet-i memduhasını musikimize de tatbik ederek milli üstatlarımızı tebcil etmeliyiz.

Musahebe

2.8. İhtiyarlar Medeniyeti

Ahmed Haşim beyle seciyemize dair bir gün hasbihalde bulunurken birdenbire sözümü kesti ve feryat eder gibi: (azizim, dedi, biz hepimiz ihtiyarız) bütün irademiz ve terbiyemiz ihtiyarlıkla yoğrulmuştur. İstanbul’a, ihti ne yöne bakarsan bak. Herkeste bir ihtiyar sakinliği bir ihtiyar zevki var. Felsefemizi, ilmimizi, müziğimizi, idareimizi, edebiyatımızı, hatta dinimizi hep ihtiyarlara göre yapmışız. Ne tarafa baksak ihtiyarlar medeniyeti içinde kalmış olduğumuzu görürüz. Eğlencelerimiz, adetlerimiz, terbiye ve medeniyetimiz, aile hayatımız, mektep ve medreselerimizde hep ihtiyarlık iradeleri hüküm sürüyor. Yazılarımız, konuşmalarımız, yürüyüşlerimiz ve giyinmelerimiz bile hep ihtiyar! Bizde yaşamayan yalnızca gençliktir. Hepimiz ihtiyarlar kadar akıllı ve sakiniz daha düne kadar beş yaşında çocukların bayram elbiseleri, kaluş putine varıncaya kadar,

hep ihtiyar taklidi. Gençliğin tek bir hakkı yok. Yegâne vazifesi ihtiyarlık iradelerine itaat! Hiç haberimiz olmadan ihtiyarlar seciyesini öyle bir yaşıyoruz ki...

İtiraf edeyim ki (Gül saatleri) şairinin ta içinden gelen bu fevrani beynimi ansızın dökülen kaynar bir su gibi haşladı. Derhal bütün tedailerimizin alt üst olmaya başladığını duydum. Bir şair hadisiyle bulunan bu hakikat günlerce başımda uğuldadı. Kendimi teselli etmek için mi biliyorum bir müddet bu kıyak hükümleri şairlik fert hassasiyet ve muhayyilesine bağışlamak istedim. Fakat bir türlü ne vicdanımı, ne de muhakememi tatmin edemedim. Nihayet bu ince dikkat, ruhi bir meseleye, daha doğrusu, sükûn ve istirahat felsefesine taalluk ediyor dedim ve mesleğim dairesinde düşünmeye başladım. Nihayet ihtiyarlık ve gençlik seciyesinde hâkim olan faaliyet temayüllerini hatırladım. İhtiyarlık hayatın bir hüzáli olmak itibariyle zaruri ve muktesip bir tembelliktir. Tefekkür ve hassasiyetimizin altı olan nesc-i asabi ile iradelerimizin vasıta-i icraiyesi olan nesc-i adli ihtiyarlarda zamure uğramıştır. Bu en mühim insicamın zararına olarak yalnız nesci münazaam gibi süfli bir nesci hal inkişaftadır. Küçük şıryanlar tıkanmaya yüz tuttuğu için de devran dem natamamdır. Cümle-i asabiye, ciğerler, gadad lenafiye sukules ve hacimlerinden kaybetmiştir.

Etleri vücudunu bile doğru tutamayacak kadar gevşemiş ve çürümüştür. Bunun için ihtiyar hareketleri ağır, titrek ve isabetsizdir. Bütün hicirat-ı hayatiyeler faaliyet-i hayatiyenin tenakusu dolayısıyla tardiyeye uğramışlardır.

Ruh-i tardiyelere gelince bunlar: zayıf hafıza ihtiyatlara işaret, göreneklerde tahaccür, yeni fikirleri mezc ve telakkiyeye dikkatsizlik, başkalarının iradelerine inkıyat gibi hallerdir. Fazla olarak his ve heyecanlar, ihtiraslar daralmıştır. Hissiyatın birçoğu silinmiş ve sönmüştür. Zaten bütün ruhu tardilerde en evvel yıkılan en yüksek ve en mütekâmil his ve fikirlerdir. En sona kalanlarda en iptidai insiyaklardır. Bunun için ihtiyarlarda kalan yegâne ve en kuvvetli meyil, canını korumak insiyak hudkamanesiyle yine aynı gayeye mazuf ve bu insiyakın bir şekil değeri olan şahsi selamet uhrevi kaygısına muallak bir hissi diniyedir. Hayatta hâsıl olan bu ihtitat tabiatıyla muhayyileyi de fakirleştirir. Bu sebepten uzun ümitlere yani mefkûre ile geniş tefekkürlere bel bağlayabilecek hassasiyet ve muhayyileden mahrumdurlar. Daralmış bir istikbal için uzun ve geniş emelleri beslemek neye yarayacak? İşte (Gemisini kurtaran kaptandır), (Her koyun kendi bacağından asılır) hikmetleri hep ihtiyar seciyesinin mefkûreleridir. Bu mefkûre yalnız hayat-ı hususiye ve infiradiyede hüküm sürmekle kalmamış birçok zamanlar milli hayatımızda aciz ve miskin roller uyanmıştır. Son devrelerin nice vezire vükelası ve hatta padişahları hep bu ihtiyar mefkûresiyle zehirletmişlerdi. Merhum bütün müesseselerimiz

ihtiyar mefkûre ve seciyesinin şah eserleri edilir. Burada müspet ve ameli bütün işler yazı ve kâğıtlara gördürülmek istenir iyi bir tezkire, iyi bir mazbata yazmak iyi bir iş çıkarmaktan çok daha makbul sayılır. (Havalecilik), (Söz ebeliği), (Nasihatçılık) hep ihtiyar hasletlerinin bir tecellisidir.

Şimdi acaba bu ihtiyarlığın galebesi neden oldu? Bu سوالın cevabını tarih verecektir. Furuhat devirlerimizde üç asır süren ve akılları durduran ceht ve mesaiyi, mütevellicenin ve cedalları göz önüne getirecek olursak günün birinde yorulmak mukadderdi. Yorgunluk baş gösterince itaatle temayül de tabiatla mülayim gelmeye başlayacaktır. İşte bu temayülü hisseden ihtiyarlarla taben miskin ve adil olanlar derhal başkaldırıp ön safı işgal etmeye koşacaklardı. Meal-teessüf, fakat meal-ıztırrar bu hareket muvafakatiyle neticelenmiş ve üç asır müddette ihtiyar mefkûresi ihtiyar seciyesi saltanat sürmüştür. Bu mefkûrenin zemberekleri asgari saii' sükûn ve rahat, hissizlik, idaresizlik, mefkûresizlik, infiradçılık, en dar bir hod-kamillik gibi hep ölüme götüren müterdi temayüller olduğuna nazaran bu devrin en bedbaht insanları gençlerle çocuklardı. Bunlar daha gün görmeden ve çiçek açmadan solmaya, kavrulup yanmaya mahkûmdular. Çocukluk ve gençlik ihtiyar zihniyetinde aciz ve noksan ile sevaimdi. Kemal, dirayet, ehliyet hep ihtiyarlıkta idi. İşte gençlik bütün civanmert ve yaratıcı kuvvetleri hep bu ihtiyarlık mefkûresinin bataklıkları içinde çürüdü. Bu bataklık az daha bütün bir milleti yutuyordu. Vakıa gençlikte kusurları yok değildir. Fakat meziyetlerine nispetle bu kusurlar pek hafif kalır.

Malumdur ki saii ve ibda medeniyetin en mühim iki amelidir. Müşahede ile fedakârlık ve mefkûreye mecburiyet hasletleri de milletlerin bekaları için iki şart esastır. Bu beş haslet ancak gençliğin meyveleridir. Biz üç asırdır ki bu meyveleri ihtiyarlık seciyesinin bataklıkları içinde çürüttük.

İnsanların inkişaf uzuv-i ruhiyeleri kırk, kırk beş yaşına kadar devam ettiğine nazaran artık milletin mikdaratı kundaktaki çocukların ihtiyaçlarından başlayarak Kemal çağına kadar devam eden nesillerin seciye ve iradeleriyle yoğrulmak icap eder. İyice dikkat edilirse dâhili mücadelelerimizde çarpışan muhalifin ve muvaffaklık olmaktan ziyade ihtiyarlık seciyesiyle gençlik seciyesidir. Aramızda nice gençler vardır ki aldıkları terbiye ve asırlarca süren ananeler dolayısıyla ihtiyar ruhuyla aşılanmış ve çevirmişlerdir. El hâsıl bundan böyle yeni içtimai müesseselerimizde gençlik seciyesini galebe ettirmek milli inkılabımızın şaşmaz bir destur hareketi olmalıdır. Gençlik feyyaz, çalışkan fedakâr yaratıcı bir kuvvet olduğuna nazaran milletin mukadderatı menfî kuvvetlerden kurtulup bu hakiki ve müspet kuvvetlerin eline geçerse ve onda yerleşirse hakikaten devir değişmiş olur ve ihtiyarlarda muhtaç oldukları huzuracata asıl o vakit kavuşurlar. Tabii gayrı kabil

içtinap aciz ve zayıflarıyla istiklal ve terakkiye susamış bir milleti ne ihtiyarlar, ne de tembeller taşıyamazlar. Gülünç ve miskin bir aktörlükle teşhir olunmaktansa kuliste ruli mahir ve mübda genç aktörlere bırakmak ve yanıldıkları dakikalar olursa ara sıra suflörlük etmek bilmem daha şerefli olmaz mı?

Darülfünun Ruhیات Muallimi

Mustafa Şekip

Küçük Neron

Manisa mevki' kumandanı Filipus, tahrip ve ihrak tapularına lazım gelen emirleri verdikten sonra belediye dairesinin balkonuna çıktı. Bu daire bir seneden beri onun karargâhı ve evidir. Bina şehrin bittiği ve ovanın başladığı bir noktada hemen her tarafa nazır bulunur; biraz sonra başlayacak haileyi şehir ayin için buradan daha iyi yer bulunmaz.

Bu akşam minarelerden ezan sesi işitildi. Facianın yaklaştığını hisseden bütün Müslümanlar ortadan çekilmiş, şimdiden birer mezar şeklini alan evlerinde ölümü bekliyorlar; bu ölüm ne türlü gelecek? Kundakla mı, bombayla mı, süngü veya silahla mı bilmiyorlar...

Bilmekte hakları var, zira mevki' kumandanı Filipus her türlü ölümü emretti, öyle ki üç buçuk seneden beri mezalim, fecayi' ika'ında büyük bir mümarese peyda eden vahşi Yunan askerleri bile bu sefer nereden başlayacaklarını şaşıyorlar. Çarşı ortasında güpegündüz başlayan yağmalar, tecavüzler, münferit cerh ve katl vakaları bu şaşkınlık alametlerinin en bariz misallerindendir. Her şey muin bir tarzda, muin bir saatte, gecenin karanlığında yapılması gerekliydi. Fakat mezalimde bu intizamsızlığı tevellüt eden avamın en büyüğü Yunan askerlerinden evvel şehri etmek ıstırasında bulunan yerli Hristiyanların cinayet ve gasp ıhtırasıdır. Bunlar askerlerin arasına karışarak zenginlerin bulunduğu evlere daldı; dükkânların ve mağazaların kapılarını kırdı, topladıkları eşyayı, evvelce yine Müslümanlardan gasp edilmiş hayvanlara, arabalara yükletip kaçmaya başladılar ve bu hal, Filiposun askerlerine de asıl vazifelerini unutturarak her birini kendi başına harekete sürükledi. Aslında efradı zengin etmekten ve Müslüman çevreye dağılıp kaçmak fırsatını vermekten başka bir şeye yaramayan bu gibi münferit hareketler yegâne hedefleri umumi bir katliam olan kumandanların hiç işine gelmez. Bu sebeptendir ki, Filipus bütün gün, akşama kadar elinin altındaki müfrezelere bir intizam vermeye çalıştı. Hepsine çizilen program dâhilinde bir vazife verdi. Kimine yangın bombaları, kimine yağlı paçavralar, kimine benzin tenekeleri dağıttı ve geride kalan müsella efradı şehrin

muin noktalarında Müslüman ahaliyi ateşten kaçırmamaya memur etti. Bunlar üç bin kişi kadar vardı. Ve gündüzden güya şehrin asayişini iade etmeye çıkan muntazam devriye gibi sokaklarda güme güme dolaşmaya başladı.

Her şeyden evvel intizam ve asayiş muhibbi olan Müslüman ahali, evlerinin pencerelerini yarı açıp bunlara bakıyor, içlerinden (acaba), artık bize bir şey yapacaklar mı? Diyordu. Esasen bunların çoğu günlerden biri devam eden facialardan daha müdheş olan sayadan korkarak konu komşu: akraba ve talikat mahalle mahalle hep bir araya toplanmışlar, erkeksiz kadınlar erkekleri evlere, pir-fani ihtiyarlar kuvvet ve cesaretlerine bel bağladıkları delikanlıların yanına sığınmışlardı ve hepsi vuku' bulacak haileyi teslimiyete yakın bir tükale bekliyorlardı. Kâh yanındaki bir evin kapısı kırılır. İçerden boğuk bir takım sesler duyuluyor, bir kadın çığlığı kopuyor, bazı çocuk hançerelerinin canhıraş feryatlarıyla yitirildiği işitiliyor ve bunları müteakip birkaç silah sesi sükûtu iade ediyordu. Daima silah seslerini takip eden bu sükût civardaki evlere, o seslerden, o çığlıklardan, o çocuk feryatlarından daha ziyade dehşet salıyordu. Bu evlerdekilere canlarını kurtarmak için her şeylerini vermeye razıydılar. Lakin bu vahşi soyguncular ne altınla, ne gümüşle tatmin etmek kabildi. Parayı aldıktan sonra arza tecavüz ediyorlardı, arza tecavüz ettikten sonra kana susuyorlardı. Dünyada şahlanan, behimetten daha müdheş ne vardır? Bu afeti Manisa halkı üç gün ve üç gece içinde geçmiş ve gelmiş insanların hepsinden daha iyi anladı. Ah bu halkın gözlerinden o vahşi levhaların izini, hangi ulvi teessürün yaşları silecek?

Yedi yaşında çocukların yermiş yaşında ihtiyarların görmediği şenaatleri gördü, işitmediği rezaletleri işitti, acaba günün birinde bunların hepsini unutmaya ve bu güneş altında insanlık, iyilik, güzellik denilen bazı ilahi şeyler mevcut olduğunu bilmeye muvaffak olacaklar mı? Heyhat, o gün Yunan vahşileri yalnız sormuyordu, yalnız öldürmüyordu, bundan daha feci' bir şey yapıyordu: kalplerdeki iffet ve azamete tecavüz ediyordu. Zu-i hemzenin yegâne şulesi olan ahlak ve insani hisleri bozuyordu.

Zadelerin sekiz yaşındaki çocuğun gördüğü şinaet onu mutlaka hayatının sonuna kadar takip edecektir. Ceddinin aksakalını kızıl kana boyayan ellerin hareketini, genç anasıyla yerde boğuşan vücutların hayvani takallüs atını asla unutmayacaktır. Bolca onun hatırasında günden güne büyüyen, genişleyen bir leke gibi kalacaktır ve belki günün birinde onun bütün varlığını kaplayacaktır. Gibi kaç çocuğun... Gibi kaç tane genç kızın sufuvet ve asameti buna benzer kaç vakıa ile televvüs edildi. Badema hangi telkin, hangi tezhip, hangi ders, bunları iyiliğe ve doğruluğa inandırabilir?

Kumandan Filipus yangını seyretmek için belediye dairesinin balkonuna çıktığı zaman bu gibi şeyleri düşünmekten çok uzaktı. Bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, kâh durup gözlerini şehre dikeyyor ve ikide bir yanına gelip giden zabıta:

-Çok geç kaldılar, bu gece her şey olup bitmeliydi, mutlaka her şey olup bitmeliydi...
Diyordu ve etrafı sükût ile beraber karanlık sarıyordu. Yalnız uzaktan uzağa bazı tren, otomobil, sesleri, birçok kişinin birden yürüyüşleri ve yukarı taraflardan gelen bozgun askerlerin birbirlerine bağırışları duyuluyordu. Filipus sesleri işittikçe daha ziyade sinirleniyor, sabırsızlanıyor, kaçmak için geç kalmaktan korkuyordu.

Nihayet saat sekize doğru dış mahalleden dumanla karışmış bulanık bir alev sütunu yükselmeye başladı. Zabıt:

-İşte! Dedi, buna müteakip çarşının arka tarafında alacalı bir duman kümesi daha göründü, bunun üzerinden beş dakika ya geçti, ya geçmedi şehrin öbür ucu da havaya kuzguni bir ateş püskürdü. Filipus pozu bu alev ve duman sütunlarına çevrilmiş, bulunduğu noktada durdu. Serap'a dikkat kesilmişti. Artık deminki telaşından eser kalmamıştı. Çehresinde bir büyük deniz hayvanının sükûneti vardı. Kendi kendine söylenir gibi:

-Mutlaka camiler kurtulmamalı. Camiler için kâfi miktarda dinamit varımdır?
Dedi. Şimdi alev ve duman sütunları bu yolu...

Musahebe

2.9. Taklitten İbdaa

Faaliyetlerimizi kıymet-i ruhiyeleri itibarıyla sıralamak gerekirse en alta (Görenek)i ortaya (Taklit)i ve en yukarıya da (Yaratma) yı koymak gerekli olur. Görenekle yaşayanlar bütün faaliyet-i hayatiyetleri itiyatlara munkalip olmuş kimselerdir. Bu hal yalnız fertlerde görülmez. Milletlerde de vardır. Görenek hayatı içinde yaşayan milletler kendilerinden başka bir âlim bilmeyenlerdir. Bunların mütemadi faaliyetleri kendi kendilerini mükerreren tekrarlamaktan ibarettir. Bu hayatta ceht, azim, irade denilen şeyden eser görülmez. Acaba bu görenek hastalığı milletlere ne vakit ve hangi sebepten arz oluyor? Esasen (Yaratmak esrarı) ndan ibaret olan hayatın bazen görenek kalıpları içinde mahpus olmasının elbette bir sebebi olacaktır. En koyu bir görenek hayatı içinde bile için için kaynayan bir takım sıkıntılar, türlü türlü hareket ve yenilik temayülleri

mevcuttur. Yalnız bunların gayr-ı meşru ıstıraplar halinden bilince çıkması için her durumda başka çevrelere, yabancı milletlere temas lazımdır. Öyle ki en büyük tahavvül hareketlerinin büyük göç hareketleri ve milletleri sarsan büyük savaşlarla meydana geldikleri görülüyor. Cihangirlik en mühim tesirleri akvam-ı azim kütlelerle birbirlerine temas ettirmenin akabinde behemehâl yeni milletler ve yeni cemiyetlerin zuhuruna vesile teşkil etmek oluyor. İhtilasız bir hayat kendi kendini bir dereceye kadar teşkil ettikten sonra tabiat-ı saniye hükmüne giren ihtiyatların galebesiyle dönmeye başlıyor. Çünkü kendi muhitiyle bir dereceye kadar intibak hâsıl ettikten sonra artık bundan ötesine gitmeye tenepürverliğimiz mani oluyor. Ruh, bedeni ceht ve gayrete sevk edebilmek için behemehâl yabancı muharriklere daha doğrusu aşk ve hırs uyandıracak harici tembihlere muhtaçtır. (Üzüm üzüme baka baka kararır) meseli ruhun bu ihtiyacını ifade eder. Ehli salıp hareketleri olmasaydı gariplik uyanması herhalde çok daha geç olurdu. Kanuninin Viyana surlarına kadar gitmesiyle bu etapta hazırlandı. Daha evvel İskender'in şarka akınında dahi şarkın garbe doğru yeni ihtiyaç ve ülkülerle akmasının bir mukaddimesi olmuştu. Bütün bu hareketlerde birçok görenek hayatları sarsılarak yerine ecnebi taklitçiliğiyle başlayan teceddüt istekleri görüldü. Hayat-ı ruh iyenin bu seviyesinde teceddüt arzusu var; fakat hakiki teceddüt yoktur. Her şey yenileştirilmek isteniyor. Fakat hiçbir şey yenileşmez ve değişmez. Taklit, yaratıcılığın en beceriksiz ve tembel bir şekildir. Görenek hayatında hiç olmazsa insiyak ve mihenkti haline geçmiş ve gayrı mütehavvil fakat iğfalinden emin bir yaşayış vardır. Hâlbuki taklit türleri milletlerin en tatsız ve en renksiz zamanlarıdır. Taklit dahası bir maymun zekâsı kadar müziç ve ekseriya ziyankârdır. Denilebilir ki Nedim devri ümmet ülküsüyle yaşadığımız ibdai devrenin son neşesi olmuştu. Ondan sonraki eserlerimizin çoğunda bir neşesizlik, bir ruhsuzluk ve bir beceriksizlik vardır. Taklitten ibdaa geçmek için ne olursa olsun yeni bir ülkeye ihtiyaç vardı. Nedimden biri çektiğimiz sıkıntılar hep mefkûrenin halinden mütevellitti. Çünkü uyanmış ve büsbütün yeni tahavvüllere uğramış Garp ile doğrudan doğruya ve bilhassa lisanları vasıtasıyla bil-zat ruhlarına olan temasımızın artması bizde yeni arzular, ihtiyaçlar uyandırdı ve bilhassa Tanzimat devrinden itibaren bu ihtiyaçlar artık müesseselere inkılap etmek mecburiyetini hissettirdi. Taklitten ibdaa hızlanabilmek için tahavvül lüzumu daha şiddetle duymak ihtiyacı vardı. Nitekim bir asırdan beri geçirdiğimiz mühlik tecrübeler artık başımızın çaresini aramayı ihtar ediyordu. Hele son suikastların tevellüt ettiği can korkusu bütün ruhumuzu toplattı. Ve içimizdeki, mazimizdeki en derin ve gizli kabiliyetleri ayaklandırarak bizi dehamıza kavuşturdu. Taklitçilik görenekle bir kat' alaka idi. Milli dehamıza kavuşmak da taklitçilikle kat'

münasebet demektir. Şimdi yaşamın en tatlı, fakat en müşkül bir devresine yeniden dâhil oluyoruz. Ümmet devrindeki dehamızın şah eserleri dini mimarimizle lisanımız ve büyük mefkûreler uğruna gösterdiğimiz emsalsiz kudret ve fedakârlıklarla bunların tevellüt ettiği feza il-i ruhiyedir. Dehamızın bu yeni hamlesinde yaratmak mecburiyetinde olduğumuz şeyler ise asri bir milletin bütün ihtiyaçlarıdır. Bunun için bütün kabiliyetlerimizi evvel emirde milli mefkûrenin müspet ve esaslı ihtiyaçlarında tekâsüf ağına mecburuz. Moda ve lüks halindeki ihtiyaçlarla mefkûrenin asırlarca mesaiden sonra tahakkuk edebilecek ümitlerine kapılmaya çok dikkat etmek lazımdır. İbdaa hayatında ciddiyetle muvafık olabilmenin yegâne şartı bütün mazi-i beşeriyeti hazmederek anlamaya mutekkaktır. Bunun için ilk işimiz bu maziyi en kısa ve en emin bir surette hayatımıza karıştırmanın çaresini bulmaktır. Bunun içinde evvel emirde bütün mesleklerin ihtisas cemiyetleri teşkil ederek hükümet icraatının bu kanallardan gelecek ihtiyaçlara göre yürümesinin temin edilmesine hazırlanmak lazımdır. Bu prensip kabul edilince ibdaanın en esaslı muharriki olan ihtiyaçların yakından ve mümkün olan sıhhatle dinlenmemesi temin edilecek ve bu ihtiyaçlara müspet ve müdellel bir surette Agâh olacak olacak müstesna kabiliyetlerde daha o dakikadan itibaren ibdaa emayesiyle telkih edilmiş olacaklardır. İş bu raddeye getirecek ve her nahiyesinden gelen ihtiyaçlarını duymaya başlayan bu cemiyetin ister istemez en münasip hassasiyet, tefekkür ve irade merkezleri peyderpey teşekkül edecektir. İhtiyaçlarımız şayi' bir halde ve müphem olarak bünye-i millette kaldıkça şaşkın ve telaşlı aksü-l amellerden başka bir şey yapmak kabul olmayacaktır. Emin olalım ki milli mefkûre dehasının hamlesinde muhtelif istikametlerde olmak üzere pek çok inkişaf cevherleri mündemiçtir. Bunların içinden yolu en açık olanlarını keşfedebilmek; behemehâl en esaslı ve kuvvetli ihtiyaç cereyanlarını kavurmaya müttefiktir. Milletimiz kabiliyetin ilk hamlesini gösterdi. Bugünkü gençliğe düşen vazife bu hamlenin ehemmiyet ve mahiyetine arif olmaktır.

3. SONUÇ

Türk'ün ateşten imtihanı sırasında bir tarafta istikbal mücadelesi verilirken diğer yandan aydınları istikbal adına kurtuluş çareleri arayışına girmişlerdir. Ülke meselelerine kafa yoran düşünürler kendi deneyimlerinin yanında Avrupa'daki olaylar ve fikirlerden de etkilenmişlerdir. Yakın dönem Türk düşünce tarihinde kendine has bir yer edinen Mustafa Şekip Tunç'un zihin dünyasının oluşumunda yetiştiği çevre kadar eğitim öğretim gördüğü kurumlar da büyük rol oynadı. Tunç makaleleri, gazete yazıları ve çevirileriyle Türk modernleşmesinin fikirsel kahramanları arasına girmeyi başarmıştı. Eserleri sayesinde, çoğu zaman düşünme eylemine karşı mesafeli duran Türk toplumunu sahip olduğu tarihi ve milli dinamikler ekseninde yeniden tefekkür etmeye davet etti. Felsefe ve psikoloji biliminin öncülerinden olmasının yanı sıra, çeviri eserleri ve eğitim faaliyetleriyle de Türk Modernleşmesine katkılar sundu. Aynı zamanda Tunç, sanatkâr kimliğiyle de tanınmaktadır. Tunç'un uzun yıllar sürececek bilim, felsefe ve üniversite hayatı 1919'da Mehmet Emin Erişirgil ve İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun teklifi ve Edebiyat Fakültesi meclisinin onayıyla Darülfünuna girer. Burada H. Bergson ile tanışan Tunç, oluş ve tekâmül fikirleri ekseninde Terakki(ilerleme) fikrini irdemiştir. Türk modernleşmesini Batı ile ilişkilendirip Türk İnkılabını da bu doğrultuda Genç Osman'dan başlayıp süregelen hareketlerin bir devamı olarak görür. Tunç, terakki inancının zayıfladığı yönündeki görüşlerin aksine, bu inancın sürekli derinliğini ve genişliğini artıracak görüşündedir. Tunç, farklı değerlerin kaynaşıp uyumlanmasına dayalı, gerçekçi, ölçülü fakat vukufu bir metodun izlenmesi gerektiği görüşünü savunur. Siyasal anlamı ile bir nevi anane ile modernleşmenin uzlaştırılması gerektiğini dile getirir. Modernleşme, ancak ananelerin yeni bileşimlere kavuşturulmasıyla sağlanabileceğini ileri süren muhafazakâr modernleşme yaklaşımı olmaktadır. Bu yaklaşım aynı zamanda Tunç'un, Türkiye'de pozitivist modernleşme anlayışına alternatif farklı bir modernleşme yaklaşımından biridir. Tunç, özellikle Bergson fikirlerinin etkisi ile Türkiye'nin bir taraftan geçmişini ve maneviyatını unutmadan modernleşmesini savunmuştur. Çünkü Tunç'a göre Batılılaşmak için geleneklerden ve milli kimlikten vazgeçmek gerekmez. Milli kimliği koruyup bunu Batının ilim ve zihniyeti ile yoğurmak gerekir.

Türkiye'de Bergsoncu fikrin gelişmesinde Dergâh dergisinin (1921-1923) önemli yeri bulunmaktadır. Özellikle Anadolu'da devam eden Millî Mücadele Bergson'un savaş, hayat, ruh ve madde mekanizmaları arasında bir mücadele olarak gören anlayış fikri doğrultusunda Dergâhta bir "hayat hamlesi" olarak algılanmıştır. Dergâh etrafında

biriken aydın çevre, Ziya Gökalp'ın sosyoloji temelli felsefesine tepki duydu. Gökalp felsefesine karşı oluş ve Millî Mücadele cephesinde birleşmek bu çevrenin en önemli özelliği idi. İttihat ve Terakki Fırkasının hâkim ideolojisi olan Gökalp'ın pozitivist felsefesine karşı Dergâhın Bergsoncu çizgide ilerlemesinde Tunç'un yazılarının önemli bir etkisi vardır. Tunç, bu felsefe anlayışının Türkiye'de tanınip yayılmasında öncü olmuş ve Bergsoncu anlayışın önde gelen temsilcilerinden biri olarak anılmıştır.

Dergâhı önemli kılan temel özelliklerinden biri Millî Mücadelenin bağrından çıkması ve Anadoluculuğun en koyu savunucularının sesi olmasıdır. Çekirdek kadrosunu başta Yahya Kemal olmak üzere vatansever bir avuç Darülfünun öğrencileri oluşturmuştur. Vatanın kurtuluş içi savaşanları yanında saf tutan Dergâh her açıdan millilikten yanadır. Bu bağlamda Dergâha yakın çevrenin bir programı yoktur. İlkeleri Anadoluculuk ve Millî Mücadelenin tarafı olmaktır. Bu ilke ile yol alan çevre Yahya Kemal öncülüğünde yeni bir kültür, sanat ve yerlilik görüşünü hazırdılar. Bu millilik milli kaynaklarla yoğrulup geçmişin sentezi olarak gören kültür, tarih ve sanat milliyetçiliğidir. "İkbal Kıraathanesinde" toplanan Darülfünun öğrencilerinin girişimiyle ortaya çıkan Dergâh dergisi Türklük şuurunun yerleşmesinde rol oynayan ve edebiyat tarihi açısından da zengin bir yayın organıdır.

Tunç, birçok yerde olduğu gibi Dergâhtaki yazılarında da bu şuurun yerleşmesindeki öncü isimlerden biri oldu. Makalelerinde vatana olan sevgisi açıkça görülmektedir. Milli kıstaslar doğrultusunda hareket edip Resmi ideolojiye ters düşmeyecek şekilde ülke meselelerine çözüm aradı. Sosyokültürel devrimleri ve uygulamaları makul ölçüde destekledi. Milli modernizmin meşrulaşması için gösterdiği çabaları bir tarafa Tunç'un Türk Devrimi'ndeki yerini anlamak eğitim-kültür-sanat faaliyetleriyle mümkündür. Milli kültür, milli tarih ve Türkçe esaslı bir kalkınma anlayışına sahipti. Tunç, toplumu ilgilendiren neredeyse her konuya değinmiş ve aydınlığa çıkarmıştır. Çalışmamızda Tunç'un farklı konulardaki yazıları ile toplumsal, bilimsel, sanatsal, siyasal yaklaşımlar karşısındaki tutum ve düşüncelerinin kapsamı göz önüne serilmiştir. Tunç, bilime çok geniş bir perspektifle bakmış, bilimin yalnızca hakikatlerle sınırlı kalmasına karşı çıkarak bu hakikatlerin bir kanuna intikal etmesi gerektiğini savundu. Yazdığı makalesinde bilimi şöyle tarif eder : "Tam manasıyla ilim, vakaları yalnız iyi tarassut (bekleme, gözleme) ve iyi tecrübe ve tahkikat ile olmayıp belki bunlardan bütün müşâabe (uzaklaşma) vakarlı taht-ı inkıyadına (boyunduruğuna) alacak kanunlar istihraç etmekle mümkün olur. Mesela bir kap suyun hararetin taht-ı tesirinde kaynadığını bilmek alelade insanlar için bir ilim olursa da hikmetşinas için asla bir ilim değildir. Hikmetşinas, bütün suların aynı şeraitte

ve aynı derece-i hararete aynı tarzda kaynadıklarını istihraç edebilecek bir hâle gelmeden suyun galeyanı hakkında ilmim var diyemez. Şu halde ilim, ne kadar çok olursa olsun, hususi vakaların bilgisi neticesi olmayıp belki bütün vakaları cem'ü idare eden kanunların yani umumi bilgilerin bir mahsulüdür. Demek ki doğrudan doğruya havasımıza (duygu) çarpan ve zekâmız vasıtasıyla kontrol edebilen tabiat vakalarının ilmî, hususi bir vakadan umumi bir kanuna intikal eden bir ameliye-i ruhiye ile mümkündür ki biz buna “istikra [Tümevarım, çözümleme]” diyoruz. Malûmdur ki, bir demir parçasının tesir-i hararetle inbisat (yayılma) ettiğini bir kere gördükten sonra istikra vasıtasıyla demirin hararetin taht-ı tesirinde daima ispat edeceğini istintaç (netice) ediyoruz. İşte ulûm-ı tabiye istikra denilen bu mantık altıyla inşa olunuyor. Bu alet kullanılmadıkça kâinat hakkındaki bütün bilgilerimiz rabitasız ve gayr-ı kabil idrak bir takım eşya ve hadisat herc-ü merci (dağınık) halinde kalır. Aynı esbap, aynı neticeyi doğurur, diğer bir tabirle aynı esbabın aynı neticeleri vardır. Mademki hararet bir demir parçasını inbisat ettirdi; o halde Cumhuriyetin İlk Yıllarında Mustafa Şekip Tunç'un Bilim ve Aydın Tanımı 69 hararet daima bir demir parçasını inbisat ettirecektir. Bu kıyasta birinci kaziye (mesele, madde): illiyet umdesi (Principe de causalite), ikincisi: tarassut edilen vaka'a; neticede: kanun. Mesela suyun ısınmağa başladığı görülünce biraz sonra içinde hava habbeleri (kabarcıkları) hâsıl olacağı ve daha sonra köpürüp taşacağı istidlâl olunur. Mesela ayının def'i çalınca ayağa kalkması, burnuna geçirilen halkanın çekilmesinden mütevellit ıstıraba def ve kumandasının muta zammın ve karar emvali ve tedai ettirilmesiyle temin edilmiştir. Bu üç hadisenin muntazaman tevali ve tekerrür ettirilmesi ayının zihninde kumanda ve def sesini müteakip şahlanmak lâzım geleceğini ve bunların arasında bir rabıta olduğunu itiyadı bir surette istidal ettirmiştir” (Tunç, 1922, s.67-69).

İnsana ve insan zekâsına sıklıkla değinerek buna verdiği önemi gösterdi. İnsanı tek başına akılla anlamanın dar kalıplarından sıyrılarak belki de ilk defa hissiyat kavramının önemine değindi. İnsan benliğinin en kapsamlı yanının akıl değil şuur ve hissiyattır görüşü ile farklı ve realist bir pencereden baktı. Yine sanatkâr kimliği ile yazılarında sanata bakış açısını işledi. Resim sanatına duyduğu ilgi satır aralarında açıkça okundu. Bu sanata dair bir makale yayımlayarak resim- metafizik ilişkisine değinerek bu noktada çığır açtı. Tabiatı sanatkârın şah eseri olarak gördü. Cumhuriyet sonrasında ülkenin ve ülke insanının her meselesini kendi meselesi olarak görüp değinen Tunç, spora da kayıtsız kalmayarak kaleme alıp farklı bir bakış açısı getirdi. Sporu spor için gören bir anlayışa sahip olan Tunç, sporcuya verilmesi gereken kıymetin rehberliğini edindi. Muhafazakâr kimliği ile bilinen Tunç. Dini meselelere de kafa yormuştur. Onun düşünce dünyasının

yalnız İslamcı fikirlerden oluştuğunu ileri sürmek O'nun bilim insanlığını kısıtlamak olur. İslam'ı yorumlama biçimi genel olarak modernist İslamcı olarak konumlandırılrsa da milli değerlere olan sadakati görmezden gelinemez. Yazdığı metinler dikkatle incelenirse onun durduğu yer daha net olarak anlaşılacaktır. Bir vatansever olarak siyasi meselelere değinen Tunç, siyaseti arzu ve zekâ ile bağdaştırmıştır. Siyaset işi bilen vatansever milliyetçi kimselere bırakılmalıdır diyen Tunç bu meseleye olan hassasiyetini göstermiştir.

Millî Mücadele sonrası toplumun ihtiyacı olan konulara değinerek gerçek bir aydın rolünü en iyi şekilde temsil eden Tunç, milli modernleşmenin en önemli öncülerinden birisi oldu. Bu hali ile O'nu yalnızca ruhiyatçı, felsefeci diye tanımlamak O'nun aydın kimliğini anlamamak olur ki yayınları, yazıları ve ülke meseleleri hakkında yaptıkları bu düşünceyi destekler niteliktedir. Tunç ve yazılarının önemli parçasını teşkil eden Dergâh Dergisi gelecek nesillerin çok yönlü bir şekilde yetiştirilmesi gerektiğine inanarak eğitim konusuna da ayrı bir önem atfetmiştir. Çalışmamıza Dergâhtaki yazıları ile öncülük eden Tunç; kültür tarihinden, sosyolojiye, eğitim öğretim konularından, siyasi meselelere kadar birçok alanda eserler vererek erken Cumhuriyet Dönemi'nin en verimli düşünürlerinden birisi olmayı başardı. Ülkede aydın bir çevrenin oluşumuna önemli katkılar sundu. Sosyal ve siyasi değişimin en hızlı geliştiği yarım yüzyıllık tarihimizde Türk kimliğinin inşasında geçmişten süzülüp gelen kültürel organizmadan faydalandı. Polemikten uzak duran karakterinin yanında İslam-Türklük-modernite zıtlığını savunan kişilere karşı refleks gösterdi. Entelektüel enerjisini hiçbir dönemde kaybetmedi. İrdelediğimiz çalışmamızdaki eserlerinden diğer eserlerine kadar baktığımızda bu birikimi görmek mümkündür. Tunç, her ortam ve koşulda ülkede bilimsel bir atmosferin meydana gelmesi için yoğun gayret gösterdi.

KAYNAKLAR

- Altıntaş, H., 1989, Mustafa Şekip Tunç, *Kültür Bakanlığı Yayınları*, Ankara.
- Ayverdi, İ., 2010, Kubbealtı Lugatı Misalli Büyük Türkçe Sözlük, *Kubbealtı İktisadi İşletmesi Yayınları*, İstanbul.
- Bağdemir, Abdullah (2020). Alfabe Raporu, *Nobel Bilimsel Eserler*, Ankara.
- Bayraktar, L., 1998, Bergsonculuğun Türkiye'ye Girişi ve İlk Temsilcileri, *Felsefe Dünyası*, 1998/2, Sayı: 28, ss. 62-72.
- Bayraktar, L., 2011, Türkiye'de Felsefe ve Sosyal Bilimlerde Çığır Açan Bir İsim: Mustafa Şekip Tunç, *Türk Yurdu*, 31 (281), 184-193.
- Bedreddin, A., 1893, Risale-i İmla, *Kaşbâr Matba'ası*, İstanbul, 47 s.
- Bergson, H., 1947, Yaratıcı Tekâmül, Çev. Mustafa Şekip Tunç, *Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları*, İstanbul.
- Berkes, N., 2006, Türkiye'de Çağdaşlaşma, *Yapı Kredi Yayınları*, İstanbul.
- Çalıkıran, Z., 2021, Dergâh ve Anadolu Mecmualarında Anadoluçuluk Hareketi (1921-1925), *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Çınar, M., 2006, Dergâh Dergisi Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Muhafazakârlık, *İletişim Yayınları*, İstanbul, 5, 85-91.
- Derin, F., 1958a, Mustafa Şekip Tunç- Hayatı, *Bilgi*, 11(132), 18-19.
- Derin, F., 1958b, Mustafa Şekip Tunç'un Eserleri (Bibliyografya Denemesi), *Bilgi*, 11(132), 20-23.
- Devellioğlu, F., 2006, Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lügat, *Aydın Kitabevi Yayınları*, Ankara.
- Ergin, M., 2013, Türk Dil Bilgisi, *Bayrak Basım Yayım Tanıtım*, İstanbul.
- Fındıklıoğlu, F., 1953, Profesör Şekip Tunç'un İlk Yazıları, *Bilgi*, 79, 1-2.
- Gökay, F., 1944, Prof. M. Şekip ve Marazi Ruhیات- Prof. Mustafa Şekip Tunç Jübilesi, *Maarif Matbaası*, İstanbul, 104-105.
- İrem, N., 2007, Mustafa Şekip Tunç Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Modernleşme ve Batıcılık, *İletişim Yayınları*, İstanbul, 3.
- İşçi, M., 2004, Siyasi Düşünceler Tarihi, *Der Yayınları*, İstanbul.
- Kalfa, M., 2017, Usul'ü Tenkit ve Tertip (Şemsettin Sami), *Akçağ Yayınları*, Ankara.

- Karasar, N., 2012, - Bilimsel Araştırma Yöntemi Kavramlar İlkeler Teknikler, *Nobel Akademik Yayıncılık*, Ankara.
- Korkmaz, Z., 1992, Gramer Terimleri Sözlüğü, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, *Türk Dil Kurumu Yayınları*, Ankara.
- Korkmaz, Z., 2007, Türk Dili Üzerine Araştırmalar III, *Türk Dil Kurumu Yayınları*, Ankara.
- Mardin, Ş., 1991, Türk Modernleşmesi Makaleler IV, *İletişim Yayınları*, İstanbul.
- Özteke, F., 2020, Osmanlıdan Cumhuriyet'e Etnosentrik Bir Din Adamı: Mehmet Şerafettin Yaltkaya Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları-1, *Çizgi Kitabevi*, İstanbul.
- Sami, Ş., 2019, Kamus-ı Türki, *Akçağ Yayınları*, Ankara.
- Tekin, T., 1997, Tarih Boyunca Türkçenin Yazımı Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi, *Simurg Yayıncılık*, Ankara.
- Timurtaş, F., 2017, Tarihi Türkiye Türkçesi Araştırmaları 1- Osmanlı Türkçesine Giriş, *Alfa Yayınları*, İstanbul.
- Toprak, Z., 2009, Osmanlıda Toplumbilimin Doğuşu, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası- Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi, *İletişim Yayınları*, İstanbul, 1.
- Topçu, N., 2006, Bergson, *Dergâh Yayınları*, İstanbul.
- Tunç, M., 1934, Bergson ve Manevi Kudrete Dair Birkaç Konferans, *Muallim Ahmet Halit Kütüphanesi*, İstanbul.
- Ülken, H., 1944, Artist Mustafa Şekip, Prof. Mustafa Şekip Tunç Jübilesi, *Maarif Matbaası*, İstanbul, 32-36.
- Ülken, H., 1992, Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi, *Ülken Yayınları*, İstanbul.

EKLER

EK-1a: Mustafa Şekip Tunç'un eserinin Darülfünunda çoğaltılması gerektiğine dair karar.

معارف وکالتی (اورتہ تدریسات مدیر لکی) مسودہ لکی

تسویہ تاریخی	اوراقک نوی :	تبیض تاریخی	ایمان ۲۹
مسودی		میتض	
۲۷	۴۴	قید مأموری	

طبعی مرہ مدیر لکھ

دائرہ فتنہ رعبانہ علمی سبب بقدر (برعنوانہ فتنہ)

دائرہ فتنہ تانجیس علمی سرمد بقدر (قانت) بی بکرنج

ادلہ رم طبع امتیاز زور بیامہ اہل ذر

سبب : برعنوانہ فتنہ

مرتبہ : قانت فتنہ

۳۳۵

-2-

EK-1b.

معارف وکالتی (اورتہ تدریسات مدیر لکی) مسودہ لکی

تسودتاریخی	اوراقل نوعی :	تبیض تاریخی	اپریل
مسودی	فہرستہ	مبیش	
۷۶	عموم خصوص	قید مأموری	

رائزہ سیدہ سبک دیکھو (اپریل)

(برخورد)

ارکین طبعی

ارکین طبعی در لکھنؤ

طبعی مدیکہ (لکھنؤ)

356

2

درگاه

اونیش کونده برنشر اونور

نومرو : ۷

۲۰ جوز ۳۳۷

برنجی سده : برنجی جلد

مصلحت‌محیطه

مصلحت‌محیطه

روح‌الکرمی عقلانده دکل حصارمنده در. بکن عصرک صوکلرته قدر غالب برنفاعت کوره حصار، فکرمزك هرآن ده کیش رنکاری ویا بهیم شکلمی ظن ایدلیدی. مثلا برشك آیلک ویا کوتولین خنده بر فکرمز اولادن او شیه آبی ویا کوتو دیمه بز ظن اولنوردی. حالبوکه دها رح مادردو بولانی برچوچن هنوز هیچ بر فکرمز صاحب اولادی حاله برچوچ احتیاج واشتالاله پاشا فقه در. آرزو دیکموشی ایسه بواحتیاجلرک شعورلاشمش حاللیدن باشقه برشی دکلدن. آرزولرک تطمین ویا عدم تطمیندن دوغان حصار فکرمز بررکولکسی عدایده بیادن ایچون بوتون احتیاج واشتنالهری اونوقت لازم کابر. فی الواقع بوکک حصارنزه فکرمزك ماونت واشتراک اولیورسده بو حصارک یله کواکری وعناصری احتیاجلرمنده در. فکرمز عالم خارجیدن کابر؛ حصار ایسه منظومه عضویه مصلحت اطباعلری در. برنده نه قدر مشترک ویا طرف ایسک دیکرند اولدر غیر مشترک ویا فکرمز؛ حصار مصلحت تشکیل ایدن شعور وعقل دکلدن. آتیق تئور ایدیه بیایر. حصار اولاسه بی کندیلکزدن حرکت اتمه سده امکان اولمادی. بوتون حیاتی حرکتلرک جوهر ونبی عقل وشعورده اولایوب حصارمنده در. ذاتا حرکت اتمه ایسک ناهشورمنه، نهده عقلن تشکیل ایدیه بیلیدی. شعورس بر حسابت زنده بر اتمی آکیر برسه حسس بر شعور ملوچ برینتی خالرا لایر. حسیات، فکرمزک رنکاری اولسه بی جوق فکرمزک عینی زمانده جوق حسی اوللاری لازم کایری. حالبوکه نیجه بوکک دکلمزک اوزنه برحساسیه ونبه بوکک حصارک ضعیف بر دکایه مالک اولدتلری کورولندر. نیجه کم میلونلرجه انسانی اراده سده رام ایدن بوکک مختصرلرک جوقی آک بوکک فکرمزک دکلدن، بوکک برابر حیالک دانستنی اولان نارنجی دانما بوکک مختصرلرک حاکم اولندر. بکا قایرسه بونده هیچ شاشیلحق

بری نه قدر بیطرفسه دیکری اوفدر التزامکدر. مثلا برمنندسک هندسه ده کی غایه سی دعوالرینی صحیح برصورتده اثبات ایتکدر. حالبوکه بر دیلوماتیک غایه سی منفعت سیاسییه تأمین ایتکدر. فی الواقع غایه لرینه وصول ایچون هر ایکسی ده هان عینی لارزده حماکه بوروتورلر سده هدفلری بر دکلدن. دیلومات، حماکه لرنده عمومی بر حقیقی دکل خصوصی بر منفعتی استهداف ایدر. حیالک اخلاقیات، سیاسات، دینیات، بدیعیات، اقتصادیات کی ساحه لرینی بیده یتر بو وادیده یازیلش وسوینش شیلری عقل منطقله حماکه و تألیف ایتکده پیوده اوفرشیلر. حالبوکه بوساحه لرده مطلوب اولان حقیقلر اولایوب آرزولر واعتمادلر در. حسیات منطقک بوساحه لرده حکمران اولاسی فخر منطقک علم وعملک بوتون ساحه لرینه قدر اوزانه مامسندن نشأت ایدیلور. حالبوکه انسان، عقلک ایریشه مدیکری ویا اکلامادی شیلری دخی بیلک وپورنه قارشى مؤثر اولتی خصوصنده غیر قابل مقاومت براحتیاجمه ووشدر. بوتون حکومتلرکی ایله اخلاق، دین و بدیعیات مؤسسه لری هپ کندیلرینه سر بوطحسارک قوتیه یاشاشلر وپورنر اولنجه اولنرده سقوط ایتکدن قورولامالارلدر.

*

« انسانلرک بر بریله کلاشه ماملری کلا لره مالزده اشتلاف ایدمه لریندن دکل، بلکه بولنره مختلف حسیات اضافه ایتلرندنر. » الحاصل علم، آتیق عقل منطقیه حرکت ایدیه بیلیر. عملی حیات ایسه اینجا به کوره هر ایکسی ده قولایر عقل منطق غایه سته دها زیاده تحلیل وتائی ایله واصل اولور؛ حسی منطق ایسه محاذلری تعاد ویا تناظر، اعتدال ویا عدم اعتدال کی آتی برحس ایله یابار. حسیات منطق ایچون تضاد یوقدر. ایکی آرزو ویا ایکی اعتقاد عقل ایچون تضاد اوله بیلر سده حسیات ایچون بلکه طبیی کوروله بیایر. حسیاتلرک منطق هرشیدن اول حیالک روشننه و موضوعک ماهیته تا بعدر. سیاسی، دینی، بدیی، اخلاق اثرلری اوفورکن بولنرده یالکمز عقل منطق آرامق عبث وناهنر در. هله سیاسی

برشی یوق. چونکه ک مغنی اولان حیات، عقلک محدود وتائی بیلکلمزله اداره اولونمای بکل به جک قدر، صبور وساکن دکلدن. اودانما حرکت ونحول حالنده بولندنی ایچون کندینی ده عین صرعت حیاتییه ایله تمقید یله جک فعال وحسدی روحزه محتاجدر؛ ایفته بوروجلر آتیق بوکک مختصرلر کورولور. حیالک یالکزعنی حاکم ایتک ایتنلر مفکوره لرینک تحقیقی دها جوق بکل به جکلرک بکلکده هیچ برزمان کورده ما به جکلدر. هله اخلاق، سیاسات، دین، بدیعیات کی الک مغنی حیاتی ویا طبیی ساحه لرده حسابک منطقندن باشقه برمنع ورابطه بولنه مامشدر. فرقه، طریقت و تفرقه شیه لری قوتلری هپ حسیاتدین آلمده درلر. « یالکمز دکا مشاپنرینه استناد ایدن دوستقلرله قله دایلمان احوالر برکره مقایسه ایدیلن. بوتون دینلرک مکافات اخرویه کی دکا ویه لرینه بخش ایتیب اوصاف اخلاقییه احسان ایتسی حسیاتک نواموشیای برشیرت اولدینی بکل کوزل کوسترمکده در. فی الواقع حسیاتک دخی فکرمزکی سفسطه وهذیانلری یوق دکلدن. فقط اصیل بوکک حصارمنه سده درکه روحلرمنه تفسیح ایتکدن قورولمده در. دینی، اخلاق، بدیی حصارمنی روحلرک بر لمبه ویا خرافه سی کی دوشونلر شخصیتلرک مبالرندن هیچ خبردار دکالدر. هله بو حسیات عالییه بر خسته لک آتری کی کورن عملی ومحدود النظر بعض غیر یانچیلر حیات اجتماعیه بیکلرجه استرام ووقایتلرله زهرلرمن روحلرک هاننی حفظالصحه ایله مصون قالدیه جکی. هیچ ده دوشونه پورلری ؟

*

فکرمز قابل ارجاع اولایان ونوعی شخصه منحصر اولتی اوزده باشلی باشه برحالم حرکت تشکیل ایدن حسیاتلرک دخی کندیه مخصوص بر منطق واردر. بواستر ای ایستر کوتو تاق ایدلسین، حصارمن کی تلم اولنه مایه جی بر منطقدر. عقل منطق بوکا نه قدر وقع ویرسه ده اوبنه بیایدیکی اوتومشدر. بزم وظیفه من اول امرده هر ایکر منطق اولدنی کی طایفدر؛ عقل منطقک غایه سی معقول وجذری فکرمزک واصل اولتی، حسیات منطقک هدف عملی غایه لره ابریمکدر.

شاخ

برونېف

بوندن برتاج ستنه اول فاضل برستشرف ، قوت هاترى دوفاستىرى فرانسىز خزىنه اورافنده شايان دقت برويفه تاريخيه بولدى : فاس حاكى مولى اسماعيل طرفندن ۱۱۰۹ - سنه هجرىسى شعبانده [ميلادى ۱۶۸۸] اوزمان ملتجى مفتيله فرانسهده بولونان انكار قىلى ايكينچى ژاق « ژاق » يازيش عريجه برمكتوب .

ويغه نك اك شايان دقت جهتي قاتوليك اولان ايكينچى « ژاق » ي اسلامه دعوت ايجون يازيش اولاسى در . ايكينچى « ژاق » ك قاتوليك اولماسى انكارده افكار محوميه عايته چورمىدى . بلخامه يوكسك مامور ياره قاتوليكلى كىتمهسى وشوراده بوراده يوكسك لى عيصان سىلرني غدارانه برطرزده سوسدورماسى خاني بوس بوتون اغضاب ايشدى . بوندن « كيروم دوراز » استفاده ايتدى . هولاندهدن حركت ايدرك بويوك بردوناغا ايله انكارده ككلى وانكيز تخني استورات خاندانك صوك اولادندن نزع ايتدى . قىرال ايكينچى ژاق ، فرانسه قىرالى اون درديجى لوقى نژدينه انجا ايتكه مجبور اولدى . [۱۶۸۸] ايشته مولى اسماعيل طرفندن مكنوب يازيلاسى [ايكينچى ژاق] ك فرانسهده مسافر بولوندى . زمانه تصادف ايدىيور .

(مولى اسماعيل اك ايكينچى ژاق ايله مناسباتى [ژاق] ك هنوز ولى عهد بولوندى زماندن باشلار . اوتارغده انكار دوناماسى مشهور قورسانلردن عبداللّه بن عايته « يى اسير ايتش » انكارده بكونورمىدى . انكار باش آتيرالى اولان ولى عهد قورسان ريسنك سرگشتيله علاقه دار اولمش [عبداللّه] بلا قيد محررلك عاكاشى آرزوى سياسىلرته كوره استعمال ايتكندن يشقه برشى يابادقلىنى اراق يىلمى يز . سياست حكمت وكيا كى مثبت برعام اولادىنى ايجون معين وثابت حقيقتره صاحب دكلدر . سياسى محور منسوب اولدىنى حزبك اجتهاد سياسىيله كندى مزاجنه داللاقي ايتكه مكلدمه ؛ برسپاسيتى ممكن مرتبى طرفانه تقدير ايدى بيلمك ايجون معين برآرزوى سياسىيك دلال اولماق لازم كلير . امين اولالى كه حسيات ساحه سنده كمنافقه ومجادله لوده تامين . وفيت ، ياكيز اظهار حقيقتله دكل آنجق تحويل حسياتله ممكن اولاسيلر .

الحاصل تحسيات منطقى حيايك منطقيدر . بوى بيرده بره اتيام وانكار ايتكندىسه اولدىنى كىي اكاديفه چاليشمه قوق دها خيلى در .

۳۰ خيزران ۱۳۳۷ دارالفنون روحيات معالى

مصطفى شبيب

وشروط مملكتكه اعاده سته توسط ايله شدى . عبداللّه بن عايته ، مولى اسماعيل نژدينه بويوك برتفوذى حازىدى . انكار ولى عهدندن كوردىكى حسن معامله اقدىنى بك متحسن ايتدى . مولى اسماعيل ايكينچى ژاق برادرى قىرال ايكينچى شازل نژدينه برهيت سفارت كوندرديكى كى مؤخر ايكينچى ژاق تخته كچيدىكى زمانده عبداللّه بن عايته سفارته اعزام ايتدى . ايكى حكمدار آراسنده كى مناسبات ، ايكينچى ژاق فرانسهده التماسيله خام بولان ۱۶۸۸ انقلابندن سوكراده دوام ايتدى .

مولى اسماعيل ، مكنوبك باشلانجهنده ايكينچى ژاق برادرى زمانده باشلايان مناسباتى خاطر لاندندن سوكرامانچى قىرال ك نظر دىنى برى دىجى ديكى دىيو ايكى مسئله به جاب ايتك ايشته دىكى سويله يرك دىجى مسئله سويله باشلايور :

« اولابيل ك الله تعالى (جل جلاله) تقمست سفاته واساؤه [بوخاني كديسته عبادت ايتسونلر ، توحيددن آبرماسونلر ، ويچ برخصوصه ذات الوهيتته شريك اسناد ايتسونلر ديه خلق بويورمىدر . »

مولى اسماعيل بده جناب حذك قولارته كال رحم ورافندن دولاي اولره امر بويوردينى شارى پيغمبرلر واسطه سيله تبليغ بويوردينى ، پيغمبرلك خاني حضرت محمد (ص ع) اقدىز اولوب دىجى دىنارلك اك خيلىسى ، شريعتى شريعتارك افضل ومانى مائرك اك ممتازى اولدينى ، حضرت عيسى (ع م) كده حضرت فخرعالك پشت جليله لرىني تشيچ بويورمىش اولدينى ويغى بىرلك جمله سته ايمان ايتمه من ايجاب ايتديكى ايضاح ايدرك بده حضرت عيسى حقدنه قرآن كريمده موجود اولان آيات جليله يي ذكر ايدىيور . ويهوديلرك حضرت عيسى كويا آصمىش اولدلىرى حقدنه كى خرسيتان اغضابىنك بىلاننى اوخصوصه شرف نازل اولان آيت كريمه ايله ثبات ايدىيور . مولى اسماعيل ، دها سوكرامان حضرت پيغمبر زمانده شايان اجنى حكمدارلر ن بىضاريكده دين مينيك علونى تصديق وتقدير ايتش اولدينى ، ازجمله حبش نجاشينك اسلامه ككديكى ، قىرال ژاق نژدينه ملتجى اولدىق مقيم بولوندىنى « قصر ملك الروم » ك [۱] جدى دىجى حضرت پيغمبر طرفندن ارسال بويوريلان هيت سفارتك تافا ايتيه دين اسلامى قبوله تايل ايتش ايشده اعبراطورلوق سوداسيله اسلام اولمايدىنى يازيور . مولى اسماعيل مهدي ودجاك نامل خورج ايدى جكارته و حضرت عيسانك نامل برونه عود ايدىرك شريعت عمده حكامنى اجر ايدى جكته دائر ايضاحات وردكدن سوكرامان جناب حذك اسلام دىنى دين حقيق اولدىق اختيار بويورمىش اولدينى ، قرآن كريمده (ان الدين) بويورلدينى و « كى ايمان نظر واعمال فكر ايدىر ويوتون دىنارى حقى وعقل ترازيله وزن ايلرسه

[۱] مولى اسماعيل بوراده ييزانس اعبراطوريله فرانسىز قىرالى بربريه قاريشد برييور .

اصل دىنك دين اسلام اولدينى . تصديق ايدى جكى » بيان ايدىيور و قىراله خطاباً كال سفوتله : « ايشته بىزسكا بو دين قونك افضلچى حقدنه كى آيات قرآنيه واحاديت نبويه ايله دلائل عقليه نك بىز سده سنى بيلدردىك . سنده ايجو دوشونلرك دار آخرت دنيا به وجنى جهنمه ترجيح ايتك ايترسك بونك بولى نه اولدينى ايشته اوكره غش اولك . بناء عليه بو دين عالى به اتباع ايت وكا شهادت سويله . بركىسه . و لوكه عمرنده بردفقه - (لا اله الا الله محمد رسول الله) دىرسه جتنه داخل اولور ويغى بىر اقدىز حضرتلر نك شفاعة مظهر اولور . دىرك اسلامى قبول ايتمه سنى تكليف ايدىيور . مولى اسماعيل معتقد وديندلر برمسلمانان بايقسان برخلوص ايله قىرال دين حقه دعوت ايتكندن سوكرامان سوزى دىيو مسئله به نقل ايدىرك دىيوروك : « سىن كىنه دىننه قائم ايشته بوسك قومك اولان انكارلرك دىجى ايتيه سويله طابايلره . و راهبلىرك چولوق چوبوق ساحى اوللارته مانع اولدقلىرى حالده - الهلر نك چوبوق اولدينى ادعا ايدىركلر (ينى قاتوليكلر) متابيت ايتكندن دها احق و دها ايسردر . »

مكنوبك بوندن آتشافغيتنده مولى اسماعيل ، مانى وملكيتى ترك ايدىرك اجنى طويرافنده حق مسافرت آريان [ايكينچى ژاق] ي بايقز نه صمى برسانله دوعرو بوله دعوت ايدىيور : « ولىكندن غيبوت وملكيتك بىز باعد ايدىرك اب وجدبكك مانندن جيقفه و قومك دىنندن غيبرى نژدينه سالاك اولمه سببه ؟ هيكز خلافتده اولناه برابر سىز انكارلرك دىجى كىر ايله مشغول اولان ديكركلر نك [ينى قاتوليكلر] دىنندن دها واقوليدىر . سنى كندى دىنه اتباعه تشويق ايدى فرانسىز زوجه . كندن ده مادامكه آبريلك [۲] ندىن حالا فرانسهده اوتوردهق ملكى ترك ايدىيور و دىرك و برادريك ملكى باشقه سته رايورسك . هنوز حيانده اولديك حالده برهولاندينك هم جنسكك باشنه كچسته ناصيل راضى اوليورسك ؟ ينى ايدىركم داروديارلرك برهولاندينك ويا برغيريسك حكم ونفوذى آلتنده قالماسنه كوكلر راضى اوللايور . قومك ايله سىنك آراكرك آجيلماسى اولرك دىنندن باشقه بر دىنه عىسك ايتديككندن دولاي اولديندن كندىلرته ترضيه وىر واولره عودت ورجوع ايله . يين ايله تاين ايدىركم اكر بىز عربلرك دكر ايشلرده بىلكيز نقصان اولماسه ويغى اسوق ايدى جك اوردومىز ورجاز اولسه ايدى بىز انكارلرله مغابره ايدىر وسكا مملكتكه دوتك ايجون يازدم ايتك اوزره عسكرك كوندوردىك . نظر دىكى بر مسئله به دها جلب ايدىر : فرانسىز ملكلرلر نك قورتولمه باقى پورتكىز بايغىنه كيت . برادريك حرمى اوراده در . انكاردهده بويوك برتفوذى اولدينى ايجون او واسطه ايله سىنك ايله قومك آراسنده كى مسافه قىصالمش واولارله مداوله افكاره بول آچيلمش اولور . ياكيز دقت ايتكه فرانسىز طن ايتكهده ياكى كىلشدر .

درگاه

اوانش كونده برنشر اولتور

برنجی سنه : برنجی جلد

نومرو : ۱۰

۵ ایلول ۳۳۷

روحانيات

متفكر لرمزك سيمى حاصل كشف ايميلير ؟

براده هيزك بيلديكنز لك دار وسطى ماهيتدى سيمى اصلا قصد ايتديكم كي مكان وزمانده هيج دكشمين وداثا عيقتي عافله ايدن مذكوره دي بر سيمى دنى تصور ايتيورم . لك صوك تدقيقات كوستشدره هر شي كي سيمده احوال وشرائطك تأثيراتله تحول ايتكدن خالى قالمدهدر . شوقدار واركه بو تحول سلك بارملر كي كديته خاص هيج بر شخصيت اولايان رنكيزلك وافصال وحركتلرند وحدث واسطقاردن اثر اولايان « تلون » ايله قاريتيديرنمايلدر . قسماً مادي حيايك غلبه سندن حاصل اولان وبالخاصه بو بوك شهرلره مديت مركزلرند بيلولا كورولن بو رنكيز متاون شاولر ايجلرندن كان بر قوته تابع وارايله رينه صاحب اولايوب يا باشقيلري ويا عيقل اجتماعي لى طرفندن اداره اولدورلر . بولره نام مناسيله « شخصيت لرسوروسى » ديه بيليرز . زيرا رنكيزلك كندلرله مخصوص هيج بر اولايو بو بوك نظم هيج بر اراده لى بويدر . بولره ايترسره كزه اداره مصلحتيلر ده ديه بيليرز كه يكانه غايه لى ، ناصيل اولورسه اولسون باشلامقد . بالخاصه مستبد بر مطلقيله اداره ايدانلر يعنى زمانده جاهل و مفكوره سزياشاين موناياش دورلرند حاكم لك بر اراده اولديندن منز دنيال زمره وحق خلقك رنكيزلكه انصاف ايتيى عاذا ضرورى اولور . هله بو دور دوايى واوزون بر حيايه مظهر اولورسه رنكيزلك هان مان اجتماعي برترتبه ايتويجى حالى اكتاب ايدر . مشروطيتندن اولنكي حازى بيلار بو چكى تكذيب ايدمزلر طن ايدرم ، ثابت عرف وعايدات وقويو بر كورنهك ايجنده ياشاين جيتلر دنى هر هانكي فردى سيمى « بدعت » عد ايتكاردن عموميتله بررنكه صاحب اولق ايتزلر . ايتكم بو سويده جيتلرلك تربيه وشخصيت غايه لى هر كسك بربرينه بكمه ميمى ، يكي هيج بر سيميه وتجده ميدان ورتله ميمى در . دهها عمومي بر كوروشله ديه بيليرز كه ساكت ورا كه بر حيات كيرن و مفكوره سز دورلر داتما سيميه ققرينه بشاهد اولشاردر . حال بو كه روما جمهوريتك ايلك عصر ليله اسلاميك مهورى ، هاناي ايمراطولنك تاسيس ، « انقياد » كي انتتال دوره لى ، فرانسز اختلال كيرى واليوم شاهدى اولدينز روسيه اخلاى داتما بو كسك وقوتلى سيميله كه ساعد دورلر اولشاردر .

بو شهادتله قياساً ديه بيليرز كه داخل بولدينز عصر ، بالخاصه و حزب عموميتك جهالتمول صار . ضيقيتندن سوكره همه حال يكي بردوم دوره سته ، لك عظيم بر انقلاب ابر كيج كبره جك وياقن زمانده

بو توفى مضطرب و بدعت ملتدره چليك قادار سرت وقطى سيميلر قايتاشمه باشلامه جقدر . بونك ايلك علامى روسيه ده و علم نرفده كورولديكي كي بورغوناق و سراسلك دورلر زاتى اولقدن سوكره بلنكه بوتون جهان دولاشه جقدر . هله استازول كي جهان سياستك عورى و بوتون عالم اسلاميك قلبكاهي اولان مقدس بر شهرك مقدراتيله اوناندينى بوزمانلر ادين اولالم كه بيلكجه اخلايى شجيره لرنيشدره جك بو قوتلى شخصيتلرلك آرقه سندن يكدل و يكرزيان بيلونلرجه انساظر دريله جكلردن . بو اوله بر عشرين اولاجك مادي خياللك مينيت وقوت سياسته كوره نرك آقى به صاحب اولدقاردن ادين بولنانلر مفكوره لك حيات اوزرنده كي هيمرالمقول اعجازنى برداه كوره جكلردر .

*

مشروطيتدن سيمى بر انقلاب ايله باشلاقدن سوكره احوال والما آتكم تأثيرله جوق بكمه دن ملي بر انقلاب اولنه بوز طوندى . بوقارنده سويله ديكيز قاعده عمومى يي پورايده تطبيق ايدرسه ك وفاقلرله برابر قوتلى سيميه وشخصيتلرلك ظهور ايتيمسى ممكن اولازدى . تفريق و تميزلرلى تاريخه عائد اولان بو شخصيتلرلى كوستمك بكا دوشمز ؛ بالكلزاون اوچ سنده نيرى قوتلى اولدقارنى خلق وجميت اوزرنده كي احسى ، فكرى ، ارادى تأثيرلرله بالعمل اشبات ايتيى سيميله شاهد اولدينز آرق قابل انكار دكلدر . حق مفكوره سز ، هيج اولمازسه اسفري بر صورتده تطمين ايدلديكه مؤثر و قوى شخصيتلرلك كيتيكجه چوغاله ميمى بو زمانك ضرورت حيايتيمسى جهلستنددر . شو حالده سيميله ليرلك چوغالدينى و چوغالقه مجبور اولدينى بر دور ايجنده ياشايديمزى دوشونمرك بو سيميله لك ماهيت اصليه و خصوصيت عليه لرى شرح الهللك لازم كازمى ؟ فى الواقع مسئله لك نام مناسيله بر ايكي مقاله ميغاليمه جنى فدر ايتكله برابر كندى حسابه بو خصوصيه ك مطالبه و قناعتمى هما ممكن عرض ايتك لزومى حس ايدبورم .

اسكى سكوت و كوره لك دورلرنيك عطائنه آيتيش اولانار نه قادار حد و حيرت كوسترورلر كوسترسيدنر مفكوره و حريتك ذوقى دوشمن اولان بو كونكى حقيقى متفكر و مرشدلرمن سيميله رنك ايجاب ايتديكي مؤثر و فعال بر حيايدن واز كيه مزلر . بناء عليه وظيفه سز « آمان ايتيم » احتراض بزي عوايتدى . بو آداملردن نه وقت قورتولاچمز ؟ كي واهى و مناسيز شكيتلرله بولتق دكل بلنكه هر حريت و هربلنك اقتضاسى اولان بوقبيل ميمى سيميله لك لك درين هويتلرني تشخيص ايدمرك كرك اولره و كرك كنديمز قارىي بر شعوره صاحب اولقدن

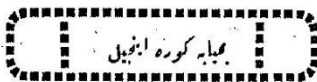
*

بكا قالميرسه بوتون بر جيت و دولاييله بوتون تاريخ و بشريته مؤثر اولان و بو بوك شخصيتلر

و حق اورتو متفكر و متورلر سيميه سلك بالكلز حس و اراده كي قوه عركلرني آرادق ويا بونلر ميلموم اولان سيميه تصديقلرندن برينه ادخال ايدمرك كوستمك بزمه سيميله رنك بنيه و افموله لرى حقدده اسلاميات و برمش اولاز . قوتلى شخصيتلر ايتير فعال ، ايتير حساس ، ايتير متفكر و دورن صنفه داخل اولونلر ميميك افعال و حركتلرند ناظم اولاسي اقتضا ايدن برر منظومه روحيمسى اولاجقدر كه ايتيه نيم آراديمز درين و عيرم سيميه بو منظومه لردر . چونكه ايركن و متكامل سيميله رنك بنيه و افموله لرى آتيجى بو منظومه روحيله رده كوروله بيلير .

سيميه ، حاكم بر جس ويا بر عايت ايسه بونك اطرافنده تشكلى ايتيش ايتكدار بر بنيه روحيه واردر كه بر بوك « شخصيت » ديورز . تميز ديكرله سيميه ، روحك ولادى بر قوه تشكلى ايسه شخصيت ، بو ياراييى ويا ييجي بونك بوتون كاشات قارشينده اولدينى تأثيرلرلك عكس اليمندن وجوده كيش تام بر عضويت روحيه در . سيميله رنك بوتون تجليات و تحولات آتيجى بو عضويت روحيه لك ماهيتله قابل ايضاحدر . حساس و متفكر انسانك ايجنده بوزديكى جامدن آلدني تأثيرلره مقابل تدافى و تحفظى بر طام عكس تأثيرلرلى واردر كه حركتلرلك ، عيرم و صميمى ناظم لرى بو عكس المللردنر . كاشاتك ايتك و امتياز ايتيى نه صورتله حس و ادراك ايديبورسنى بو هويت باطنيه مرده اوله تشكلى ايدبور . الحاصل شخصيتلرلك روحى كوكارى كاشاتله آرازده كي مناسيتلرنددر . بواعتبارله هيزلك اعماق و رجنده بر فلسفه رشمى موجوددر . بالكلز بورشم هر فرد سايه دار جسم بر آقاچ حاله كليه جك قدر قوتلى دكلدر . بوسيدن هر كسك بر فلسفه سيمى اولدينى حاله هيز زيايوسف دكلز . كاشاتك هيت عموميتنه قارشى مكتب بر علم و وجود اولاديفته نظراً بوكل معظم قارشينده حس ايدن و دوشونن روحلرلك كندى آرزو و اعتقادلرله رام اولقدن باشقه چاره لرى اولاديني آشكارلدر . بونك ايجون هيج بر فيلسوف كاه مشدر كه كاشاتله آرازنده كي مناسيتده كندى سيميه سنى حاكم قيلمه سيمى .

معلومدر كه على الماده بر فردك زويت باطنيه سيمى ايله فيلسوف زويت باطنيه سيمى آره سنده ايكي جهندن فرق واردر : فيلسوفلرلك رؤيتلرند شمول و عمومى بر فهم و ادراك ايله بوادراك برمنظومه حاله قلب ايدمرك تركيبي بر قدرت ابداعكارى اولدينى حاله على الماده فردلرده نه بؤدرجه واضح بر شعور ، نه دم بوشعور دن مكل برسيتيم بايهيله جك بر قدرت تركيب واردر . فقط نه باس وارا آرازنده كي فرق برينك بالعمل واضحاً موجوديت ايسه ديكرينك بالقوه ميمياً موجوديتدر . بناء عليه نام مناسيله فيلسوف اولاسه قده بر فلسفه ايله ياشايديمز مخفقدنر . بو حقيقت بالخاصه منور و متفكر طبقه لك بوتون هر كملرند موجود و حق محسوسدر . كوكارى تأثيري چاغزده اولان سيميله رنك وقوعات و الحالت تأثيرله تحول ايتديكني ادعا ايتك حصارده كي حيايتيكي سيميله مكدنر .

سوزك مجسمی

* ابتداده سوز واری، و سوزوله برابری و سوز رب ایدی . او ، ابتداده ربه برابری . هرشی اونکه اولدی ، واولان شیلرک هیچ بری اونسر اولادی . حیات اونده ایدی، و حیات انسانرک نوری ایدی . نور قراکافلرده پارلار و قراکافلر اولی آلاادی .

* ربك كوندردی بر آدم واری : آدی بی ایدی . او شاهدلرک کادی ، نوره . شهادته کادی ، ناکه هرکس اونک سوزوله اینلسون دیه . او ، نور دکادی ، فقط نوره شهادت ایچین کوروندی . بو نور حقیقی نور ایدی ، که دنیا به کلوب انسانلری تور بر ایدر . او دنیا به ایدی و دنیا اونکه یاپیلدی و دنیا اولی هیچ طایعادی ، او حصارینه کادی و خصملری اولی اصلا قبول ایدی . فقط ، بوتون اولی قبول ایدنه نله ، اونک ایدنه اینانله ، او ، ربك اولادری اولی قدرتی بریدی ، اولرکه نه قاندر ، نه ائدن نه ائک آرزوسندن نهده انسانک آرزوسندن دوغدیلر ، آتچی بردن دوغدیلر .

* و سوز تجسم ایدی و رحمت و حقیقته دولو ، بزم آرامنده قالدی . و بر اونک علویتی نماشا ایندک . بو علویت پدرک یکانه اوغل نه خاص علویتک آشیدی . - بی اوکا شاهد اولدی و ندا ایدی : ب سوله دیکم ایسته بودر . بندن سوکره کان بکا تقدم ایدی ، زبرا ، او ، بندن اول موجوددی . - و بز نه آلدقسه اونک اکیلندن ، رخته رحمت آلدق . زبرا ، قانونی موسی کتیردی ، رحمت و حقیقت عیسی ایلر برابری کادی ، ربی کیمه لمی کورمدی ؟ پدرک قوجاغنده کی یکانه اوغل درکه اولی هرکه بیلد بریدی .

* ایسته بیانک شهادتی ، وقتا که یهودیلر ، بیایه - سن کیسک ؟ - دیه سوروق ایچین قلدندن مرخصلر کوندردیلر . بی اقرار ایدی ، اصلا انکار ایدی ، بی عیسی اولدینی اقرار ایدی . واولر اوکا سورودیلر : - اوله ایسه ، نه سک ؟ کیسک ؟ الیاس کیسک ؟ - و او ددی : اصلا وکلر . - بیغمبر کیسک ؟ - و او جواب و بریدی : خابر . بونک اوستنه ، واولر اوکا ددیلر : کیسک ؟ بزه سوله . ناکه بز کوندنه نله بر جواب و برلم . کندیکه عابد فکرک نهدر ؟ بن ، ددی ؟ جولده باغرانک سسی .

«اوندنک یولی دوزله تکیز»

ادریس پیغمبر بوله ددی ، مرخصلر بر طاقم فارشیلردی . شویله بر سوال دها سورودیلر : اوخالده نهدن وافتیز ایدیورسک ؟ مادامکه نه عیسی سک ، نه الیاس سک ، نهده پیغمبر سک ؟ بی اوتلر جواب و بریدی : بن ، یالکیز صو ایلر وافتیز ایدیورم ؟

قیمنی هلدک مثبت مساعیسه خادم برآلت اولقدر . بوتسدر روح ایلر بدن آراسنده عینیت و یامادلات نامه تک موجودتی ایبات ایدلش برادنا و اولقدن هوزچوق اوزاقدن ایسته روح ایلر بدن آراسنده علمی اولارقی زمان مناسبتدن باشقه برمناسبت یکنه ، مدیکی ایچوندکه روح ایلر بدنک تأثیرات متقابله سی حقدنه بالضروره شد ایکی وجدان فلسفی حاصل اولقدن . بوتلردن برینه کوره « بدن » یعنی « ماده » روحه خاکدر و کاشانده ماده دن باشقه هیچ برقوت ، هیچ بر موجود یوقدر . هرشیک مقیاس و مناسبتی ماده اولدینی ایچون روح هبولای قشوی بریاباشی و حق شایان استخفاف و استیلا برقوت اولقدن . حال بوکه روحیلر ماده تک تأثیراتی انکار ایتمکله برابر ، مفکوره لرله بوتون کاشانی در آغوش ایلرک ماده دن برقوت برمعاملاتی عداوتکده مصدرلر . بری آتچی کوزله کوردیکی ، ایلر طوطی شیه اینانیرسه دیکری حسیله فاورادینی ، مفکوره سیله باغلانندی شیارده اینانیر . ماده جیلرک مفهومیله نظر اهرشی کیت در ، دنیا ، ماده و جدتده طویلانمدر . کاشات ، برکه یاپیلش واولش بینش برشی اولدینی ایچون اساسی استقرار و عطاقدن . ماده ، غیر قابل احما و ایدندر . زمان دائما عینله تکرار ایدینی ایچون تاریخده بر تکروردن عبارتدر . هرشیک حصول ضروری و قطعی برمعاینه . نایمدر . الحاله هده موجود اولان باشقه هیچ برشی یوقدر . بوتون عالم ثابت و مستقر بر نامتناهی ، تعبیر دیکرله مکاندن باشقه برشی دکادر . روح وانا یوق یالکیز ماده و ایدر .

روحیلرک کوروشلرینه نظراً ، موجودات یالکیز عینتی دکل غیریتلری ده محمودر . حیاتک اساسی کیت دکل کیفیتدر . عالم بر وحدت دکل برکتردر . جهانده حاکم اولان لایزاللرک و عطاات اولابوب تحول و حرکتدر . کاشات واولش بینش برشی دکل دائما اولی اوزره بولان برکون دائمدر . عالم بر عالم وجوب دکل بر عالم امکاندر . معینت یالکیز خام ماده عانده جاری اولوب حیات ، روح و جمعیت شایاننده حریت و ایدر . وجود یالکیز الحاله هده موجودلرله منحصر اولابوب بالقوه موجودیتلری و ایدر . جهانک اساسی استقرار دکل دنیا بیکیتمدر . تعبیر دیکرله اساس عالم عطاات اولابوب فعال برقوتدر . ماده دن باشقه برده بوکا حاکم بره انا » و ایدر .

شیدتی و معلوماندن سوکره سیجیله لرک یکانه برلشه جک اولوروسقی الک عمومی برکوروشله و ایکی ضد منظومه روحیه تک یکدیگرله جاربشده شهادت اولاجیز . آرقی سیجیسه سی آتلامق ایسته دیککیز معین بر شخصیتک نه اولدینی و احوال و الحاقات تأثیرله نه اولایله جکی ایچنه کیرمش کی کشف اتمک ممکن اولاییلر طن ایدیورم .

دارالفنون و حیات علمی

مصطفی شکیم

فقط بو ضروری و حیاتی تحوللرله رنکیزلرده کی قصدی و تصویری اراده سزلکی و متولنلرده کی هر جانی مشربلکی تقریبی ایدلر . بوتلرده نه حاکم برحس و اراده ، نهده معین بر شخصیت و ایدر . حال بوکه سیجیله کیمسه لده حسیاتک رنکیزی ده کیمسه لده ماهیتنه اصلا خلل کاز . مکررک جنت ویا خسته لکی کی برآفته و مروض قاله ، فضله اولارقی سیجیله لده تعین ایش حاکم برحس ویا فعالیتک ایدرسته کیمش اولر بر شخصیت و ایدر که بوک عمومی بر تعینله یا « ماده سی » ویا « روحی » در . سیجیه برغوسک الهامکار و جابل بر تعبیرله « حله حیات » در برسه ک بوجه تک تصرف ایدینی بیه روحیه ماده سی ویا روحی اولان شخصیت در . بوراده کی « روحی » تعبیردن برقوتک ناقص و ابتدائی اولان روحیلرکی قصد ایدیکیز اصلا آتلاشیله ماسیق . مسئله یی بوکونکی شخصیت روحیه لرمه نقل اتمک سورتیه بر تعین یابن لازم کایرسه بنور و مفکوره لرکی « مفکوره جیلر » و « مفکوره سزلر » دیه ایکی به آتیر بیلر . یالکیز محترم بر رسمه بنور و دینی مفکوره دن باشقه بر مفکوره طایفادلرینه نظراً بوز صمدی ، مفکوره سزلر دکل ایوم سوزک قرارینی . و برمه بین مترددلر صفتنه ادخال ایدیه لیر . ایسته بو استنادن سوکره رنکیزلرله متولنلر مرقن ماعداسک منظومه روحیه لری ایوم بر برلرک تماماً ضدی بر ماهیتده درکه بکا قایرسه بو حال هیچده استغراب ایدیه جک برشی دکادر . چونکه انسانلر اولدینری ویاکی بو بوک صنفه آتیرلشیر و یکدیگرله دائما جاربشیلردر . بزم وظیفه من بونلرک هویت شخصیله میار اولان احوال و الحاقات قارشینده تامل حرکت ایدیه لیر . جکیزی آتلامق و بو سایه ده هرایی طرفه قارشیی شعور سز قانمدر . چونکه بو یاپامادنی سیجیه تک ظاهری تحوللرته مروض قالدینر زمان شخصیتلرک دخی دیکشیدیکنه حکم ایدیه لرک سیجیه لرکله هویت حقیقیله بری یاکایش تفسیرلره اوغرابور و نتیجه ده آلمانان و آلمانان دها بیلرله بو بوکمز می تحریف ایدیور و محیطلرک اعتقاد و هویت اولری زهریلوردر . حال بوکه مفکوره جیلرده کی روحانیت ایلر مفکوره سز لرده کی ماد جیلرک بیه روحیه لری غلیل و بوتلرده کی اوصاف عمومی تعین ایدیلجه سیجیه و شخصیتک قایکانه کیرلش اولورک آرقی بوراده نه یاکایش کورمک ، نهده یاکایش آتلامق و ایدر . بونی یابادن ، هانکی صنفه داخل اولورسه اولسون ، سیجیه لیر مرکز ایچنده باشانق و بوتون حرکتلرک عمومی سبیلرکی بولارقی مستقیله کی محتمل شرائط دائره سینده نه صورتله حرکت ایدیه جکیزی کشف اتمک ممکن دکادر .

ید . ایشو شخصیتلرک تفصیلاتنه کیرمزدن اول عظولرک حصولی اولان مزاجک تحوللرله شخصیتک تحولانی آراسنده بر عینیت تصور اتمک دها بندن قورتونقی لازم کلیر . چونکه عضویه حالات روحیه آراسنده معینت اولارقی آتچی بر زمان مناسبتی و ایدر . « ده قارت » دینری معلوم اولان موازات نظریه سینک حقیقی

درگاه

اون بش کونده بر نشر اولود

برنجی سه: ایکنجه جلد

نومرو: ۱۵

۲۰ نشرین ثانی ۳۳۷

اولیا چایی سیاحتنامہ رائر ...

کالیسی دوتور وقت پک
دوکانہ پوسٹہ سہ کوزل اولیائی
قدوم قارلارک مرانی چنپ
ایدن مقاله لریه تریه ایستدیلر
یکری سته اولکی استایول
مطبوعاتک اکی عروزی ایکن
تامله طبابت مملکتنه وقف
حیات ایدن بو معروزی تورک
عالی هنوز طریه طلبه سندن
اولیائی سته زده شدی افریزده
کوزل مرافله او قودینیز اولیا
چایی سیاحتنامہ سیانی اسکدار
کتبخانه سنده الیازمہ سی اولیا
اصل جلدن استنساخ ایشدی
مقدمه سیاحتنامہ ک اوزمان نادل
استنساخ ایملدیگی وطبعنه
سلسور ایپادیشنه ، بالآخرده
اعلانه دایر اولان خاطری
نقل ایلیور .
[هیئت تحریریه]

حرف و معرمان تاریخک ابدینده برسیاسی اولان
اولیا چایی آره صره خیالاً اوزون عمرینک اوزون
و کشت و گذار لری آره سندن بر یوزنک اوج
بئوک قلمه سته بیایان عثمانی ممالکتری ایله غرب
و شرقک اکی مهم مالکینده قلمه دن قلمه ، شهردن
شهره ، سفردن سفره ، آقیندن آقینه قوشار
کوردورم ...

دردنجی سلطان مرادک معظم سرانیده پک نادر
اشتمیلر معصب اولان پارلاق چوق پوکسک برتریه
کوردکن سوکره ، عثمانی سیاست و عسکرک تاریخده
تاریقلر کوستمش اولان اکی بئوک سیلارک ، مالک
احمد باشلارک ، مان بوتون کورپورولورک و او بئوک
دورده کوشده بولانده باشامش دیکر یوزلرجه غیور
و جتنکار عثمانی سردار و قوماندانلرینک توجه و محبتلرینه
مظفر اولارک اکثراً بئوک برانتمام و رفاه ، آره
صره دایانماز برسیقیتی و اوزونتی ایلده هر طرفی
کوزل دولاشان بو مشهور سیاحک ملی تاریخده
پیان و یلایکی سون و بولک خارجنده ک شیلر اکی
آز علاقه دار اولان برشوردور .

شیرل نیمه قهرمه اولورکن لوزان
بش برکوزلری آهوه زبون ایتری قلاک

دیلن « یوز سلطان سلیم » احترام طاعانه سی
خارجنده ک روحنک ضعیفی نه کوزل ونه صمیمی افاده
ایلیور !

بخی دیکلمه که علاقه لری پک مسعود اولایان
مسبور جیلر اکی قیمتیز بر وقلانده بو سطرلری
اوقویه ق بر آزدوشونک آرزو ایلدر سته بوراده افاده
ایده مدیکم پک چوق فکر لره کندی ناملر یله انتفال
ایده جکاردر ایلدندم .

۱۷ تشرین اول ۱۳۳۷

دارالفنون روحیات معلی

مصطفی شکیب

و بزمه عمارات و مناسباتی اولان جسور مملکت تاریخینده
قارانی قلمش نه قدر قطع لری تنور ایستدی رمدینیزک
اوت ، اوزمانه کوره باشلی باشنه مهم بر کل تفکیک
ایدن « مدینیز » ک و ترقیات اجتماعیه سزک اکی انچه
والک پارلاق ایز و اثرلری نه قدر چوق صمیمی و رنگلی بر
لسان ایله حکانه و تثبیت ایلدیکی ، چونی یازیق که ،
دها آیه آکلاشیلامدی ...

اولیا چایی ک کوزل کوردیکی برلر و یکیردیکی
واقعہ لر حقیقده ک مشهورات و افاداتی اولرینده و عجره .
لرینده معین و معلوم منظره استناداً « تسوید صحائف »
ایدن مورخلرک وقایع نامه لرینده ک تفصیلاته قیاس
ایلملی یز ... محله اثرینک استغاده ل صحیفه لری آره
سندہ تحصیل حیاتک آتی قیمتی سته سی یکیردیکم
بو بئوک تورکک نه صورت نفات و تربیه سنده ک اعنا
و همت ، نه ده تالیف آثار خصوصنده ابداع ایلمیکی
یکی و ولود طرز و اصول سیاحت و تاریخ و مؤلفلرک
هیچ برنده کوردولمیه بکته قانم ...

زمانیک اکی معاز علم آداملرین « تکمیل نسخہ »
اغتیش ، ادبیاتدن ، ادوارو و سقیقندن ، بزم بر چوق
شن و دهرین چهره لر اهدا ایدن تصوفدن پک انچه
و طریقت بر طریقت آتش و کورکینده دانما مانی و اولیای
نعتی اوغورنده ک درین تأثرلر ایله چارنقه حاضر
نزه و پاکیزه بر یوزک طاشیش اولان یوبوک آدمی
بن ، یوندن نام یکری بش سته اول ، اسکدارک آناتولییه
دوغرو اوزانان شہا بر بولانده قرحه احمد ک سیاه
سربلری ایله مرمره ک کوبوکلی دالغلری آره سته
سقیقندن ش خراب و آسوده برنکیه ک لحدلری قارشینده
رطوبتی برکتبخانه اوداسنده طابیدم . اوزمانه قدر
نیمه ، اولیا چایی و آثاری حقیقده شون بیلدکرم
باز بده ک آسی طاش باصهارک طبع ایستکاری
یوز یوز لالی صیقلاتی خرافاتنامه به سنده ایدی ،
او بریقان صیقله لری کیم بایر هانکی ظالم یوندن بلکه
یتش سسکان سته اول اولیایک ایلک جلدینده
چوق کره کره اوزماننده جاری افکاره یم دوکک
قیلیندن اولقی اوزره ذکر ایلمیکی یزانس و طبری
منقولات و خرافاتندن خلاصه سورتیله انتباس اغتش
و آدیت « منتخبان اولیا چایی » دیش ایدی ...
حتی ، هر جلدی بش یوز صیقله ک برسطوبه عجله
تفکیک ایده بین اون جلدلک اولیا چایی سیاحتنامه
سنگ اقدام صاحبی احمد جودت پک طرفدن طبعنه
لدیت ایلمیکی صرمدہ بر چوق صلاحیتدار قلملارک
یوبوک اثر حقیقده ک توصیه و ستاییشنه رغماً او
خرافاتنامه ک خاطرہ تحسوسی (اقدام) ک جسور
و پرور تشبیتی کرکی کبی تہذیب اغتش ایدی ...

یوندن یکری سته اول اولیا چایی سیاحتنامه
سنگ (اقدام) مطبعه سی ایچون طرفدن استنساخ
ایلدش اولسی یونون تصادق دکادر . خواجہ
وپک محترم مشیرم دارالفنون مدرسلرین کالیسی
نجیب عاصم پک جودت پک (اقدام) بنایلرینک
و (موضوعات الموم) ک طبع و نشرین متحصل

موقبتی و توجه عمومی ادا اکی ولی تاریخک
اساسلری تشکیل ایده جک آثار و وثائق جمع و طبع
ایسترمیلک ایچون اولیا چایی سیاحتنامہ سی حقیقده
(اقدام) ده مهم بر یوزلر ایدیا مقاله سی نشر اغتش
ایدی . احمد محدث افندی مرحوم ده ایشه قاریشیدی ،
نجیب عاصم پک عینی موضوعه دایر قارشیاقلی بر قاج
مقاله یازدی ، یومعالر اولیا چایی سیاحتنامہ سی حقیقده
خلفک مراق و توجهی جلب ایستی و او توجہ ک سوبله
(اقدام) مطبعه سی یوان جلدی جسته جسته و جلد
باشنه برر میردیه آتونه قیدلک سورتیله مطبعه قرار
ویردی .

اوزمان اولیا چایی سیاحتنامہ سنگ یالکیز بر
نسخه سی معلوم ایدی ، اوده اسکدارده سلیم بده
خراب برنکیه ک باجمه سنده ملکیه ناظر اسبقی بر تو
باشا مرحوم ک کندی نانه اضافله انتا و ملتله اهدا
ایلمیکی کوجوک کتبخانه ایدی . (اقدام) ایچون
اترک اورادن استنساخی جفرانی مرافلسی برضا ط
درعه ده اغتش ایدی . هر نه سیدین ایسه ، اوغابطک
یو استنساخی باشه چقرمه سی جی آکلاشیش ... نجیب
عاصم پک ہم طلبه سندن اولدینم لیل مکرر مکتبندن
ماذون بولمچم هفتہ باشلرینده کتبخانه کیدرک
اولیا چایی استنساخ ایستکیمی تکلیف ایستی ،
همشهرملرین و دارالعلمین طلبه سندن کالیسی عیداه
ناسیه افندی [۱] ایله برلکده یوشکل ایشتی درعه ده
ایستک [۱۳۱۲] سته سندن اعتباراً هر سته بر جلدی
استنساخ و تسلیم اکی اوزره آتی جلدی آتی سنده
یازوب بیدشیزدک .

*

طبعه عسکر به اعدادی سنده ک تحصیلک اوچنچی
سسته سندن اعتباراً طبابت تحصیلک صوک سسته سندن
آتی سته مفاداً بتون جمعلری اسکدارک صوک
اولری ایله بیلقی مضارلری آره سنده ک توزلور خراب
برکتبخانه ک رطوبتلری ایلچنده یکیردم ... (اقدام)
مطبعه سنگ بو زحمته مقابل و بر دیکی اجرت آغره
آلتیه جی و هیچ بر احتیاجه تقابل ایده یه جک قدر
ناجیز ایدی ، ۵۰۰ بئوک صیقله طموتان هر جلد
ایچون یازی دفترلری تسلیم ایلمکیه جسته جسته
تسویه ایلمک اوزره یالکیز آتی لرا و بر یوزلر ایدی ...
هیچ شبهه یوق که بو اجرت بتون بر سسته ک بتون
جمعلری ایله ایکی آتی تقابل کوزلری اسکداردن
سلیم به کیدوب کلک و بئوک براسنه حال ایله اون
ساعت قدر چترمقل و انچه بر یازینک سطرلری
آره سنده کوزنوری دوکک و جتن برمسلاک تحصیلک
هفته ده بر کون بوش برافندی استراحت و تنفس
زمانی قدا ایتک ایچون جاذبه ی بر سوق و شوق
وسایه سی اولامازدی ... بر طرفدن کیمسه سزاکله
یکیرلش کوج بر محصلک مادی احتیاجلری ، دیکر
طرفدن پوکسک عزم و همتنک پارلاق مائیشنه و بتون
اولدینم بئوک تورکک ، اولیا چایی ک اثرلری مطبوع
[۱] ارن کوی نمونه مکتبی مدیری خواجہ عیداه
نایج افندی .

درگاه

اون بش کونده بر نشر اولور علم و صنعت مجموعه ۹۰۴۰۰

برنجی سده: ایکهچی جلد

نومرو: ۲۲

۵ مارت ۳۳۸

روحيات

سياسي احترام

سياست احترامك بركانلري انقلاب و اخلاق دورلنده كورلور. اون دوت سنده ديري بو احترامك سرت هواي ايجنده باشورزده حالا بولايه چارله مذكوره چيلري، اقبالسترله وطنرورلر تفریق ایدن اوصاف وسجبلر آرمادق. بوكون وطنروردديكيزي يارين خاش وطن چيقاريلور؛ دون مذكوره چي ديديكيزه بوكون على الساده بر فرقي ديورز. عثرت حالده اوسايدق بربريزي ايجلي طيشلي بيلهك وسوق طيشيله تاسس اغش برتاند اجنای ايجنده ياشايه جقدق. بوكونكي چيترده ايه نسانه، فكر وحسرك اشراك، دهادوغوسى برمكوردق اتضا ايتيرمور. مذكورده چيترده الساق بر سورو تاناي وارد. حال بوكه قوتل بر سرق طيلجي ايله برابر قدرتي وماهر بر ذكا اولازسه سياسي احترامده بو قدر. بو احترامك، كرك فرد وركرك چيترلك تاريخده ايركن حصوله كاهه سي بوسيدندر. همشريك عثيله وطنروراك عثي آراسنده ك فرق بوق بو بوكر. برنجيسدن ايكنجه سيمه كچه بيلاك ايجون تفكر و تصور قدرتي لازمد. سياست، منفعت و غايه سني ادراك اغش وسوسه چيترده كورينور. سياسي محترمه صولده اتقي بوله چيترده مهور ايديبيلر. بونلك على العاده وطنداشتردن فرق مازسيلمز برعزم و مناسه استناد ایدن معين و واضح برتمده، ايجه بره ارنه، احوال و ايجايانه انطباع

شمر سويلهك، دعا ايك، سادوك، آغلامق ويا كواك نوعدن ووزك نا كوكنده كركلى خصوصى و طيلجي بر جوهر ك تجليليدر. بوق ذوق و هوسه كوره ايسه نيان طرزه صوفق عجا ناسل مكندر؟ عثي ديكشيدى شمر ديكشين؟ سوك تورك شاعرلى آرمسده فزلايدن برى عثي نصيده سته يكي برسن، يكي برحرف علاوه ايديبيلش بختيار كيمدر؟ كچين كون، مشهور ايتاليان شاعري «به تراكه» لك غرابي شمرلر اوقوردن سوك فرنك شاعرلرينك سوداوى ترانه لرى بكا او قدر باوه، او قدر عادى كادى كه، ايجمدن بركره دها كوزملاك و ايلاك كي شمر كده هيچ ديكشيديكنه، شمر كده طيلجي تجليات كي. ازلي ولايتنر قانونله تابع بولديقه بركره ده قناعت ايتدم، بوسرالى برشمه دركه آلدن آله كچيور و هر آلك طويتنه كوره ايديبيلن يا يك آشاغيدن، يا يك بو قاريدن و بربريور؛ آله ونيك رنكي هر اقايله كوره ديكشيدور؛ فقط بو داتما عثي شمله، عثي آتش در، چونكه داتما عثي عناصردن يانور.

يعقوب قمرى

ستعد بر ملكيه صاحب اوله ليدر. بوقه هر كس وطني سورد و هر كس بوتر و قدرتي بر شخصيت اولاركي ملكيته خدمت ايك ايسر. فقط بو آرزوي بسايه چك قواي ووجه و لادجه وطنرورلك كوز فلوجدر. بونك ايجون بو يوك شاعرلر سني ناصيل سويور و حرمت ايديبور سق قدرتي سياسي لرمزده لايق اولدئلى عثي كوسترملر. چونكه بونلر مفلوج اولق نه در بيلمه ين برحس و ذكا ايتايدرلر. ايجانه كوره قدرت و لايقت، صبر و شدت، جرأت و بصيرت كوستريك سياست عثرلرينك لك عمومى اوصاف اراديلر ليدر. هر شيك انواع و اجناسي اولدئلى كي سياست احترامكده «ره آليت» و «ايدله آليت» شكلاري وارد.

١: ره آليت احترام سياسي ايدله آسته ايسله ده چي قدر. بونلر ده جمعيت وطن عثمدن باشقه منسوب اولدئلى ماني حفاظت، خلاص ويا اصلاح ايتك ايتي موجودد. بوسيدن حرص افندلر، يعني ايش باشقه كچيك بو نوع سياست عثرلرينك لك آتشين واك و فوتمسوز آرزولرني سياسي مذكوره لري مدافعه ويا الزام ايتيرلر، دخی فكر تاشلرني تشكيل ايدر. بونلر روحلرني زمان و وطنرورلككاريله اقبالرستللكارني بكنديكرينك لازم غير مفارقي كي كورورلر. اودرجه كه كندى اقباللرني تعقيب و تقويه ايتدكلى نديقه منفعت عموميه خدمت ايتدكلى نه فانددرلر. بو احترام، اتحاد و ترقى، ملاشاقبون، آندكي نه تريا چيترلنده اولدئلى كي سياسي چيترلكده حات روحلرلى اولاييلر. بونلر ده خصم لره قارشى بررحانه بركين و عداوت، آرزولنده سقي براخت، نفس لره قارشى صوت، فقط شانز برغر و روتخوت وارد. اصلا ديكشه ين بر فكر ثابته، يقيندار بر غرم و ثبات، فرط قدرت اكار و اوصاف روحيله ليدر.

٢: سياسي عثرلرك ايدله آليت اولانلرني ره آليت لردن آيران علاقت فارقه روحلرني آجق و جيبلاق كوسترملرني و تفكر لره «سريك» بولميسيد. بوقه مذكوره لره كوزى باغلي صيوط قالى و هر درلو مجوله مساوت ايك خصم سنده بربرلردن عاا فرقتددرلر. ياكين اولكيلر نه فادو كيرنى، قابلي ايسه بونلر او قادار آجيددر. اونلر مذكوره ايله حرص چي نه فادو توأم عدايدلر لره بونلر ايكنجه چته او قادار لايقددرلر. ايش باشقه بونلر سوسه دكاري ايجون اقبال برستللكاري و غرورلر يوقدر. ويا وديسه لر ايله ده منخاقي دكلدرلر. هر درلو خودكام غايه لردن مزه اولان بو مذكوره چي عثري سياسي لره بر قدرت متالدين اهم اولدئلى قناعت وارد. بنا عليه بونون خيالنرني بو قدرت منله تسليم و قربان ايتكدن بو يوك بر ذوق آيلرلر. اكر يازاهدلى كى باشقه، مذكورده لرينك ظفري اوغرنده هر درلو فداكاراني اختيار ايتكه آمادددرلر. ايشته احترام سياسي بو درجه ياكادكدن صوكرا آرق غير قابل بر مقاومت بر جديه اولفاده

قالايلق واجب الاطاعه بر امر اخلاق و ديني حاله كابر. عثنده بيمه حال بيجي غالب كون بيلد روحلر منحصر حسي و مفكوروي اولان بو يوكك احترام سياسي يي بر درلو آكلايه مازلر. هر شيك منفعت ماديه و خيالات حسيه ايله اولين بو فلوج و مسكين روحلر بو يوك سياست عاشق لري ده بيمه حال آمال خيسه ايله ثلوت ايتلر لسه احترام ايدملر. حال بوكه بونلر هر درلو حرص جامدن مزه مذكوروي بر احترام سياسي نك ايتايدرلر.

هر آتشين اغان كي بونلر ده سياسي عقيدله رنده فوق الماده عصيت وار. بو اعتبارله، مذكوره لره خدمت خصوصنده ايجاينده يك قالى بوركلي ده اولاييلرل و حتى هر درلو جبر و تشديق بر امر عدالت اولارق تطبيق اولفته موافقت ايدرلر. چونكه ايمان ايتكارى مذكوره سياسي يك بر حقيقت مطلق اولدئنه بونون موجوديتلر ايتايدرلر.

سياست احترامني عثي، خييسلك، علم و صنعت احتراملردن آيران خصوصيت بو احترامك انفرادى اويايوي اجنای اولاسيدر. ديك احتراملر منفردا ياشايه بيلدكاري حالده سياسي احترام بيمه حال همجايه بر جوق انسانلرله مشترك ياشايه بيلر؛ يعني ماهر بر بر باغدادلر، تاليمسز ادامه ايتيرلر بيلهك بر احترامدر. دوشونلر كي بو احترامك موضوع و غايه سيله بونون بر ملكت، ميل و نازجه انسانلر علاقه دادر. بنا عليه داخلي و خارجي پروباغدا ياشايه ايدجه، يعني بر ملكت اكثريت عظيمه سيله علاقه دار اولدئلى منافع حياتيه و اجتماعيه هر طرفه آكلايه ايدجه سياستك مطلق اولان قوت و مظاهر تايي ايدله سز. بونك ايجون الكاقل و دور ايدش سياسي لرا اولادخلدن و صوكرا خارجي كن اساسي مظهر لره بيلدئلى اصلا اعلال ايتلر.

سياسي احتراملرك بالمخصه اخلاق و انقلاب زمانلردن سفت كاشفه لردن برى ده شدت و سرعت حركتدر. حتى بو سرعت بلاقطع كيندكه او قادار آرتاركه محترص نهايت افراطك قرباني اولور. لك بو يوك سياست محترص انقلاب زمانلرله يتشير. همان بونون انقلاب تاريخاري ايلاك اختلافلر قيهه بر مدت طرفنده مذكوره لره قربان كيندكاري قيد ايدر. ذاتا انقلاب، حياتك باش دوندورجي بر سرعتي ديكدر. بونك ايجون اختلاف نلى آرزومان طرفنده لك جوق ياشايان واك جوق ديكش بر نسلدر. اخلااك باشلانجه ده لك سافلام طن ايديان و سسه لر، لك كوكلى كورونن اعتيادلر آرزومان طرفنده ارسوب كيدر. يكي غافل، يكي ذوقلر، يكي دوشونجه لر صبر العفول بر سرعتك بكديكري و يي ايتدكاري كي آرزومان طرفنده فوق الماده آلوف و جاذبه داولونه مستعد بولورلر.

*

غدا سني منحصر على ذوقدن آلان و انساني

شأنج

نورك حاكيمنده موسويلر

(۲)

محمود موسوی تاریخنگار، اوچچی بوبوك فلاكت اولق اوزره، قید ایندیکی مهم بر وقته وارد : موسويلرک سیانیان طردی ..

۱۴۹۲ سنه سی مارتک ۳۱ نجی کونی امدار ایدیلش بر امرنامه ایله قریل فریساند قاتولیک ایله فرایچه دونا ایزابلا بوتون موسويلرک اسپانیایی ترکی امپادیوردی . بوبله لنگه ایکی یوز یکه یاقین موسوی بجه سید یوننده حاکمکنده یایله یلر . بو میانه تورک خانانی سلطان بایزید ثانی دن برملجارجا واسترحام ایدیلر . تورک پادشاهی بوترک رچالری حسن قبول ایله تحت حاکمکنده بولان بوتون ولایتلرک والیلرینه برفرمان کوتوردی موسويلرک کوزل کوزل قبول ایدیلرک ترفیعی ، عکس تقدیرده اوافاجی برتسائی کوریلرک والیلرک اعدام ایله بجه یایله یلرک عیلاوه ایدی .

اسپانیاموسويلری ، بالخاصه ، قاتالونیا ، آراغون ، ناوار ، لون وحتی پورنکیز موسويلری دیگر موسويلره ، بالخاصه اشکنارلره ، قارشى کندیلری قانی نانی ایدیسورلر و دوعریدن دوعری به حضرت داود سلاله سندن اولدقلری ادعا ایدیسورلردی . وقی الحقیقه بر یوزینه داغیلامش بوتون موسويلرک اسپانیاده کی همدیلرینه خالص ائلم اصل کوزله باقمده جان جان منفقدیلر .

اسپانیول موسويلری تورکیایه برله شیر برله شیر متوعریلرک امنیت و اتحادی ویکى وطلمیلرک سلاستی دوشونکه و بوبکایرته فوبولدرلر بوتون برله شدکاری شهرلرده خلقت صنعتکار و تجارتی تشکیل ایدیلر . بالخاصه ماراگوسلرک باروت و دوکوم خصوصنده تورکاره چوق منعتلری دوقندی .

عینی زمانده دوقوراقده جان جان موسويلره منحصردی . هامون عالمی عصر لرجه سحرای دوقورلغی تحافظه ایدیلر . سالامانک مکتبتدن تشقه موسوی دوقورلر خریستیان و مسلمان دیگر مسکداشیلرندن داها زیاده اقباله دیدیلر . سرایده ، بادشاه زدننده وزیرلر و پاشالار یاننده مقبولیلر .

عینی زمانده ترچاناقده اولردده بدی . مختلف مکتبلرندن هجرت اولنله بوضاً نعمت برینه کچور و بوسایده آتکلرخی قازانیورلردی .

بواسپانیا موسويلرله اشکناز ، آسیا موسويلری بیننده چوق آیرایی واردی . بوتون برله شدکاری شهرلرده آیری جماعت حالده بولونورلردی . بوحال یالکیز اولنله دکل حتی کندی آزالرندده واردی .

(۲) = درگاه = نومو : ۲۱

استعمول اردوسلک شریلرینه

دونه قادار الک عتور تولومره کولدیگیز ؟
بوکون بوتون ملنک کولگنه کولدیگیز ؟
راحت راحت او بوبک سولک آشیانگیزده !

آرتیق ، نه کوزگیزده کوبه دونهک آلی ،
نه یاراگزی حاران انچه بر قادی آلی ؟
بلکه آرقه گیزده بوق بر آغلایانگیزده !

وارسین دولو بولوسون بیک الله کولکیز ؟
سز ، تا کرمیک فوکدیگی تولاردن بوبوکیز ؟
زمنم قدسی واره دامله فانتکیزده !

قانی عکسلی غیب ایدن سسلرک ،
اک مقور آیلره دیبه بیلرلر : « نه کبل ... »
أبدیت ، اک کوبوک بایدر یا نکیزده !

چونکه حریت ایچین سوندی نسلرکیز ،
یادکیزه یا باجمی بادیله لوده دکل ،
آنا وطنکیزده ... آنا وطنکیزده ...

آقره : ۱۹۳۱

کمال الدین طایفی

مطلق بر قداکارلره ، شهادته قوشدوران بوبوک
استراخاردن بریده « وطن بوبوک » در .

تاریخک شهادته باقیلرسه وطن فکری و وطن بوبوک
خوبی اوزون بر تکالی سیاسی واجتایدن سوکرا
ظهور ایده بیلور . مثلاً ایندی قیله لرله بونا قدیمک
کوبوک سینه لر ، قرون وسطا کاتالان قومونلری
بردوق تساندوارکزی تحفظ و انکشافه پاشاملرسه ده
وطن بوبوک سینه واصل اولامالرلر . چونکه
هتوز ملیت و اونک ساکن اولدی وطن مفهوملری
تام معنا بیه ادراک ایده شدی .

وطن بوبوک حالت روحیه سی احتراض سیاسی به
نسبتله چوق دها بسیط و نیز ملی برحله روحدر .
سیاست مختصرلرک کوروان حرص جاه و نفعت
شخصه علاقه سی وطن بوبوکده اولسادینی ایچون
سیاست مختصرلرک کجورلری واک سالم قالیانلری
آنجی وطن بوبوکلر ره آلیست سیاست شترلری
شخصلرک و یافه لرک حرص جاهله بوضاً مکتک
دوشانلرله ائتلاف و شترک مساعی ایده یلرک بر
مسخوشقه دوشه بیلرلر . حال بوبوک وطن بوبوکلر ، بولایقه
مختصرلرک بوبه سناکلیرته قارشى قهرمان کولکلی
بوکله لک میدان سیاست آتیلانلردر . بولرده حسن
ملی بیخسته لانه بی مقبولر قارشى قوتی برماقیت روحیه
واردی . بونک ایچون خالص وطن بوبوک مردلر
شخصی حرصلردن نزه ایده بیان ملی بر روحک
تایلدر .

۳۶ شیهل ۲۲۸ دارالفنون ادبیات مالمی

مصطفی شکیب

بر آراغونلی بر (قوردوا) ویا بر (لیزون)
جامعی خاوراسته کیمردی

اسپانیول ملنیلرلی اسپانیوله ، سلائیک ،
قدس شریف ، صدف ، ادرنه ، نیکولی ، پروسه ،
توقات ، آماسیه ، شام و مصرده برله شدلرلی .

استان بولده اولندنده موسويلر واردی ، اسپانیول
موسويلرک و رودی اوزرینه تخمیناً اونوز بیک
کفی اولشیلرکی که اوزمانه کوره آورو باده موسوی
اک چوق اولان شهر دیدکدی .

فرق دوت سیناغوخ ، یعنی بر برندن آیری
فرق دوت کوبوک جماعت واردی . و هریری دیگرینه
نظراً اصل مکتبلرک عادت و طیبانی ، سجه لرخی ،
عبادت و طرزحرکت لرخی تحافظه ایدلرلی .

استانیوله بر چوق جماعت واردی که بیکدیگرندن
اخلاق و طیبایچه بالکلیه آیریدی : قوردوا ، طوله ،
بازسلون ، ایزون جماعتلری کی .

بوتلر کندی آزالرندده خسته خانه لری ،
خیراتخانه لری ، مکتبلری موسسات دینه ایچون
شخصک سعه مالی سسته کوره اعانه طوبلرلرکی
بوکا محوم جماعت بلاستنا اشترک ایدلرلی .

موسويلر نیزانلر زماننده یکی جامع حوالیسنده
اوطور بیلرلرلی ، قاضی سلطان محمدک دعوته کاتلر
خانکوبه ، بایزید زماننده اسپانیان کتلرله بالاطه
برکشدیلر . و بوردن بوغاز ایچی کوبلرله دوعرو
یایله یلر .

استانیولن سوکرا سلائیک کایوردی . سلائیکه
محیطنک مساعده سزکنه رلماً ، غنای اوتوز آتی
موسوی جماعتی واردی . اوقادار چوق موسوی
واردی که حقی بر موسوی شیری دینه بیلرلی .
حتی بر بردی شاعری ، ساموئل فوسکدا ، (مادر
اسرائیل) دیبه توسم ایغشیدی . چونکه ، بنه
کندی اادمه سنج ، سلائیکه ، طای قدس شریفه
اولدینی کی موسويلر ایچون این برملجاً ایدی .

حتی سلائیک موسويلری ، بر اسپانیول خریته
ناظرلرک اوغل اولان (دون پوداسه اوره بان پانه) نک
که پدرومانده تروننک مهم بر سینی قورتارایله شدی .
سایاسنده عمومی زنکین برکتبانه به صاحب اولدی .
بوبله لنگه موسويلر تالود تدقیقانه فوبولدرلر . و چوق
مهم دارالعلم تشکیل ایدیلر . بودارالملمده یوسف
باسمی ، سالامون قادایه یرو ، ساموئل اودیله
ساموئل - ال - بخری ، یوسف بن نجیا ، سالامون
میترا ، سالامون هازان ، ابراهیم سیدال وکی
مشهور ، عالم خاخالر کوزه چار بیلرلر . فلسفه و علم
نجوم بودارالملمده اک بارلاق بردوره یاشادی .

*

۱۴۹۵ ده خاخالر باشی موشه قایسایلک وفاتی
اوزرینه بو موتی الیا بیزای (۱۴۵۵-۱۵۲۶)
اشغال ایدی . بیزانسلر دورندن قانه بر موسوی
عالمه سندن قیسن الیا میزای غایت متواضع ، عادل
و طرفگیر لکدن آزاده بر کیسه بدی . (پدول)

درگاه

اوان بش كونده بر نشر اولنور علم وصنعت مجموعه سی

ایکینجی سنه: دردنجی جلد

نومرو: ۳۸

۵ آشرین ثانی ۳۳۸

مُصَنِّعِجَه

اربع منصف (۱)

مُصَنِّعِجَه مَك مَوْخَوِی تَوَكُّلِكَ اِسْلَام جَاهِ مَسْنَه دَاخِل اُولَدَقْدَن صُكْرَه غَاذِلِر ، اُولِیَالِر وِعَاثَا نَامِلِرِی آئِنْدَه طَوِلَانَان اَوِج رَهْبِر صُنْفَك تَارِیخْدَه بِرِاقْدَقْلِرِی شَان وِشِر تَرَك سِیْلِرِی اَرَامِی اُولَه جَقْدَر . اِسْتَابُول وِرُوسَه یِی دَوْلَا شَان بِرِ سِیَاح ، نَظَرِیَه چَارَه یِی اَك بُو یُوك مَزَارَك غَاذِلِرَه ، دِهَا كُوجُوك لَرِیَنَك اُولِیَالِرَه وِسْكِرَه عِلْمَا یِه تَخْصِیص اِبْدَلَكاری كُورَه جِكْدَر . بُو مَزَارِدَه یَا تَارِك ، دِیَادَن اَلَرِی چَكَلِی سَتَل چَكْدِی كَالَه دِرِیَلِكِی هَر كُوتِی زَبَارَت اِبْدَلاری اُولَك لَرِیَنَه اَك بَارِز بِر دِلِیَلِر . بَدَالَت یَا شَا یَا یَا بُو اُولُولِر نَه یَا دِلِرَك حَالَا بُو درجه زنده وِوُزْدِر ؟ اَنَسَاك اُولَدِی كَالَه یَا شَا یِه یِلَك اِیچُون قَالَارَك رُوجَه چُوق دَوَامِی بِر حِجَات اَقْتِه یِلَسِی لَازِمْدَر . عِجَا بُو جَانِی اُولُولِر بَزَمِی نَصَل یَا دِلِر ؟ اِیشتَه بِر سَوَالَك جَوَابِ بُولَن یِلِی رِسَه تَلِی یِی بَرِایشِقِلَه بَرِآز دَاها اَبْدِلَا نَه جَقْدَر .

غَاذِلَا یَا كَالَه مَنَاسِی اَكَلَامِی اِیچُون مَنَاشِی اُولَان دُورَه قَادَر اِرْجَاع نَظَر اِتَك لَازِمْدَر . مَعْلُومْدَرَك اِسْلَامِیَت مَفْكُورَه یِی فُخْر كَالَه قَالِی یَا رِیَایِی سَوَرِیَه جَبِرِل طَرَفِدَن مَن طَرَفَا هَا مِوُشْتَدَر . بُو دَقِیْقَه دَن اِعتِیَارًا بُو تَوْن وَا رِیَایِی حَق وِ حَقِیْقَت اِیله مَشُوع كُورَن سِیْدَا اَلْأَنْبِیَا اَعْلَای حَقِی اِیچُون اُولَا عَرَفَا نَدَه وَجَد وَا سَتَرِاق سَاعَتَلِرِی كُیْرِمَك صَوَرِیَه نَفْسَه قَارَشِی جَادِلَه سَنِی اَتَام اِتَدَكْدَن صُكْرَه قُولَا جِهَاد مَلِرَه بَاشَلَامَش وِ قَطْع مَظَن اُولَانِی اِیچُون بُو جِهَاد مَلِرَه كُفَا یِت اَقْمَه مَشْدَر . یِی بِر حِیَاك مِیچُول اِحتِیَالِیَنِی كُوزِلِیَه كُیْدِر مَهْمَن مِشِر یِلِرِی عَظِیْم بَرَا كُشَرِیَه بُو بُو یُوك جِهَادِی تَرِیْف وَا سَتَحْقَار وِر مَدَتَدَه اِغْفَال وَا طَمَاح نَفْثِی اِتَدَكْدَن صُكْرَه بُولَدَن اَیِرَه مَاهِ جَقْلِرِی كُورُوجِه اُولُوم تَهْدِیْدَه دُوعُوب بُو یُوكِی سُوَكِی مَكْسِنْدَه یَا شَا عَامَه نَصْدِی اِیْتَدِلِر . جِهَل وِ فُسادَك بُو عَقُور صَوَلِی قَارَشِی سِنْدَه اَرْتَقِی سُوَزْدَن فِلَه چَكْدَن بَاشَقَه چَارَه قَالَا مَشْدِی . مِیچُولِلِرَه بِرِیَلِی یِی كُیْدَه بِر ذُوق وِ حَشْت بُولَانِر حَضْرَت مَحْمُود كُوسْتَر دِیَكِی وَحْدَت ، عَدَالَت وَا سَایِش شَاهَقَلِرِیَه بَا قُورَقِی بُولِرِیَنِی تَعِیْن اِیْدَه جَكَلِرِیَه نَفَقِی وِ شَقَاك كَر دَا بِلِرِیَه دُوشِدِلِر . اُولُر بُو هُوسِز وِ زَهْلِی كَر دَا بَدَه چُورُور . دَكَارِیَن خَبَر دَار دَكْدِلِر . بُولِه بِرِیچُطَدَه مَفْكُورَه یِی یَا لَكْن اَفْشِی بِر طَرِز دَه اَك كَالَه اِیله اَكْتَفَا چُوقِی نَظَرِی بِر حَرَكَت اُولُورْدِی .

[۱] یِی مَفْكُورَه وِیَكِی عِلْمَك شَعُورِی حَلَسِیله یِیك بِر فَلَاک وَا ضَطرَاب نِیچَه سِنْدَه دُوعَا یِی تَوَكُّلِیَنَك قُور تُولُوش طَرَفِیَنِی تَعِیْد اِیچُون دَا رَا فُتُون فِیثِیله بِر لَكْنَه بُرُوسَه یِی زَبَارَت دَه اَفْغ اُولَان دُعُوت اَوُوزِرِیَه ۶ تَعْرِیْن اُولُ زَبَار اِیْرَتِی كِیچَه یِی سُلْطَانِی مَكْتَبِنْدَه یَا یِلَان بِر مَصْحَاب دَر .

یِیغَبِر لَك اِیچُنْدَه حَقَا یِی اَشْیَا وُروِجِیَه اَك اَبِی وَا قَفْ اُولَانِی دُولَا یِی سِیْلَه فُخْر كَالَهات ، اِسْلَامِیَت مَفْكُورَه یِی فُخْر وِ حَرَكَت كُیْرِمَه دَن رَا حَت اِیْدَه مَزْدِی . بُو یُوك اِیچُون اِسْلَامِیَت مَفْكُورَه یِی فُخْر وِ حَرَكَت دُورِی جِهَل وِعَاثَه قَارَشِی بَا فُضَل « غَرَا » اِتَك اُولَشْدَر . نَمَكِی مَنَاشِی وِ خَالِیَا كَار بِر اَرْتَم اُولَقْدَن چُوق اَوُزَاق بُولَان حَضْرَت مَحْمُود كُوسْتَر اِیْتَدِیَكِی اِیْلَك مَصْحَاب لِرَهَب كُنْدِی یِی كِی صَارِیْدِی مَفْكُورَه لِرَه فَلَاک یَا شَا یِه یِی جَك كِی سَه لَرْدِی ؛ اِیشتَه بُو اِیْتَالِی فُضَالِیَت لِرُوه یِدَرَك اِسْلَامِیَت دَه اَك یُوك كَالَه یَا یِی غَاذِلِرَه وِر مَشْدَر . اِیْلَك غَاذِلِر مَفْكُورَه لِرِی مَظَن قِیْلَتَه اَك اُوكْجَه یَا دِلِرِی اِیچَامِی اِنْقِلَاب مَتَدَر بِر عَرَب مِلَیْلَه سَتَقْبِل وَا مِیْن بِر « دَا رَا سَلَام » وِ جُودَه كُیْرِمَك اُولَشْدَر . قَالِی وَجَان یِهَاسَنَه قَدَر كِیْدَه دَن مَفْكُورَه یِی كُنْدِی یِلَك كُنْدِی یِلَك مَظَن اُولَه جَقْتَه یَا نَافِی صَاغَفَه اِسْلَامِیَت هِیچ بِر وَفَت اِستَا مَشْدَر . مَفْكُورَه دِشَانِی اُولَان « دِیَال » خُورِیَلِی اِنَسَاك اَرْمَه نَدَه بِر دَقِیْقَه یِلَه اَكْیِیك اُولَا دِیْقَه بُو جَان اَوُزَارِی سَوُزِلَه وَا صِیْحَلَه یَا یِشْدِرِی هِیچ كِیچَه یِیك یِد قُورْدَن دَكْدَر .

اِسْلَامِیَت مَفْكُورَه یِی غَاذِلِرَه یِی شَطِیْلَه اَك اَزْدِی دِشَانِی قُورْدَن وَا مِیْن بِر دَا رَا اِسْلَام وِ جُودَه كُیْرِمَك دَكْدَن صُكْرَه وَجَد اَلَرِی قَتَح اِیْدَه جَك اُولِیَالِر یَا یِشْدِرِی مَك بَاشَلَامَشْدَر .

رُوحَك اَك اِیچَه قِیور یِلِرِیَه اَشْیَا اُولَان اَسْیَا اُولِیَالِر غَاذِلِرَك قَتَح اِیْتَدِیَكِی دِیَار اِسْلَامِی اَك هِیَا كُوشَه لِرِیَه وَا رُجَه یِه قَدَر تَحِیْر وِ حَرُوج دَا نَظَرِیَه یِی قَا دِلِر . بُولُرَك كُوسْتَر دَكْرِی مَادَدَن فَرَا شَت وُروِجَه بِر سَتَش یُوش یُوش دِیَار اِسْلَامَك هِی كُوشَه سِنْدَه بِرِز جَرَاغ فُضِیْلَت یَا دِی . اِیشتَه بُو فُضِیْلَت چَرَاغ لِرِی اَلَا ن اُولِیَا تَرِیَلِرِی نَابِلَه اُولُوم اَرْمَه سِنْدَه وِ جِهَل مَزَك اِیچُنْدَه یَا شِیوَزِلِر . بُولُرَك قَابِلِرَه بِرِیاقْدَقْلِرِی خَا طَر مَلِرَه نَه قَدَر دِرِیْن اُولَشْن اَك صِیْمِی وَاك كُوزِل تَحْنِیْل حَالَا جَنَاب حَقْدَن یِه بُولُرَك رِشَالِیله اِستَحْصَال اِبْدَلَك اِیستَه یَا یُور . دَا رَا اِسْلَامِی یَا یَان غَاذِلِر دَن صُكْرَه « دَا رُوجِدَان » ی یَا یَان بُو اُولِیَالِر خَدَمَتَلِرِی عِلُوقِی سَا یِه سِنْدَه اِیكُنْجِی دَرَجَه دَه زَبَارَت كَالَه تَرِیَلِرَه مَظَن اُولَشْدَر دَر .

اِسْلَامَك ، یُورْدِی وَجِدَانِی قُور وَا دَقْدَن صُكْرَه بُو تَوْن اَمْت اَرْمَه نَدَه وَحْدَت اِعتِقَادِی تَأْمِیْن اِیْدَه جَك بِرِز مَرَه مَفْكُورَه یِی اِحتِیَاج وَا رْدِی . اِیشتَه بُو اِحتِیَاجِی دَه « عِلْمَا » تَأْمِیْن اِیْتَدِی . اُولِیَا یَاك ، عَقْل مَنَظْمَتَدَن زَیَادَه حَسِیَات مَنَظْمَتَه اِستِیْقَادِیَن رُوحِی تَرِیَلِرِی عَتَا فِی حِیْط وِ زَمَان لِرَدَم ، عَتَا فِی جَرِیَا نَزَه تَا یِیغ اُولَان ضُرُورَت دَه بُو اِنْدِیَن اِیچُون بُولُرَك اَرْمَه سِنْدَه نَظَرِیَن اِیْدَه جَك مَشْتَرَك وِ عُمُومِی بِر شِیْرَا زَه اِعتِقَاد وِ تَفَكُر اِیْرَكِیچ لَازِم اُولَا جَقْدِی . بَا خُصُوس اَرْتَه قَالَان اِعتِقَادَات قَدِیَمَه اِیله رَقِیْب دِیَلِرَك مَخْتَلَف مَاسْكَال آئِنْدَه وَجِدَان اِسْلَامِیَن كُیْرِمَك خُصُوصَه یِی نَفُوز وَا تَأْیِیْلِرِی نَظَر دَقْتَه آئِنْدَه مَفْكُورَه اِسْلَامِیَت عَقْل وِ مَنَظَق سَا حَه سِنْدَه دِشِی مَظَن اُولَانِی لَازِمْدِی .

اِیشتَه اِسْلَامِیَن عَقْل وِ مَنَظَق سَا حَه سِنْدَه مَظَن قِیْلَتِی اِیچُون جِهَادَه اِیْدَه نَزَه « عِلْمَا » نَافِی وِر لَرْدِی . اِسْلَامِیَت مَفْكُورَه یِی بُو اَوِج درجه جِهَادِیَنِی بِیْتَرِیَكِی . وَقْت اَوِجِیوَز اَلِی مِیْلِیُونِی بِر كُنْتَلَه بِشَرِی كُنْدِی سَنَه اِیْتَش بُولِیوَزْدِی .

بُو عَظِیْم جِهَادَه یِی عِلْمِی بِر عَكْس اَلِی بِر یُورَغُوتَلِی بِر مَحَال كَلَجَكْدِی . یِیْتَه كِیچَه یُورَغُوتَلِی اَوِج دُورَت عَصَر اُول بَاشَلَامَش بُو كُوه قَدَر دَوَام اِیْتَشْدَر .

نَه چَارَه كَالَه اِسْلَامِیَت كِیچَه یُورَغُوتَلِی اِشْتَا سِنْدَه عَقْل بِرِیَه مَشَاهِدَه وِ تَحْجِیْرَه یِه مَسْتَد مَثَب وِ عَمَلِی بِر دَكَا بِشَرِیَك بِر كُوشَه سِنْدَه یَا عَمَلَه وِ یُوكِی حَرَكَت كُیْرِمَه دَن بِشَرِدَه یِی قُورْدَن دُوعُومَه بَاشَلَامَشْدَر .

بُو یُوك دِیَلِرَك تَرِیَه سِیْلَه بُو یُوك مَفْكُورَه لَك ذُوقِی اَلَا ن بِشَرِیَت مَثَب بِر دَكَا اِیْلَه جِیْن اُولَه یُوز طَوِیجَه بُو سَفَر دَكَاك مَفْكُورَه یِی عَمَلِیَت اِحتِرَاصَه طَوِیجَه یِی دِشِی مَفْكُورَه یِی مَدَف مَدِیْنِی طَبِیْعَه حَا كُیْرِمَدِیْت اُولَقْدَن زَیَادَه وِ حَلِی رَاشِدِیوَب قُور تَلَدِیَن رِمَدِیْت دِی . سَفَر دِشِی مَدِیْنَت اِسْلَامِیَتَه اُولُوسُون خَرِیْدَتَلِیَن وِ مَوْسُو یِلَك دَه اُولُوسُون اَرْتَقِی حُدُوكَا یِی بُولَشْدَر . بُو یُوك اِیچُون اَلِیوم غَاذِلِر دَن مَادَا نَه اُولِیَالِرَه نَدَه عِلْمَا یِه قَارَشِی وَاسِع رَا حِیَاج قَالَا مَشْدَر . بُو كُورَن اِسْلَامِیَت كُیچَه مَحْضَرًا دِشِی هِیچ بِر قَاتِیْتَدَن پُر وَا یِی یُوقْدَر . چُونَك بُو اَمْتَخَانِی مَرَقِیْلَه چُوقْدَن آئِنْدَه مَشْدَر . كَرَك عَقْل ، كَرَك مَنَظَق ، كَرَك فِلَسَفَه وِ عَمَل قَارَشِی سِنْدَه اِسْلَامِیَتَه قَارَشِی رَقَابَت اِیْدَه جَك بِر دِشِی یُوقْدَر . نَه كِیچَه اِیچَرَا كُوشَه لِرَدَه خَرِیْسَتِیَان مِیچُورِلِرِیَن كُنْدِی اِعتِرَافِیله نَابِت اُولَان مَوْقِیْعِیَز . لَكَارِی مِیْدَانَدَه دَر . بُو دَن بَاشَقَه هَر هَا یِیك بِر دِشِی مَدِیْنَت آتَا رِلَه مَحْضَر اِسْلَامِی مَدِیْنَتِیك آتَا رِلَه مَقَا یِه اِیْدَه یِیچَه صُوكُنْگِیَلِرَك كَرِی قَالِی شُوبَه دُورُوسُون بَالِغِیَك بِر چُوق جِهَت لِرَدَه دَاها اَوُزِیَنَال وَا دَاها زَنَكِیْن دِلِر . صُوك عَصَر مَلِرَه كُنْجَه بِشَرِیَك صَارِیْدِیَنِی یِی مَفْكُورَه دُوعُومَشْدَرَك بُو مَفْكُورَه دِشِی مَفْكُورَه یِی اِمَال اِتَك شُوبَه دُورُوسُون بَالِغِیَك اُولِی اَك قِیْبَت دَا ر وَاك شَرَفِی رِخَا طَر شَامِیَن وَاك قُدُس بِرَامِیْد اِستِیْقَال اُولَدِی قَابِلِرَه مَحَافِظَه اِیچُنْدَه بِر ذُوقِی جَاوُذِی دُویَلِر .

غَاذِلِرَك وِظَنَه یِی بِر وِطَن مَنَظْمَتَه یِی اُولَدِی اِیچُون مِلِیْتِیچَك دُور دَن دِشِی یِی اَلَل دَسَاتِیْر حَقُوقَه مَوْجُود وِ مَرِی یَا اُولَا دِیچَه بُولُر اِسْیَا قِیْلَتِیَن تَمَامًا مَحَافِظَه اِیْدَه جَك دَر .

مِلِیَت وِ مَدِیْنَت مَفْكُورَه لِرِی حِیَات وِ طَبِیْعَه قَارَشِی اَعْظَمِی درجه دَه مَظَن اُولِی اِیجَاب اِیْتَدِر مَجَا بِر غَا یِه اُولَدِی نَدَن اَرْتَقِی عَقْل وِ نَقْل عَمَل لَرْدَن زَیَادَه تَحْجِیْرَه وِ مَشَاهِدَه یِه مَسْتَد یِی عِلْمَك سَا لَمَنَتَه تَعِیْم اِتَك وِ بُو سَا لَمَنَتِی یَا شَامِی وِ یَا شَامِی ضُرُورَتِی حَاصِل اُولَشْدَر . بُو تَأْمِیْن اِیْدَه دِیچَه مِلِیَت مَفْكُورَه یِی دَكَل اُولَه اُولَه مِلِیَت بُولِیْتَه یِی اِحتِیَاكَارِی وَا رْدَر . اِیشتَه كُنْجِلِر دَاخِل اُولَدِیَن یِیك حِیَا نَدَه اَك چُوق مَحْتَاج اُولَدِیَن شِیك اِختِصَاص اُولَدِیَن هِیچ

استانبولی فتح ابرهه بکیری به غزل

وور! بنجه عیلمه کی شمشیر عشقه!
کسانکی آسمانی طوفان بیر عشقه!
ای لشکر مفتاح ابواب وور بو کون
فتح مینی ضامن او تیشیر عشقه!
وور! دیر کفرک اوسته رکن هلال ایچون
کلش بو پاشاه جهانگیر عشقه!
وور! روح بر فتوح محمدله یکزمان
خبر هیوم ایچنده کی تکبیر عشقه!
بوی کمال

رؤف یکتا بکله معرفت

ملی تکبیر بسته کاری رؤف یکتا بکله کوروشک.
بوتون آرزومه وغیرلریه رنما - ممکن اولادی .
شاکردی لطیفی بک قدر داشده دورت بش دغه
تلفونه ائک ، کندیلله بالذات کوروشک ائک
بولاسی رجا ائک فلان قائده سر قادی . رؤف یکتا
بک ، غالباً تحریری اولاق سؤالریزه داها واضح
و مدال جوابلر ویرمه چکنی دوشونه رک ، سؤالری
یازوب ویرمه سزای ایتمه شلر . کندیلله کوروشک
مظهرینه ایرن قوزی شوبله آکلاتیور :

« رؤف یکتا بک ناغی ایاک دغه یکی قیو
مولوخیانه سنده دیکلدم . سسنی ایاک دغه بر آیین
ختمانده درگاهک شیشه احاده سلام ایدمکن دودیم
و چهره سنی آرقداشیز لطیفی بکله برابر تکیه ک
آیدیناق و کنش بر بختیرمسنده کوردم . دیوارلی
چیلاق براوطمه کجمرسنده سورل ویرلاخه تارلاسی
کورونیور . بر تکیه بخرمسنده بولاحه لری کورونجه
درویش چشاری بی خاطر لامانی قالمی ؟ قولاقلم
انتیار درویشک « بیزم حق ایچون ... » دییه
میریلدینقی ایشیدیر کی اولدی ...

باش نایزک حجره سنه کمری بر بدن چکدکن
صوکرا برک باغچسنگ ایچندن کیدیایور . صوگ
بهار چیچکلیک یاری حزن ، یاری اوررتیلی عالی
ایچندن کچوبده انسان کندی بی بویه بر اوطلده
بولونجه راختله نور ... قایدن ایچری کیره چکیز
میرده آرقداشه : « نه یانه یامی اویجه کیم ،
سلامی ویرمه چکم ؟ » دییه صودردم . زیرا آیین
میدانندن بواوطله قادر کیدین بولده هب برلریک
الترینی اوینلری کوردم .

رؤف یکتا بک برادران ، میدونک کوشه سنده
دیز اوسق اوطلور ویر . آییندن صوکرا بوی
صولش کی ... کوزل و بول قونوشیور ، قونوشان
هپ موسیقی دایردی . آغزنده شکر ، قورایه یه
بکیزم برشی چیکه بود و هم سوله یور . قونونایی
روحک هیجانی افاده ائتمکدن زیاده فکرک بولوشلری ،
دماغک اثرلری آکلاتیور . قارشیدن کورونجه
رؤف یکتا بک کاتب فیاضی تندرست ، اوصلو
وجوق عجوب براندر . یانه یورزه فقط کندیلقی
طایانلر آلیخانلغندنده ییخت ایدیورل .

مکاله اناسننده ذاتا بوتون مراقق ، اویوسه
سبیت ویرمه ک نشه قلیجه یی برشی یانامقدی . جوق
شکر بوکا موفق اولدی . واستادی سلالمه لری
یه او اخروی بولاردن ، چیچک آراستندن یکدک ...
شیمدی قارشیزمه ، قوزنیک سوله دیگرنیک

عکسنه - جدید ، شدید حتی مستهزی بر رؤف
یکتا بک بولوروز :

— اسکی موسیقیز نچدایدی بیلیری؟ وایغیلیدر؟
— بو سؤاله جواب ویرمزدن اول « اسکی
موسیقیز » تعیرندن مقصد نه اوله یله چکنی تعین ایدلم:
تورک موسیقینک اک اسکی اثرلی (هاشم بک)
مجموعه سی طولدران بر قاج یوز پارچه کار ، نقش ،
سابع ، ساجی ، شرقی کپی نقاشدرک بولرک ایچندن
(عبدالقادر سراغی) یه عادی ادا اولتان معلوم
القدازکار وسائر ایه (هندیلز) و (مجلر) نامی
آلندمکی آثارقیده و قانونی سلطان سلیماک وزیر
(داماد ابراهیم پاشا) بک (هامون) کاری استننا
ایدیلجه متباق آثار ، اک اسکیلری (مراد اربع)
(احمد ناک) دورلی محمولاتین اوانی اوزره
صره سیله ادوار متعاقبه و بالخاصه (سلیم ناک)
(محمود اول) دورلنده و بو دورلندن سکره
(دکای دده) مرحومه قدر کدران اولان سنه لره
اشتهارایتین اسانده عاید کزیده بارچهلرین عیارتدره
بو مینانده عین دورره منسوب بر قاج یوز پارچه
(پشرو) و (ساز ساعیسی) ده موجوددر .

شمدی آثار نقیه نچد ایدیه بیلیری؟ سؤالندن
مقصد - کانی ذکی بک آکادیمی وجهله - تکرار
رواج بولور؟ دیک ایه ، میرموی ایلک دوشوندیکی
کپی بونک ایچون « بویوک اثرل لازم ، انسان لازم »
اولدین بکده طوغری اولماسه کرک . بتم فکرجه
اسکی موسیقیزک رواج بولسی ایچون نسل حاضرک
سادمه « قدرشناس » اولسی ، ملی استادلرنک
اثرلرینه حقارتله باقامسی کایدیر . هم (دده افندی)
بک وسائر بک اثرلی تکرار رواج بوانی ایچون -
ذکی بک ادا ایتدیکی کپی - دده ، دلال زاده
درجه سنده کارلر ، سربلر یانق اقتدارنی حائر
ذواتک شیشه سنه نون بحتاج اوله ؟ نجبا آوروپاده
ملا (موزار) ک اثرلرنک داغما موقع رغبت و رواجده
فالنسی نامین ایچون هر عصرده (موزار) اسلوبنده
یازان بر بسته کاری ظهور ایدیور ؟ اگر (دده
افندی) ده (بزم (موزار) سز ایه اولک اثرلری
« اسکی موسیقیزدر » دییه کوشه نسیانه آتماقندن
لازم کاید . آوروپاده (موزار) ک اثرلی فصل
اسکیبیر ایه بزم (دده افندی) بک اثرلی ده
اولهجه اسکیش عد اولتاملی ، موسیق مجلرین
وبالخاصه ذکی بک کی متتدر موسیقارلر (Virtuosos)
طرفندن خفه دیکلیدر . اوزمان « خفک ذوقده
بوزولشدر ، اسکی اثرل دیکلیدر ، آکلاپلر
کیتدکجه آزالایور » کایتلرینده محل قلاز . دیکلین
یوق که خاق دیکلسون . دیکلجه چکر آزالدغه
اکلاپلرکده آزاله چنی ، و بو سورته خفک ذوق
بوزولهرق بیتون آکلاماز اوله چنی والتهایه بالکنز
کندیلسنه دیکلایان عادی و مبتدل اثرلردن ذوق
آلغه باشلامسی طبیی دکیدر ؟ الحاصل بزنوکاره
امور و خصوصات سائرده کوبه تمک باشلایدین
« ملیت پرورلک » خصلت مدو حه سی موسیقیزده
تطبیق ایدرک ملی استادلرنی تعیل اعلی و اولرک

اونو تایلیم . آرتیق فرق آتیار عالمکی کوزمکلکن
باشقه برشی دکادر . ملی مدنیتک اولیلاری ابتدائی
میللری در . بولر الا بجا کوشلرده حر و مبعود
باشامی ایچون طبیعت زبون اولامه ک حاضر قلمری
باغقه مکلف درل . بودورک علماسی ده آرتیق السیات
علماسی دکادر . بو کونک حقیق طالری یکی علمک
اسانسته کوره شیش مقصصارد . ائی پردو قنوره
آئی برقوقی ، آئی برمه ندس ، آئی بر حکمت شناس ،
آئی بر کیمیا کر آئی بر نیلسوف الخ ... کپی .

کیم نه درسه دیشین بو کونک احتیاجه چارمه ساز
اوله چنی حقیق طالر بولدر . بته کیم بوجقیقت الیوم
کندیلکندن ظاهر ائش اولدین حاله بالکنز دفت
آقیوروز . ذکل بالکنز تورکیاده بوتون جهان اسلامده
بو کون قاج الهیات علماسی واردر . بوندرت باقی سزاقندن
ویا اهلان حاصل اولش بر نتیجه دکادر . بالعمکس یکی
حیاتک طبیی و غیر قابل اجتناب بر نتیجه می در . بو خصوصده
نه قدر صنی غیرت صرف ایدله اسکیمی کی الهیات
طالری جوغانغه آرتیق امکان بوقدر . چونکه احتیاج
بوقدر .

غازیلر زمره سنه کلنجه : بولره اولان احتیاج
حالا شدله موجوددر . غازیلر تاسلیم ثلندن بری
داخل اولدقاری یکی مدنیت جلولا یسیله موضوعلریه
حاکم اولدقاری کی دیگر بوتون عاللمزدن داها اول
یکی حیاته داخل اولشلر و فله اوله رق حربلرک توالیبی
ایله نظر یاتلری صیق صیق و بالفل حرب ساحلرند
تجربه ائش اولری جلولا یسیله ده بو کونکی قوماندانلر
عاللر زمره سی آرمسنده اک منبت بر ذه نیته صاحب
اراملر و لیاقتلری صوگ ، تحاملرده بحق کوستمشدر .
بوموقیتک دیگر علم ساحلرندده تحقیق ایچون
شیمدی به قدر علم حربه تخصیص ایتدیکز ائک
ویاره یی دیگر علملرده احتیاج نیتنده صرف ائتمکی
وبولره تطبیقات ساحلری آجی عزم ایدرسه ک
موازنه سزکدن قورتولور و ماته و متجانس رهبرله
اطرادلی بر انکشافه مظهر اولور .

داوالفنون روحیات معلی

مصطفی شکیب

درگاه

اون بش كونده بر نشر اولور علم وصنعت مجموعه سی

ایکینجی سنه: دردنجی جلد

نومرو: ۳۹

۲۰ تشرین ثانی ۱۳۳۸

مُصَنِّعَتَه

اختیارلر مدیتی

احمد هاشم بکله سنجیه مژه دائر برکون حسب حالده
بولنورکن بر دینره سوزمی کسندی و فریاد ایدر کی:
« عزیزم ، دیدی ، بزم اختیار و بوتون تریه
وارادهمن اختیارله یوغورولشدر . استنبوله ،
احتی نه طر نه یارسه ک باقی هرکده بر اختیار سکونی
بر اختیار ذوق وار . ادبیاعزی ، موسیقیزی ،
علمیزی ، اداره مزی ، فلسفه مزی حتی دینیزی هب
اختیارلر کورده یامیز . نره باقیه اختیارلر مدیتی
ایچنده محصور اولدیغیزی کورور ، عادلرمن ،
اکتجه لرمن ، تریه و معاشرمن ، عالمه حیاتمن ، مکتب
و مدرسه لرمن هب اختیارلر اراده لری سلطنت
سوزورور . قونوشلرمن ، یازلرمن ، کینه لرمن ،
پوروشلرمن بیه هب اختیار! زده باشامایان یالکز
کنجکلر . هین اختیارلر قادر اوصال و سنا کتر .
دها دونه قادر بش یاشنده چوققلرک یارام الیه لری ،
قالوش بوتنه وارنجه یه قادر ، هب اختیار تقایدی .
کنجکلرک کک زحی یوق . بکانه وظیفه سی اختیارلرک
اراده لر نه اطاعت! هیچ خبرمن اولادن اختیارلر سنجیه سی
اوله بریشیورزکه ... »

اعتراف ایدم که « کول ساعتلی » شاعریک
تا ایچندن کان بو فورانی یمنی آکترین دوکولن
قنار بر سوکی حاشلادی . در حال بوتون نداعیلرک
آلت اوست اوامه باشلادیفی دویدم . بر شاعر
حدسیله بولان حقیقت کورنجه باشده اوغولادی .
کندی تلی ایتک ایچوننی بیلیورم برمدت بوقیایق
حکملری شاعرلرک فرط حساسیت وخیله شنه باغیشلامق
ایسته دم . فقط بر درلو نه وجدانی ، نه ده محاکمی
نظمن ایدم . نهایت بو ایجه دقت ، روحی بر
مسئله یه ، دها دوغروسى ، سکون واستراحت
فلسفه نه تمنای ایدیور دیم و مسلک دائره سنده
دوشونمکه باشلادم . نهایت اختیاراتی وکنجکلر سنجیه
سندم حاکم اولان فعالیت نمایلری خاطر لادم .
اختیاراتی حیاتک بره زالی اولتی اعتبارله ضروری

و مکتب برقیلکدر . تشکر و حساسیتلرک آتی اولان
انج عصبی ایلر اراده لرمنک واسطه ابراشمی اولان
نچ عضلی اختیارلرده ضوره اوغرامشدر . بواک
مهم انجیه ک ضرریت اولارق یالکز نچ منظم کی
سغلی برنچ حال انکشافده در . کوچوک شریالر طیفاته
یوز طودنی ایچونده دوران دم ناعامدر . جله
عصبیه چکرلر ، غده لغاویه تشک و جبرلر دن غائب
انشددر .

آنلری وجودنی بیه دوغور طو تمامه حق قادر
کوشه من و چوروشدر . بوتون ایچون اختیارلرک کنترلی
آغیر ، تیرمک و اصابتددر . بوتون حیرات حیاتیلر
فعلیت حیاتیته ک تنافسی دولایسه یله تردی یه
اوغرامشدر .

روحی تردیلر ککنجه بولر : ضعف حافظه ،
اعتیادلر اسارت ، کورده نکلر ده تعجیر ، یکی فکری
منج وتانی به طاقضرائ ، باشقه لرک اراده لر نه
اقتیادکی حالدر . فله اولارق حسن و هجائلر ،
اعتراضلر دارامشدر . حساباتک بریونی سیلیندن
وسونشدر . ذاتا بوتون روحی تردیلر ده اک اول
بیقلان اک یوکک واک متکامل حسن و فکدرلر .
اک صوکه قالا نلر ده اک ابتدائی انسایفلردر . بوتون
ایچون اختیارلر ده قالن بکانه واک قونلی میل ، جاتی
فورومق اندیاق خودکامانه سیله یه عین غایبه منطوف
و بو انسیاق بر شکل دیگری اولان شخصی سلامت
اخرویه قایموسنه مناق بر حسن دیندر . حیاتیته
حاصل اولان بواکخطاط طبیعتله یخه یلر ده فقیرلشددر .
بوسیددن اوزون امیدلر یمنی منکوره ایلر کنشیش
تفکرلر بل باغلا یه یلرک حساسیت وخیله دن عرو و درلر .
دارالمش بر استقبال ایچون اوزون وکنشش امالر
بسله مک نه یه یارایه حق ؟ ایشته « کینی قورناران
قایدندر » ، « هر قویون کندی باباغندن آصیلر »
حکملری هب اختیارلر سنجیه سنک منکوره لیدر . بو منکوره
یالکز حیات خصوصیه و اقتراده ده حکم سورمکه
قالامش بر چوق زمانلری حیاتیته عاجز و مسکین زوللر
اوینامشدر . صوکه دورلرک نیجه وزرا وکلایه وحی
پادشاهلری هب بو اختیار منکوره سیله زهرلشدر .
مرحوم بوتون مؤسسه لرمن اختیار منکوره و سنجیه
سنک شاه آنلری ایدیلر . بوراده مثبت و عملی بوتون
ایشیلر یازی و کاغذلر کور دورلرک ایسته نیر ای بر

تذکره ، ای بر مضطبه یازمق ای برایش بیقرارمقدن
جوق دها مقبول صابیلر . « حواله جیک » ، « سوز
ایله کی » « نصیحتجیک » هب اختیار خصلتیرک بر
تجلیسیدر .

شیمیدی عجبیا بو اختیارلرک غلبه سی نه دن اولدی ؟
بوسوالک جوانی تاریخ بره چکدر . قنولات دورلر مژده
اوج عصر سورن و عقلری دور دوران جه و مسایعی ،
متوالی جنک و جدالری کوز اوکته کتیه . جک اولور سق
کونک برنده یورولتی ، مقدردی ، یورغونانی باش کورستجه
عطاکه تمایلر ده طبیعتله ملائم کلرک باشلا یه چقدر . ایشته
بوتانیل حسن ایدن اختیارلر له طیماً مسکین و عاقل اولانلر
در حال باش قالدیر و بواک صی اشغال ایتکه قوشا چقدری .
مع التأسف ، فقط مع الاضطراب بر حرکت موقتیه
نایجه لیش و اوج عصر مدته اختیار منکوره سی .
اختیار سنجیه سی سلطنت سورمشدر . بو منکوره ک
زیرکاری اصغری سی ، سکون و راحت ، حسنلرک ،
اراده سنرک ، منکوره سنرک ، افراد حیاتی ،
الدار بر خودکامانی کبی هب ثلوه ، کوتورمن
متردی نمایلر اولدینته نظراً بو دورلرک بدبخت
انسائری کنجکلرله چوققدی . بولر دها کون
کورمهدن و چچیک آچمدن صولفه ، قاورولوب یامنه
محکومدیلر . چوققلی وکنجکلر اختیار ذهنیتندرجن
و نقصان ایلر ثلومدی . کال ، درایت ، اهلیت
هب اختیارلر ده ایدی . ایشته کنجکلر بوتون چوانمرد
و یارایچی قوتلری هب بو اختیارلر منکوره سنرک
بطاقللری ایچنده چورودی . بو بطاقلی آرز دها
بوتون بر ملتی یونویوردی . و اقما کنجکلر ده
فصورلری یوق دکادر . فقط منیرلر نه نسبتله
بو قصورلرک خفیف قالیر .

معلومدر که سی وابداع مدیتک اک مهم ایکی
عاملیدر . مجاهده ایلر فداکارانی و منکوره یه مجلویت
خصلتلیر ده ملترک قالی ایچون ایکی شرط اساسیدر .
بو بش خصلت اکینجی کنجکلرک میولریدر . بز اوج
عصر درکه بومیولری اختیاراتی سنجیه سنرک بطاقللری
ایچنده چوروندک .

آنسانلرک انکشاف عضوی و روحیلری فرق ،
فرق بش یاشنه قاداردوام ایتدیکنه نظراً آنرق ملترک
مقدراتی قونداقده کی چوققلرک احتیاجلرندن باشلا یه
کال چاشنه قاداردوام ایدن نسللرک سنجیه وارادملرله

صفحه 4 :
كوچوك خيالچى :

كوچوك نهرون

مغنياموقع قومانداني فيليبوس، تخریب و احراق
طابورلارینه لازم كن اسرارلى و پردكدن سوكره ،
بلديه دائرەسنىك بالقونته چيقدى . بوداژه برسته دن
برى اونك قرازاكى و اويدر ، بنا شهرك يندىكى
واوونك باشلايدى برنقهده مان هر طرفه ناظر بولنيور
برآز سوكره باشلايدى حق هائلوى شهر آيين ايچين
بورادن دما اي پر بولمهاز .

بو آقشام مازملردن اذان سسى ايشيدلى .
فاجعه لك يافلايدىنى حسن ايدن بوتون مسلمانلار اورتە دن
چكاش ، شيديدن پر مزار شكلى آلان اولنده
اولوى بختلر بورل ، بولورم نه تورلو كلكجك ؟ قوندا
قهى ، بومبايله ، سونكو و باشلايدى بيلمورل ...
ييلمه كمكه حقلى وار ، زيراموقع قومانداني فيليبوس
هر تورل اولوى اسر ايتدى ، اولكه اوج يچى سندن
برى مظالم ، غايغ ايتانده بويوك برمارسهيدا ايدن
وحنى يونان عسكرلى بيله بوسفر زره دن باشلايدى حقلى
شاشير يورل ، چارشى اوزنه سنده كوپه كوندوز باشلايدى
يغمار ، تجاوزل ، منفرد جرح و قتل وقعه لرى بو
شاشيقان علائمتريك لك بارز مثاللردن در ، هرشي
ممين برسانده ، ممين برطرزده ، كچه اين قراكتده
بايقاق لازم كليردى ، لكن ، مظالمه بو انتظامى
توليد ايدن عواملك لك بويوك يونان عسكرلردن
اول شهرى ترك ايتك اضطرارنده بولان بولى خر-
يشتارلك غصب و جنايت احتراضيدر . بولر عسكرلك
آزمه سنايدى ، زكيتنلر بولندي اولمه دالى ،
مازمه و دكانلر قايليرنى قيردى ، طولادقلى اشياني ،
اوله بيه سندانلردن غصب ايدنى حيوانلر ، آرايله
يوكوتوب قاجنه باشلايدى و بوحال ، فيليبوسك عسكرلر-
ينه اصل وظيفه لرى اوتوندورمه حق هر برى كندى
باشنه حركه سويق ايتدى ، حالبوكه ، افردى زكيتن
ايتكدن و مسلمان اهالى به داغلوب قاجق فرصتى
و برى كدن باشقه برديه يارامايا بويكي منفرد حركتار
يكانه هذلىرى عموى بر قتل عام اولان قوماندانلر
هيچ ايشنه كلز . بونك ايجوندركه ، فيليبوس بوتون
كون ، آقشامه قدر ايتك آتنده كي مفرزله بر انتظام
و برى ك جاليدى . هيسنه جيزيان برونرام داخانده

بوغورولنى ايجاب ايدر . ايجه دقت ايديلرسه داخلى
مجادله لر مزده چار يشان مخالفلك و موافق اولمقدن زياده
اختياراق سجييه سيله كنجلك سجييه سيدر . آرازمه ايجه
كشيلر و اردركه آلدقلى تربيه و عصرلرجه سورون عتته لر
دولايسيله اختيار روحيله آتيلانش و چورومشيلردر .
الحاصل بوندين بويله بكي ايجامى مؤسسە لمزده
كنجلك سجييه سنى غلبه ايتدركه مى انقلابلر كاشاياز
بردستور حركتى اولمايدر . كنجلك قياض ، چاليشقان
فداكارلار ايجه بر قوت اولدينه نظراً مانك مقدراتى
منى قوتلردن قورتولوب بو حقيقى و مميت قوتلر ائنه

بروظيفه و ردى . كينه يانين بوهالزى ، كينه باغلى
باياورال ، كينه بيزن شىكلى دانيتدى و كريد
قالان مسلح افردى شهرك ممين نقطه لنده مسلمان
اهالىنى آتشدن قاجيرنامه ، اهور ايتدى . بولر
اوجيك كيتى قادار وازدى و كوندوزدن كويلاشهرك
آسايشى اعاده ايتك چيقان منتظم دوريه كي سواقلرده
كونه كومه دولاشمه باشلادى .

هرشيدن اول انتظام و آسايش عى اولان
مسلمان اهالى ، اولرنيك بختلرلر يازى ايجوب
بولر بولر ، ايجرلردن « عجا » آرتق بزه برتى
بايتيه حقلى ؟ « ديوردى . اساساً بولر كچى
كونلردن برى دوام ايدن فاجمه لردن دما مدهش اولان
شايه دن قورقه حق قوتو قومشو : افريا و نفاق
مخله عله ب پر آرايه طولانلر ، ازككيز قانديلر
ازككلى اولر ، بيرقانى اختيار قوت و جوازتريه
ال باغلادقلى ديفانلرلك ياننه صيغيمشلىرى و همي
وقوع بولجق هائلنى تسليته ياقين بر توكاله بلكه-
بورلدى . كاه ياندى بر اوك قابوسى قيريلور
ايچردن بوغوق بوغوق برطق سسلر دوپورلور
برقازين چيغلى قوبورلور ، بعض جوجوق شخچرلرلك
جانجاش فريادلرله پيريتيدى ايتيدى ياور و بولر
متعاب برقاج سلاج سسى سكوتى اعاده ايدى بورلدى .
دائىم سسلرلى تعقيب ايدن بسكوت جوازده كي
اولر ، او سسلردن اوجيغفلردن ، او جوجوق
فريادلردن دما زياده دهشت صايورلدى . بولورده
كيلر جانلرلى قورتارمق ايجين هرشيلرلى و برى كراشنى
ايدلر . لكن بو وحشى سويو بختلرلى نه آلتونه ، نه
كوشله تطمين ايتك قابدى . پاراي آلدقن سوكره
عرشه تجاوز ايدى بورلدى ، عرشه تجاوز ايتكدن
سوكره قانه صوصا بورلدى . دنياده شاعلانان ،
هرشيدن دما مدهش نه وازدر ؟ بو آقنى ، مغنيسا
خاق اوج كون و اوج كچه ايجنده پكاش و كاش
انسارلك هيسندن دما اى آكلادى . آم بوخافك
كوزلردن او وحشى لوحه لك انيزنى ، هانكي علوى
تأترك ياشلى سيلجك ؟

يدى ياشنده جوجوقلرلر تخش ياشنده اختيارلرلك

يكرسه واونده برلشيره حقيقه دور دكيشمش اولور
و اختياردنه محتاج اولدقلى حضور راجته اصل اووقت
قاووشورلر . طبيعى و غير قابل اجتناب عجز و ضعفله
استقلال و ترقى به صوصامش برمانى نه اختيارلر ،
نده نهار طاشيه مازلر . كولونج و مسكين رآقتورافله
تصير اولمقدننه قوايسده قلوب رولى ماهروميدع كنج
اقتورلر . پراقتى ويايدقلى دقيقه لر اولورسه آرم
صيره صوفلورلك ايتك بيايم دما شرفلى اولمازى ؟
دارالنون روحيات معلى

مصطفى شگيب

درگاه

كورمديكى شاعلىرى كوردى ، ايشتمديكى رزاللرى
ايشتمدى ، عجا كونك برنده بولرلك هيسى اونوتفه
و بكونش آتنده انسانى ، ايتك ، كوزه لك دنيا
بغنى السى شيلر موجود اولدقنى بيلكه موافى اولر
جغلى ؟ هيات ، اوكون يونان وحشيلرلى يالكنز
صوبايوردى ، يالكنز اولدور ميوردى ، بوندين دما
بايع برتى بايوردى : قنلرده كي عفت و عصمت تجاوز
ايدى بوردى . زوجلك يكانه شمله سى اولان اخلاق
وانسانى حسلرى بوغوبوردى زاده لك سكر
باشنده كي جوجوى ... ك كوردى شاعلى اولى مطا
حياتك صوگنه قدر تعقيب ايدم جكدر . جديك آق
مصافقانى قيزيل قانه بويانلر لك حركتى . كنج
آناسيله يرده بوغوشان و جودلرلك حيوانى قفصا
اصلا اونوتمايچندر ، بولوه اونك خاطر سنده كوپدن
كونه بويون ، كيتله ين برلكه كي قلاه جقدره ، بولكه
كونك برنده اونك بوتون وارلغى قابلايدى جقدر .
... كي قاج جوجوك ، ... كي قاج تانه كنج قيرك
صوت و عصمتى بوكا بكنز برقاق وقعه ايله تلويث ايدى .
بندما هانكي تلقيش ، هانكي تذيب ، هانكي درس
بولر ايتك و دوغريانه ايتانديرايلير ؟

قوماندان فيليبوس يانين سبر ايتك ايجين بايلم
دائره سنىك بالقونته ييدى زمان بويكى شيلرلى دوشو-
نكندن بوي اوزافندى . بر آتاشى بر يوقارى دولاشيور
كاه دوروب كوزلرلى شهر ديكيدر و ايكيدم بريانه
كلوب كيدن متابله :

... جوق كچ قانديلر ، بويكجه هرشى اولوب
پيتلى ايدى ، مطلقا هرشى اولوب پيتلى ايدى ...
ديوردى واطراقى سكوت ايله برابر قازاكانى
صايورلدى . يالكنز اوزافدن اوزاغه بعض ترمنه ،
اوتوبويل سسلرلى ، بر جوق كيشينك بردن
بورويشلىرى و يوقارى طرلردن كن بوزون عسكرلر
برى برلرله باغريشلىرى دوپورلوردى . فيليبوس بو
سلىرى ايشنده كاه زياده سيكريله نيورده سبر سلا نيورده
قاجق ايجين كچ قانلردن قورتورلدى .

نهایت ، ساعت سكره دوغرى طيش مبلدن
دومايله قاريشمش بولايقيق بر علو ستونى يوكسلدكه
باشلادى . ضابط :

... ايشته ...!

ديدى ، بوي متعاب چارشونك آرقه طرفدن
آلاجهلى بودومان كوممى دما كوروندى ، بونك
اوزردن بش دقيه ياكيدى ، ياكيدى شهرك او بر
اوجيده هوايه قوزغونى بر آتش بوسكوردى .
فيليبوس ، پوزى بوعلو و دومان ستونلرله چورلش ،
بولندينى نقطه ده دوردى ، سراپا دقت كيايدى ،
آرتق ديتيكى تلاشندن اثر قالايدى . جهرسنده
بر بويوك دكيز حيوانى ك سگيتنى وازدى ؛ كندى
كندينه سويله نيركي :

... مطلقا جاملرده قورتولمايلى ... جاملر
ايچين كافى مقدارده ديناميت وازميدى ؟
ديدى . شيدى عار و دومان ستونلرلى بوپولو

درگاه

اون بئش كونه بر نشر اولور علم و صنعت مجموعه سی

۵ كاون تانی ۳۳۹

نومرو : ۲۲

ایلمانی سنه : دودنجی جلد

مصاحبه

تغییر روحیه امر

فنایلتر منی قیمت روحیه لری اعتباریه صیرالامتی
ایجاب ایدرسه الك آشانیه « كورمك » ی ، اورتیه
« تقلید » ی والک یوقاری به ده « بازائه » ی قوتی
ایجاب ایدر . كورمك یاشایانلر بوتون فعالیت حیاتیله
اعتیادلره متقلب اولمش کیسه زدر . بوجال یالکیز
فردلده كورولمز . مانلدده وادرد . كورمك
حیاتی ایچنده یاشایان مانلر کندیلرندن باشقه بر عالم
ییللمنلردر . بونلرک متادی فنایلتر کیندی کندیلری
مکرراً تکرارلامقدن عبارتدر . بوجانده جه ، عزم ،
اراده دنیان شیدن اتر کورولمز . عجا بوجورده
خسته لی مانلره نه وقت وهانکی سیدن عارض اولیور ؟
اساساً « یاراتقی اصراری » ندن عبارت اولان حیات
بعضاً كورمك قالیلری ایچنده مجبوس اولانك اینه
برسبی اولاجقدر . الك فویر پر كورمك حیاتی ایچنده
بیسله ایچین قانیان بر طاقیم صیقیتلر ، درلو
درلو حرکت ویکیک نمایلری موجوددر . یالکیز
بونلرک غیر مشهور اضطرارلر حالدین شعورده حقیقه سی
ایچون بهمه حال باشقه محیطلره ، یالنجی مانلره خاص
لازمدر . نیتکیم الك بونلرک تحول حرکتلرک بونلرک
مهاجر نلره ومانلری صارصان بونلرک محارب لره موقعه
کندکلی کورولیور . جهانکیرلرک الك مهم تأثیرلری
افوا عظیم کتله لره بر برلینه خاص ایندیرمک عقبنده
بهمه حال یکی مانلر ویکي جمعیتلرک ظهوریه وسیله تشکیل
ایتمک اولیور . اختلافلر بر حیات کندی کندی
بردرجهیه قدر تشکیل ایتدکن صوکر طبعیت ثانیه
حکمه کیرمن اعتیادلرک غلبه سیله دوتنه باشلا یور .
چونکه کندی محیطله بر درجهیه قادر انطباق حاصل
ایتدکن صوکر آرقق بوندن اونه سنه کیتکه
تنبورلکیز مانع اولیور . روح ، بدنی جه دوغیرته
سوق ایدمیلک ایچون بهمه حال یالنجی محرکله
دها دوغروبسی عشق وحرص اولاندیرمچ خاربی
تنبیلر محتاجدر . « اوزوم اوزومه باقه باقه قارازر »
منلی روحا بو احتیاجی افاده ایدر . اهل صلیب
حرکتلری اولماسه بدی غریک اوایتمسی هر حالده چوق
دها کچ اولوردی . قانونیک واینه سورلرینه قادر
کیتسه سیله بو انبام بوسبتون خیرلاندی . ده اول

اسکندرک شرقه آقئنده دخی شرق غریبه دوغروب
یکی احتیاج و مفکوره لره آقئنده بر مقدمه سی اولمشدی .
بوتون بوجرکتلرده بر چوق کورمك حیاتیلری صار
صیلر ق برینه اجنبی تقلیدچیلکله باشلا یان تجدد
آرزولری کورولدی . حیات روحیه ک بوسیه سنده
تجدد آرزوسی وار ، فقط حقیق تجدد یوقدر .
هرشی یکیشده بونلرک ایسته نیر ؛ فقط هیچ برشی
یکیشمن و دیکیشمن .

تقلید ، یاراتقی ایتمک ک بوجرکتلر و قبول ریشکله در .
کورمك حیاتیلده هیچ اولمازسه انبیاق و میخانیکیت
حاله کیش و غیره قبول فقط انفا لیدن امین ریشایش
وارددر . حال بونلرک تقلید حیاتیلده بو حضور یوقدر .
بونلرک ایچون تقلید دورلری مایلنلرک اک طاقیم واک
رنکیز زمانلریدر . تقلید دهامسی بر مایعون ذکلی
قادر مزاج واکثریا زیانکاردر . دینه سیلرک ندیم
دوری امت مفکوره سیله یاشادیمز ایدامی دورمک
صوکر نشه سی اولمشدی . اوندن صوکر اک اترلرک
چوغنده بر روحیات ، بر نشه سزکله ، بر بوجرکتلرک
وارددر . تقلیددن ایدامه کچک ایچون بهمه حال یکی
بر مفکوره یه احتیاج واردی . ندیمدن بری کچک کیز
صیقیتلر بهمه مفکوره لره حالدین تحولدی . چونکه
اوباش و بوسبتون یکی تحوللره اوغرامش غریبایله
دوغروب دوغروب وایلمه ساسلری واسطه سیله
بالذات روحلرینه اولان غلبه سزک آرتهمسی بزده یکی
آرزولر ، احتیاجلر اولاندیردی وایلمه سزک تنظیمات دورندن
اعتیاراً بو احتیاجلر آرقق مؤسسه لره انقلاب ایتک
مجربیه ی حسن ایتدیردی . تقلیددن ایدامه حیلر لاند
ییلک ایچون تحوللر وونی دها شدنه دوغری احتیاجی
واردی . نیتکیم بر مهربدن بری یکیردیکیز مه لک
تجربیلر آرقق باشلرک چارهمسی آرامی انعطاف
ایدیوردی . هله صوکر سو فیدلرک تولید ایتدیکی
جان قوروقوس بوتون روحی طوبیلا ندی . وایلمه زده کی
ماضیزده کی اک درین ویکیزی قالیلری آیفلا ندیرمق
بزی دهامسره قلووشدیردی . تقلیدچیلک کورمك
بر قطع علاقه ایدی . ملی دهامسره قلووشتی ده
تقلیدچیلک قطع مناسبت دیمکدر . شهیدی حیاتک
اک طاقلی ، فقط اک مشکل بر دورمسته یکیدن داخل
اولیور . امت دورمک دهامسزک شاه اترلری دخی
معارفزه لمانمز و بونلرک مفکوره لره اوغرا لک کوستر

دیکیز امثال سز قدرت و فداکارلارله بونلرک تولید ایتدیکی
فضائل روحیه در . دهامسزک بونلرک حله سنه یاراتقی
بجور ایتده اولدیمز شیلر ایسه عصری برمانک بوتون
احتیاجلریدر . بونلرک ایچون بوتون قالیلر منی اول اسردم
ملی . مفکوره ک مثبت و اساسی احتیاجلرده تشکیل
ایتمک مجبور . موده ویا واکس خاندنک احتیاجلرله
مفکوره ک عصرلرجه مساعیدن صوکر اتحقق ایدمیلرک
امیدلر شه قالیلرمانغه چوق دقت ایتک لازمدر .
ایدام حیاتیلده جدیدله موقی اولمیلرک یکانه شرطی
بوتون ماضی بیر برشی هضم ایدمیلرک آکلامه یه متوقدر .
بونلرک ایچون ایتک ایشمن بوماضی اک قیه واک
امین بر دورمده حیاتلر قازیشده برمه ک چاره سی
یوقدر . بونلرک ایچون ده اول اسردم بوتون مساکلرک
اختصاص جمعیتلری تشکیل ایدمیلرک حکومت اجرا ایتک
بوقالردن کله ک احتیاجلر کوره بورومسزک تأمین
ایدلمه سنه حاضر لاتی لازمدر . بو برلید قبول
ایدانجه ایدامک الا ساسلی محرک اولان احتیاجلرک
یاقندن ویکین اولان محمله دیکله سی تأمین ایدیلرک
و بونلرک احتیاجلر مثبت و مدال برصورتده آکاه اولدجی
مستاقالیلرده ده اودقیقندن اعتباراً ایدامه سیله
تاقیب ایدلش اولاجقدر . ایش بوراده کتیر یانجه
عصری بر جمعیت قضوی باش کوستره ک وهر ناحیه
سندن کان احتیاجلر دوتنه باشلا یان بوجمیتک ایتسر
ایسته مزاک مناسب حساسیت ، تفکر و اراده مرکز لری
بیدری شکل ایدمیلر . احتیاجلرلر شایع بر حالده
و بهم اولارق بنیه مانده قالدقه شاشقین . وتلاشی
عکس العملاردن باشقه برشی یاتق قابل اولامیه بقدر .
امین اولالم که ملی مفکوره دهامسزک حله سنده مختلف
استقامتلرده اولان اوزرک چوق انکشاف جوهر لری
مندمجدر . بونلرک ایچون بونلرک آیقین اولانلر
کشف ایدمیلرک و بهمه حال اک اساسی وقوتی
احتیاج جریانلر قارامه متوقدر . ملتیز بوقالیلک
ایلمک حله سنی کوستردی . بونلرک کینچلرک دوشن
وظیفه بوجله ک اهمیت و مایه نه عارف اولقدر .

مصطفی شکیب

درگاه

اوپنیش کونده برنشر اولدور

برنجی سنه : برنجی جلد

نومرو : ۵

۲۰ حیران ۳۳۷

رتكيدر ، ايكي سيده طبعتمده اولان پورنكاردن
نصل آيرلايلير ؟

مشروطيتدن برى روم ايلي اورنكاريله توركار
آره سنده ايكي آموذج نوره دي : قوتيه جي ورويا
غاندا جي .. بوايي انسان ده اسير جاعلرك آملير
واسير جاعلرده حرب وانقام ايچون چاليشان بوايي
آدم مستقل ملنلرده بالهكس مطايعت وزمه نككي
دنيان بيك باشلي استبدادله پيشوا اوليور . ايله
زمانلر اولدي كه مصرعلى دورك مودا حساريله
بازمان شاعرلر ، وطنه خيانت ايديور سانيلدي .
چونكه هر توك ، هر زمان ملت ووطن نامنه فضولى
بر پراغاندا جي ايدى . لوقلمده يك بركن اجنيلره
وخرسانيلره توركارك يك بيهيلديكن كوسترن
برماني ، مصرعلى بازاركن توركارده وحدت اولدينى
ايت ايدر بر نوت ، كينيركن توركارك انوايدن
خبردار بر ملت اولدينى اكلتير برماكن اولي ايدى .
كنيش ، سربست ، ذوق وياغاره مروت پوروك
واونك قدر سربست ، او قدر كنيش و او قدر ذوق
ملتي پوروك . « تشكيل اشقا » چهلرندن دوغان اسكي
دار ، بوغوجى ملت ووطن هواسى برينه ، پوكالره
فرج و برنجي اسيل و روزكارلى هواي « دارالفنوني » دن
باشنه كيم اقامه ايدم بيلير ؟

فالم رضى

تيره سلسرى

چوق سويكم ايكي آرقاداشه :

كونك كيرديكي بويوك سربايلر
نه وقت طوتوشوب بانارسه ، رايلا
آردنجه سوروكار كوزلر مى .

اوزاقدن بر تيره سسى كانجه
حسرتله ميرلايان قلچر ، اينجه
بر درده بيكيدن دوشدى سانيرز ...

... اى تيره سلسرى ، تيره سلسرى !
غريته كيدنلر بيلاردنيرى
نه كه ديلره نرده قالديلر ؟

آقشاملر انسانه غريبلك ورير ،
بزه ايجلنكه بوخس اولور بر ،
برده سز ، اونلر خاطر لافايبك ! .

رواى برغلى روسى داغلامق ؟
آه ، اى تيره لك قله آغلامق
كيتيرن سلسرى ، تيره سلسرى ...

۱۳۳۷ - حيران - مافرى سوي نجم الدربه خيل

روحياتيات

علمك، مبرا و با عمده لرى اعتبارله قيمي

پوكونكي، كيتي موزلر مريك برقسند بروقلرك
« قاره كتاب » ده نجه آثار مولرك دورماسى لازم
كاديكنه قائم اولان ذهني برينه نه دنسه « علم » نقراني
قائم اولمه باشلامشدر . بولرله كوره علم موضوعنه
داخل اولش بوتون حادثات هر دولر شك وشبهه دن
آزاده و هر صورتله قابل تحقيق و اثبات بر طاقم
حقيقتلر در . بناء عليه علم نامى آلتنده نه كوروب نه
اوقومشلسه بولرله صولك و ايدى حقيقتلر اوكرمش
اولدقلىنه قائمدرلر . بوسيدن ايمك نالارنى بر كره اولسون
تحقيق ايمك و غايه سنى آكلتنه عئلرلر بيله كه ، مشدر .
بوماسه سزاني علمك يالكنز تطبيقات وجهت عمليه سنى
مسلك ايدمش كيمس لار ياييه بر شى ديتن ... فقط
بوي دارالفنولردن چيفقدن سوركارك بوكسك
و مضل علملره اوغراشان بويابده كي مسلكه حلايتدار .
الله آيتلنى بروطيه ايديلن ذوات ده يايوركه اصل
تهلكه بوراده در . حال بوكه علمك مصونتي آرزو ايمك
نه قدر قولاييه نه چهلرندن متأثر و هاننى جريانلره
منضمر اولاجنى تعين و تقدير ايمك او نسيتمده
مشكلدر . هله بوي كندلرلرله وظيفه عدايدنلر مكتب
كتابلرلرلك بر درجه فونتمده آثار ايله اكلتا ايمك
صورتيله اورنه ايه آيتلرلرله هم علمه ، هم ده كندلرلرله
قيمتش اولورلرله يازيق و كنداهدر ... اترق مكتب
كورمش هر كنچ بيلوركه ذكامرك الكامين والكمعمل
غداي علم اولديكي كئي كيتيني معلوماغز بيله علملر ده
وجوددر . بوي نه قدر تكرار ايشه كي و فله بر شى
اوكرمش اولمايز . فله اولارق علمك موضوعى مشهودات
و محسوسات اولدينى ايچون ايتاغز ايتاغز بومق خصوصتمده
نه صباكر و حرارتي مدافعه لره لزوم بو قدر . يالكنز
بر علمكتمده باش كوسترن هر هانكي بر فكر ويا
فلسفه جريانتك قيمتي آكليله بيلمك ايچون علمك
استنادكاي اولان ممدلره قدر ايترك بناي علمك
نلارنى تحقيق ايله علمك و اوندن سوركار مطالعه پوروك
ايجاب ايدرك بو ياييله ده فكر و فلسفه جريانلر
منافعه و تشديد ايشلر دكل ؛ اتق ديدى قودى به قوربان
كيتمش اولور . ايشته بومقالده علمك مبداء و عمده لرى
اعتباريله اولان قيمت و اهميتنى تحقيق ايدم جكز تاكه
بوسقم و عادى مشاء لى علم نامه بابيله ماسين .

معلومدر كه حواس ذكامرك على الاطلاق اطلاع
و ادراك بونه « علم » ديتمش . پراكند و خصوصى
بر ماهيتنده بيله يكمز بوتون واقعه لر هنوز حقيقه
علمى برقيمت احراز ايمه مشلر در . حتى بر واقعه ينى
نه قدر ايني ترصد و نه درجه صحيح بر صورتده تحقيق
و تجربه ايشه ك بيه حقيق معنده علم يامش اولمايز .
تام معناسيله علم ، واقعه لرى يالكنز ايني ترصد و ايني

تجربه و تحقيق ايله اولمايوب بلكه بولردن بوتون مشاه
واقعه لرى تحت انقاديته آلاچق قانونلر استخراج ايجمله
مكن اولور . مثلا بر قاب صولك حرارتك تحت
تأثيرنده قايناديني بيلك على الماده انسانلر ايچون
بر علم اولاييلر سده حكمتشناس ايچون اصلا بر علم
ذكادر . حكمتشناس ، بوتون صولرك عيني شرطلده
و عيني درجه حرارتمده عيني طرزده قاينادقلى ايتيخراج
ايدم بيله چك بر حاله كله دن صولك غلباني حقدنه علم
وار ديه مشر . كندا غريزايي بر فردده كي تنفس
مقنايزمه سنى بيلكله تنفس خفنده علم صاحي اولش
ذكادر . بلكه بوتنفس مقنايزمه سنى بوتون فردلره
عيني صورته واقه اولدينى تحقيق و استخراج ايدم كدن
سوركاردر كه تنفس واقه سنى علمي ايله ايدمشدر .
شو حلاله علم ، نه قدر جوق اولور سده اولسون ،
خصوصى واقه لرك بيلكسى نتيجه سى اولمايوب بلكه
بوتون واقه لرى جمع و اداره ايدن قانونلرلرلى عمومى
بيلكلرك بر محصولدر .

ديك كه دوغردن دوغروب حواسمه چاريان
و ذكامش واسطه سيله قوتلر ايدم بيلن طبيعت
واقه لرك علمى ، خصوصى برواقه دن عمومى برقاونه
انتقال ايدن بر علميه روحيه ايله ممدكدر كه بز بوكا
« استقراء » ديبورز . معلومدر كه برديم پارچه سنى
تأثير حرارته انبساط ايتديكنى بر كره كوردكدن
سوركار استقراء واسطه سيله دميرك حرارتك تحت
تأثيرنده دائما انبساط ايدم بيلكى استساج ايديبورز .
ايشته علوم طبيعيه استقراء ديتلن بو منطق آليايله
انفا اوليور . بواكت قوللاينلارده كاشات خفنده كي
بوتون بيلكلرلر رابطة سز و غير قابل ادراك برطاقم
اشيا و حادثات هر ج و صهيى حلالده قايلر .

خصوصى برواقه دن عمومى بر قانون چيقاران
بر طالك استدلالده دائما شو شكده بر ترتيب منطقى
مندمجدر : حرارت شو دميرى انبساط ايتديردى ؟
بناء عليه دائما هر هانكي برديم پارچه سنى انبساط
ايتديرم جكدر . فقط دقت ايتي كه بوتون بو استقراء
لك ممتنده مستر و دائما عيني شكده موجود بر قضيه
عقليه وارددر اوده شو : عيني اسباب ، عيني نتايجى
توليد ايدر ، تعبير ديكرله عيني اسبابك عيني نتيجه لرى
وارددر . شو حلاله استقراء شو طرزده بر قياس
منطقى شكاي آلييور : عيني اسباب ، عيني نتايجه مالمكدور ؟
مادامك حرارت برديم پارچه سنى انبساط ايتديردى ؟
او حلاله حرارت دائما برديم پارچه سنى انبساط
ايتديرم جكدر . بوقياسده برنجي قضيه : علت ممده سى
(Principe de causalité) ، ايكنجيسى : ترصد
ايديلن واقه ؟ نتيجه ده : قانون .

كورولوركه استقراءك قيمتي هليت ممده سنى
مستند بوليور . عجا بز بومده ي ناصيل بولدى و نه درجه
تحقيق و اثبات ايدمرك قبول ايتدك ؟

هليت ممده سنى ايلك و قوفز حادثات طبيعيه لك
توالى منظمه سندن آلدنمز تلقينلره اولمشدر ، مثلا
برقاج دفعه عيني ترتيبده ظهور و تكررنى كورديكز

بر سر هر حادثه‌ای که به معنی صورت‌ها حدوث یافته چنانچه در وقتیکه بوقوت انسانند و حتی حیوانند بیه مشرک بر تالیل ذهنیدر .

مثلاً صوبك ايشنده باشلاديني كورولمجه برآز صوكرا ايشنده هواچيلري حاصل اولاجي ودها صوكرا كورولوب طاشاجني استدلال اولور .

حق حادثه‌ای که بوقوتی منتظمه می‌تعمم اینک قابلیتک حیوانندگی وجود یافتن استفاده ایدیه‌ای که تدبیر برینه بوقابل ذهنی واسطه سیله جالیله‌ای می‌هرکس معلومیدر . مثلاً اینک دفع چالینجه آياغه فالقه‌سی، پورنه کیریلین خلفه‌ای که چکله سندن منول اضطراره دفع و قوماند سسنگ منتظماً و کرات اول و داعی ایدیر له سیله تأمین ایدیشدر . بواج حادثه‌ای منتظماً توالی و تکرار ایدیر له‌سی آينک ذهنده قومانداد دفع سسني متعاقب شاهلانی لازم کله چکني و بونلرک آراسنده بر رابطه اولدینی اعتیادی بر سرورنده استدلال ایدیر مئدر .

تدبیر واسطه سیله حیوانلرک اکتساب ایدیدکی بواعیدلر حافظه‌ایک موانیله اوله کواکشیگره آرتق بواعیدلری تولیدلرک حادثه‌ایک به‌یادمان و برمه‌دن ده‌ایک حادثه‌ایک نتیجه کشف اولور .

نتیجه‌ای که موروث صوفی طبعی‌ایک تکونی دخی بومیناکیله ایضاح ایدیشدر . مثلاً مئندل اقلیماره یازین کلوب قیشین جنوب هجرت ایدن قرتالنج ، لیک و طورنه قوشلری و حتی یاورولری و سوسدیکشکه باشلنجه هیچ‌یله ، ذکری اقلیماره و لانیورلر ایشنه بونی ایضاح ائک ایچون دخی‌ی می‌میناکیله دوشونیلور . و دیورلرک : بوجوانلر کندیلرند هنوز مهاجرت انسیاق کواکشی‌ی اولی دخی تحمل ایدیه‌ی ذکری صوفوق اقلیلردن ایرکچ قانچه مجور اولورلردی . فقط ده‌ایک هنوز قانچه‌دن صوفوق شادانیه کونلرک قیصا‌سی، بایراق‌لر اصارارمه‌سی، پورلرک سیفلاشه‌سی کی علامتیلر تقدم ایدیروردی .

بنام علیه بوعلائلرک کراآ شداشد هوا ایله توالی اغمی بوقوشلرده قیشی وقتند اول تخمین ایدیر بره‌جک تداعیلر تأمین ایدینی و بونلرک کواکشی‌ی موروث انسیاق اولدی . ذکک تدبیر ایله بوسوق طبعی‌ایک تشکیلی هینی میناکیله قابل ایضاحدر . پوراده طبعیتک ایدینی تدبیر آرتق فردیلکدن جیقه‌وق انسیاق ونوی اولمشدر .

حیوانلرده انسیاق جائده بولان بواستدلال حقیق علیه عده‌سی یعنی عده‌ایک علیه ادراک اولوب بر سر هر حادثه‌ایک منتظماً و کراتاً توالینسندن حاصل اولش میناکیلی بر طاق تداعیلرک تعمیی نمایلدر . حال بوکه حقیق علیه ادراک یکدیگرینی توالی ایدن ایکی حادثه‌دن برینک دیگرینه فی الحقیقه یعنی بالتجربه و بالاتبات سبب تشکیل ایدیدکی تعین و تحقیق اینکله تأمین ایدیلر .

کورولورلرک حیوانلرک انسیاق علیه مفهومی آئینی حادثه‌ایک منتظم و مکرر توالی‌سی صورنده ادراک ایدیروردی و سوبه‌دن بوقاری چیقابور . یالکز انسانلرکده مشاهده ایدیلن حادثات متوالیه آراسنده کی

مناسبت حقیق بر علیه کی قبول ائنه‌ایک نه قدر یا کیلیجی و خطای بر کوروش اولدینی ملاحظه ایدیه‌ییلشدر . فقط بوملاحظه عذول‌نامه ایچون طبیی اولقدن زیاده اکتسابی وجهی بر علیه طبیی حادثه‌ایک ایچون قوتی بر تریبه علیه الیاده علیه علیه حادثه‌ایک مکرر تعاقبلرند و یا بونون حادثاتی تصادفی، یا خود بر قدرت مجه‌ولرک جاوه‌لرند آرتق قابل دایما علیه ایدر . ایشنه بونایک اوکته مؤثر بر سرورنده کیمک اوزره قواعدی «به‌قن» طرفندن تثبیت ایدیلن تجربه و تجرب اصولی وضع اولندی که بوسابه‌ده بر حادثه‌ایک تقدم ایدن احوال و عوامل آراسنده شانی و فی الحقیقه مؤثر سیلارله هیچ بر ابعی اوانیان سیلر تقریق اولدیلدی . آرتق ایکی واقعه‌ایک بر برینه مربوط اولاراق زمانده یکدیگرینی ولی ابعی‌لری برینک دیگرینه علت اولاسنی اقتضا ایدیر مویوب تام مناسبه علیه وقوفی برینجی واقعه حصول بونجه ایدیکینی واقعه‌ایک حصول بوالسی ضروری اولان و باشنه درلوانلشنه امکان بولمیان بر رابطه‌ده کورولدی .

*

شیخدی علیه ساحه‌سنگ نرله قدر اوزانه بیلدیکینی و علمده معینتیک ذیلین شیشک نه درجه عمومی اولدینی تعین ائک اقتضا ایدر . هیچ‌شیه بوقه علیه و معینت بوقون (حکمی) و (کیبوی) حادثه‌لرده بالغا مایلیم محوینشدهش و بونلردن علیه تعین ائمه‌ش هیچ بر حادثه قانامش کیدر .

مثلاً صوبوز درجه حرارته‌ده همه‌حال و دایما قانار . بنام علیه سبب تشکیل ایدن مذکور حرارته نتیجه‌ی تشکیل ایدن بخر آراسنده ثابت بر مناسبت تأسس ایدیدکی کی غلیانک شریطی دخی آرزو اوانیه‌یلن تعین ایله تثبیت ایدیشدر . هر کیمش ایدیر سه‌ی شریطی تطبیق ایدیرک صوبک مایع حانندن غاز حاله کیمکه باشلادینی بالذات و باشلاده تحقیق ایدیه‌یلر .

*

حیاتیات حادثه‌لرک کنبه مسئله کواکشی‌سکه باشلار . چونکه حیاتی بر حادثه اوزرینه فی الحقیقه تأثیر اچرا ایدن بوقون سیلری بیلک حکمت و کیبیا حادثه‌لرک نسبتله چوق مشکادر . مثلاً مولدالرش برینلرک بوجوان اوزرینه طرز تأثیر بیلک ایدیه‌ییکیزی فرض ایدیم . میثرونی حیوانه تفتیح و بالتجربه ظهور ایدن غشاه‌ی مشاهده ایدک . فقط ایدیکینی بر تجربه‌ده یعنی نتیجه‌ایک تولد ایدیه‌ییکه حکم ایدیه‌ییک ایچون بوجوبه‌ی هینا تکرار ایدیه‌لرک مشله‌ی برده تجرب ایله تحقیق ائک لازم در بوایکینی تجربه‌ده یعنی نتیجه‌ایک آله ایدیه‌ییکه همه‌حال هینی اسبابک بکرار قومدن نمله چقاریله سیله ممکندر . حال بوکه تجربه‌ی نظراً تلحیک نتیجه‌ی بر طرفندن میثرونی درجه‌ی تسبیحه، دیگر طرفدن دخی تانیج اولان حیوانک بوزهری درجه‌ی قبوله تانیج اولور . مثلاً میثرونی که هر لک قدرق باشنه و بیدیشدکی بعلک حرارت و ترکیبه کوره تخالف

ایدیروردی . کذا تانیج ایدیلن حیوانک بوزهری تانیی سنه ، درجه‌ی صحنه، و غیره ای سوال مقدمه‌سنه تانیج اولور . بنام علیه بر تجربه‌ی تماماً یعنی صحنه‌ایک شریاط دائره‌سنده تکرار ائک بالفعل ممکن کلدیر . اواحاده حیاتی حادثه‌لر معینتک حکمت و کیباده اولدینی کی تعین و تثبیت تعمیی اشباح حادثه‌لر معینت بولونامه‌سی و هر برینک دیگرین آرتق بوقوت تخالف اغمی‌سی دولا سیله مستحیلدر . بونک ایچون حیاتیات قانونی مادیات قانونی کی فطری و بیتی اولوب تقریبی و احتیالدر . ایشنه بوسیدندرک حیات حادثه‌لرک علقیاتی و سینه‌ییکه تحلی بوقدر و بیه بونک ایچوندرک حیات موضوعی یالکز علم مجرده اداره ایدیه‌ییکه . همه‌حال بر مستحکار دیونسی و بر «سد» ادراک دخی ایستیر بونا بنام ماده کی استراری و لایتیر اولمایان و یالکس دایما دینامیک و متحول بولان حیات حادثه‌لرک یاقندن تماس ایدیه‌ییکه احتیال اولان قانونلرله هیچ بر زمان نفوذ ایدیه‌یلور . هله حیاتک ده‌ایک چوق مئندل اولان روسی واجتماعی حادثه‌لرک چیقیلرله عینی تجربیلری عینی شریاط دائره‌سنده تکرار ایدوب علم یقینک اصول یکانه‌سی اولان «تجرب اصولی» فی تطبیق ائک بسیدون دائره امکاندن چیقور . بونک ایچون کرک روحیات و کرک اجتماعیات یالکز مشاهده ایدیه‌ییکه و تجربی ممکن اولمایان بر «علم توصیفی» ماهیتده قائلدر . فی الواقع (تجربه) ایله (تجرب) تقریق ایدیه‌ییکه (تجرب) روحیات) دن (تجرب روحیات) مناسبتیه چقاریلرک بوندن یاکشین برشی اواز . روحیات موضوعی یعنی حادثه‌لری خاریق و داخلی اولتی اعتبارله (ششی) و (نفسی) ایکی درلو مشاهده و تجربیه نمایلدر . بونک ایچون یالکز (آفاق) بر روحیات ادما‌سنده بولتی بوعامک موضوعده کی خصوصیتی آکلاما‌مقدر .

روحیات واجتماعیات هنوز ایضاح بر ره‌ی اولاما . ذلری شوبله دورسون ایوم اوله غریزی حادثه‌لر و ارکه حقیق سیلری الا آن بولنه‌ماه‌شدر . مثلاً رجم‌مادده بولان بر جنینک جنسیتی تعین ایدن اسباب حفته هنوز هیچ بر فکر بوقدر . یالکز ایستاتستیک امانه‌سیله معین بر معیلهده و معین بر زمانده دوعه‌جق ارکک و دبیشلرک اعظمی و اصغری حدودلری تعین ایدیه‌ییلور .

کورولورلرک معینتیک حیاتیات ساحه‌سنده بیه هنوز بالفعل و مدالی اولاراق ثابت اولامشدر . بونک ایچوندرک الا آن بر چوق منکرلر کاشانک هیئت عمومی‌سنده بر قانون و آه‌ایک عمومی اولوب اولادینده بقی شیه ائکده و حتی بر نفسی بونی تماماً انکار ائکده درلر . ذاتاً هنوز بالفعل انسانی ممکن اولمایان عمومی معینتیک قبول ایدیه‌ییکه ایچون طبیی‌سنده بونون حادثه‌لرک غیر قابل اجتناب و انکار اسباب و نتایج ایله بر برینه مربوط اولاراق بر قانون عمومی داخلده جریان ایدیکارینی و ایوم بر چوق اسبابی کورده میورسقی بونک سببی عدم موجودیتری اولوب هنوز کوروشلرک

کوتو و جهلنك چوق اولدني قناعتی اکتساب ايله مکنکمز لازم کلدیکنی و بناء علیه غیر معینجه لک حقیقت حالده موجود اولما یوب آنجی بزم جهلنجه نسیله موجود اولایله چکنی سوله مکده درلر ایشته علم آدم لر نده بيله علیت و قوفنك اكه منکامل منهای بو طرزده بر قناعتك قبل التجربه اکتساب و تسلیم ایدله سی لازم کلدیکنی توصیه منجر اولقده در .

واقعا بعض قوانین طبیعه دن آرتق کیمسه شبه اغه مکده در . مثلا کونشك صباح دو غوب آفشام باغاجندن و بوتون اجسام ثقله نك سر کزاضه دو غوب سقوط ایده چکرتدن هر کس امیندر . فقط بوتلر طبیعه ک عمومی قانوناری اولما یوب خصوصی قانونلر بدر . بوتلک ایچون بو طرزده بر وجتی بر چوق قانوناری قبول ائک بوتون حادثه لک مطابق بر معینته تابع اولدینجه قائم اوللی بیه حال هیچده استلزام ائمز . کورولیورکه علیت عمده سی بوتون عقول بشر ایچون هنوز نه بدیی ، نه ده بالتجربه تماماً مثبت بر قضیه مسلهمدر . واقعا بر چوق تجربه لر بو عمده ی تصدیق ایدیلورسه ده عینی عمده بوتون حادثه لرده بافعل مجرب اولق اوزره اثبات وارائه ایدله مه مشدر . بوتلک ایچون بر عمل غایله لر می تأمین ایده چک قدر تجربه لر یافندن سوکرا « عینی اسباب ، عینی نتایجی تولید ایدر » عمده سی تاقین حادثاته قبول و بوی بوتون حادثه ده وارد کورمکده عمل بر طاقده بولیور . ذاتاً علیت عمده سک بوتون تاریخ تکاملی بو عمده نك نتیجه اثبات و تحقیق محصولی اواندن زیاده مشاهده طبیعتدن متولد بر تاقین ویا حدس محصولی اولدینی کورمکده در . ابتدا توالی حادثات صورتده ادراک ایدیلن بو عمده بالاخره تکامل ایده انده نهایت شیدیی ایضاح ایتدیکنز شکل حاضرخی آلمدر .

ایشته هلیک بر موضوعه حالده قبول ائتمک مجبور اولدینی بو علیت عمده سکده کی عینی اسباب ، عینی نتایجی تولید ایدر چکنی « عینیت » و « شأنییت » مسئله لر می تولید ایتدیکندن مماثل کورولن حادثات آراسنده نه درجه یه قدر هلیت اولدینی فلسفه ده پتیز نوکنز مناقشه لره سببیت و بر مکده در .

خلاصه : علیت عمده سی نه بدیی ، نه بالتجربه مثبت ، نه ده بالاستدلال محقق بر قضیه در ؛ آنجی تقریبی و محدود بر صورتده قابل تجربه و تحقیقدر . فقط بو عمده قبول ایدلنجه هاوم طبیعه نك بکانه آتی اولان « استغراه » ده بوتونی ممکن دکلدیر . بناء علیه استغراه باهیملیک ایچون بو عمده نك هندسه ده کی موضوعه لر کی بداهت حالده قبول ایدله سی ضروری اولددر . بویایله ده بجه هلیک باهیمه سنه امکان اولماز . حال بوکه فلسفه بو مجبوریتدن آزاده در . بوتلک ایچون فلسفی نقطه نظر و کوروشلر ، هلیک نقطه نظر و کوروشلرندن داغما بر چوق جهتلره آیریلشدر . الحاصل علمدن الیوم تام مناسیله محییق و قطعی اولما یوب حادثاتك شأنی سیری حقیقه تقریبی بر تصوردر .

۹ حزيران
مصطفی شکیب

شعر

انساق آتشدن یاراقلر ویا تان صولر
اقلیدنده قوشان ، نتره ن ، رقص ایدن
روحلرک هچانیله چیلدیر تان بو شاعری
استغاثیل قازلری طانییا چیلدرد . آرای
دولورون اوزون بر سکوتده اوله شعرك
اوله ین قسوی اونی خاشار لاغایه تاقی دکلدیر ؟
قادریمه « کال الدین کایمه » بوکون مرا نادولون
ایدنله برابر سحله دیور .

ازمیر بولر نده

— صرک مکتوب —

بلکه شیدیی ، سکا صوک
سوزلری یازمادن ،
کوزلرم قاناچ . .
بلکه وار داهایش اون
دقیقه لی بر زمان . .

*

آتنه ، ایچک یانه چق
مکتوب او قونورکن . .
لاکن ، ثولومک آلی
آلته دوقونورکن
به لیرمن بر امل
چوق کورمه بکا صاقین !
بن تا کیری به ک باقین
بر یوله صایورم ،
ملنک اوغرنده
تربهی صایورم . .

*

دوشوندم حضورنده
ایدی بر آفتاهک . .
دوشوندم که ، بابامک
دیزی دیننده کین
یکرمی ایکی سنه دن
آلزده قالات نه ؟
صودارم سکا ، آتنه ،
ماده مک کون کلچک ،
هرکس عینی ملکک
اوکنده اکیله چک . .
ایچین اوکونه ده کین
چان سلسری دویام ؟
بوکونده بر ، یارنده !
بیراتک او یویام
ازمیر قابیلر نده .

*

آتنه الوداع آرتیق ،
شو ایکی اوچ عصران
کیجه نك کوندوزنی

کورمه دن کیدیلورم . .

نه یأس وار ، دیورم ،

اوکونک سجرنده

سنک اینجه یوزکی

کوریلور کیم یا ؟ . .

آی کنج کیجه لر نده

نشیکی بکلش ،

ایدیلورم امانت

سنی آنادولوی !

سوتکندن ، اکیککنندن

نه بر دگسه حلال ایت !

سویله هاجره ، اوده

حقی حلال ایشین ،

کوکلیجی دیرلره

باشقه برینه کیشین !

بن ابرمه دن مرهاده ،

اجل قیردی قولی ؟

آرتیق بیوده بره

بکله مه سین بولی . .

.....

.....

اونه آتنه ، او کوزل

کوزلرندن آقان نه ؟

کری دونه دم دیبه

آغلایورمیک آتنه ؟

کال العربیه لای

oo

— لولش نشانلی —

بکله مه نك بی پیکار باشنده ؟
آدمده یوق مزاریکک طاشنده ،
غربت ایلده ، یکرمی ایکی باشنده
بوش برافدک قوللری ، نشانلیم !

صانکه قارا طالعمله یاریندک ،
سه و ده دیکک کیجه لرله یاریدک !
آرتیق آدی قالاتلره قاریدک ،
کیم بکلرین بوللری ، نشانلیم ؟

کال العربیه لای

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Salih DEMİRHAN
Uyruğu : T.C.

EĞİTİM

Derece
Üniversite : Batman Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi
Tarih Bölümü 2014
Yüksek Lisans : Batman Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı
2024
Doktora :

İŞ DENEYİMLERİ

2018-2024 Özel Batman Demirhan Yabancı Dil Müdür
Kursu

UZMANLIK ALANI: Tarih

YABANCI DİLLER: İngilizce

YAYINLAR*